

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Liviu SUHAR, „Castelul din Jibou”, ulei/pânză, 100 x 100 cm, 2017

Iuriy PROTASOV, „Flori”, ulei/pânză, 40 x 40 cm, 2017

Edenul de Jibou

Grupul de artiști care au participat la cea de a VI-a ediție a Simpozionului de Arte Vizuale ARTA ÎN GRĂDINĂ, 2017.

Rândul de sus:

Andrei Câmpan, Ioan de Moisa

Rândul din mijloc:

Ramona Novicov, Mariana Șerban,

Adina Mocanu, Cornel Ailincăi,

Liviu Suhar, Yuriy Protasov, Ivan Protasov,

Irina Golovanova.

Rândul de jos:

Estella Șerban, Radu Șerban

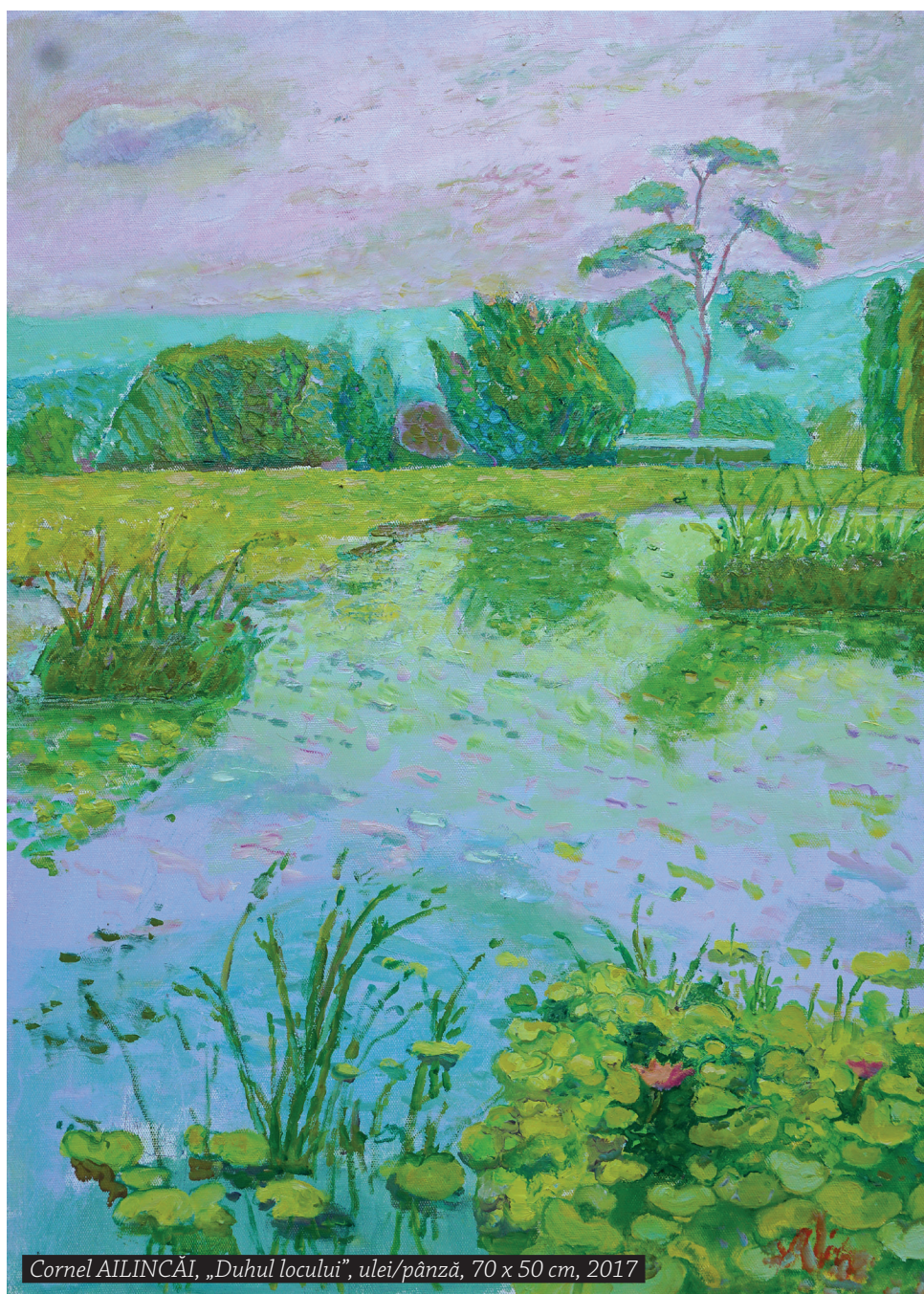
0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Corneli AILINCĂI, „Duhul locului”, ulei/pânză, 70 x 50 cm, 2017

Activități de documentare

Ion Aluaș. Drumul spre casă

Traian VEDINAȘ

Chemarea mea la catedra de sociologie s-a datorat ziarului „Tribuna Ardealului”, la care am lucrat ca redactor și redactor șef adjunct, în anii 1992-1993, după ce la „Evenimentul zilei” mi s-a desfăcut contractul de muncă, pentru că n-am slujit partea tabloidă a cotidianului condus de Ion Cristoiu.

Ion Aluaș venea mereu în redacție. Într-o zi mi-a spus: „Am fost bursier al *Tribunei Ardealului*”.

Episodul acesta e lămurit în volumul: *Ion Aluaș 1927-1994. Memoriile unui intelectual scrise de prietenii lui* (Limes, 2012). Cartea reproduce articolul *O țărancă*, de Emil Hațieganu, în care e portretizată Maria Aluaș, o vrednică luptătoare, din stirpea Vitoriei Lipan, pentru a-și vedea copilul „cu multă carte”, cum știm de la Octavian Goga. Reproducem partea lămuritoare din *O țărancă*:

„Și a venit copilul. A pus examenul de primire – cu distincție, încât și directorul ungur a rămas uimit.

Peste vară a învățat ungurește dintr'un dicționar – din sângea proprie; tot așa a învățat istoria și geografia Ungariei – el, elevul de cl. 1 de liceu. L-am văzut pe copil. Am vorbit cu el. E curat, alb la față și obraz – parcă-i copil de domn – cum s'ar zice.

Bălai, cu ochi albaștri – în ochii lui vezi sclipirea deșteptăciunii. L-am înscris la școală noi – cu banii noștri, l-am pus în internat – și-l vom provide cu toate.

Îi vom cumpăra cărți, îi v'om plăti internatul – și-l vom ocroti, că copilul iubește cartea, și îi place învățătura.

L'am numit copilul «Tribunei Ardealului».

După trecerea profesorului la cele veșnice, am dialogat în mai multe rânduri cu doctorul Ion Pațiu, de loc din comuna Gârbău, coleg de școală cu Ion Aluaș.

Știam deja de la profesor că mama lui a venit din Gârbăul Sălajului, pe jos, până la Cluj. De la doctorul Pațiu am aflat că distanța este de 70 de kilometri. Elevul Ion Aluaș a parcurs de multe ori acest drum al mamei și al școlii, cu începuturi de programe și plecări în vacanță.

Cei 70 de kilometri erau parcurși în două-trei zile, așa că nopțile le petrecea pe la casele oamenilor. De obicei dormea în poduri de șură, dar și adăposturi de pe fânațe, asemenea unui hoinar ce-și urmărea idealul cărturăresc cu tenacitate. În bagaje avea cărți de filozofie, cele ale lui Blaga, pe care le-a citit pe pășunea satului când păzea vacile familiei, după cum le-a mărturisit din când în când studenților săi.

Venea mereu, atunci în anii '90, la redacția „Tribunei Ardealului”. Era un oaspete deosebit ce lucra zi și noapte pentru școala sociologică din UBB. Într-o după-masă din primăvara anului 1993 m-a oprit pe stradă dna Ana Ludașan, doctorandă – ca și mine – la socio-

logie. „Du-te repede – mi-a spus – te caută profesorul”. N-am apucat să mă așez în fața dumnului, că mi-a poruncit: „Până mâine să-mi aduci tematica unui curs de sociologia folclorului”.

Cu ceva timp în urmă predasem profesorului Achim Mihiu, ultimul referat pentru lucrarea: *Structuri arhaice în cultura populară românească din Transilvania*. Profesorul Aluaș, ca șef de catedră, trebuia să-l aprobe. Exigent din cale afară cum era, a citit și a semnat, iar eu m-am pomenit cu oferta didactică: „Sociologia folclorului”, pe care am onorat-o în toamna anului 1993, iar mai târziu, după intrarea în catedră a fost transformată în „Antropologie culturală”, după modelul propus de Achim Mihiu.

Am fost în Gârbău, cu Ștefan Petra, fost student al profesorului și sociolog specializat în „sociologia medicinei”. Am ajuns la „moșia părintească” a lui Ion Aluaș, unde l-am găsit pe fratele său Vasile Aluaș, poreclit „Zugu” – *tren*, în germană – întrucât meseria lui a fost de ceferist.

Am rulat pe șoseaua Cluj-Napoca – Chinteni – Vultureni – Panticeu – Recea Cristur – Gârbău. Ruta acestui drum se încheie la Jibou, iar astăzi e parcurs zilnic de un autobuz: Cluj-Napoca – Jibou – Zalău.

După această călătorie, m-am întrebat care era drumul și cărarea pe care școlarul Ion Aluaș mergea acasă.

Printr-o întâmplare de iubire și destin, în plimbările cu Lady – o cățelușă de vânatoare – am intrat cu vorba peste doi oameni ai cartierului. Unul a pronunțat Gârbău și eu am întrebat: „Al Sălajului?” Am primit răspunsul „Da”. Așa am aflat drumul și cărarea spre casă a lui Ion Aluaș. Mergea pe șoseaua pietruită din Cluj-Napoca, de la Vama Chintăului spre Panticeu până în Recea-Cristur. După care urma „scurtătura”, adică o cărare ce trecea prin și pe lângă satele Căprioara – Călăcea – Poptelec – Gârbău.

Căprioara e un sat la șosea lângă Dealul Cacova (595 m). Din dealul împădurit se cobora până ce pașii se întâlneau în Călăcea cu Valea Brăglezului – de la „brăgle”, părți componente ale războiului de țesut. Cărarea sau drumul de pământ însoțea valea prin Poptelec până în Gârbău, apoi trecea prin numele său Brăglez, iar la Surduc se vărsa și atunci – ca și acum – în râul Someș.

În anii de liceu la „George Barițiu” a fost descoperit de episcopul Iuliu Hossu și avea toate șansele să studieze la Roma, ca și alți fii ai Bisericii Blajului.

Ocupația sovietică a mistuit acest vis, întrucât a condus la desființarea în 1948 a Bisericii Greco-Catolice, după ce în 1946 militarismul stalinist desființase Biserica Greco-Catolică ucraineană, pentru a izola total „lagărul socialist” de Occident și pe români de Roma „madre”.

Dumitru CHIOARU

Femeie la cules de mere

Toamna întipărimu-și masca pe frunze
 iar pe sub frunze
 femeie la cules de mere; o strivesc
 sub pleoape
 dar în globul dulce al cristalinului
 s-a retras ca-ntr-un templu
 mușcând gânditoare din măr
 (apoi)
 trupul întins pentru somn –
 și iarăși
 femeie coborând pe o scară
 înspre cămările cu mere printre care se zbate
 inima; strig
 ca vântul rănit în crengile lui noiembrie
 deodată
 se iluminează
 și-n mijlocul încăperii – ea
 îmi ține inima în mână
 mușcând gânditoare.

Litanie

Roagă-i pe ei – nemuritorii
 să-i dea voie umbrei de-a merge înainte
 și tu să te desparți ca un copil înțărcat
 de umbra pământească
 roagă umbra să nu întoarcă
 înspre tine capul
 și vei vedea că lumina zilei
 e mai săracă decât lumina
 umbrei materne
 întunecându-ți privirea neputincioasă
 întunecând soarele și luna
 și incendiind găurile negre din univers
 spre a le umple iarăși de stele
 de zile lunare și nopți însorite
 cântece de leagăn și flori în fereastră –
 acum se mistuie tăcută
 ridicându-se dintre alte îndoliate lumini
 până când orice umbră
 lumină va fi

Vine o vreme

Vine o vreme cât tine de înaltă
 visător de cercuri nevicioase
 de lumini izvorâte din sunete –
 să stai într-un amurg pe terasă
 privind oraşul cu scări şi turnuri
 cu ceasuri nemaipotrivite de veacuri
 toate să-ţi apară limpezi
 din feliile vremii
 ca şi cum ai răsfoi invers o carte
 regăsind la fiecare pagină începutul
 unei vieţi ratate
 să râzi amintindu-ţi meşteşugul vorbelor
 cu care-ţi încercuiai nopţile albe
 - oraş medieval sub asediu -
 şi iarăşi lângă paharul de vin
 să-ţi tai prin el cărări neumblate
 în partea stângă a creierului mâncată de molii
 să te chirceşti tăcut ascultând clopotele
 unui oraş spectral

Parodie de Lucian PERȚA**Dumitru Chioaru****Vine o vreme**(din *Caiete Silvane*, martie 2018)

Vine o vreme cât un poem de stresantă
 când simţi că e timpul cu poezia
 ta, din cercuri şi lumini izvorâtă,
 să stai la o discuţie despre meseria
 de poet, despre secolul acesta ce se ştie
 că se va sfârşi într-o duminică,
 totul într-o discuţie vie,
 cu cărţile pe masă, adică –
 ca şi cum aţi face o radiografie a timpului,
 răsfoind pagină cu pagină
 şi discutând despre secretele meşteşugului
 de a nu lăsa în paragină
 vorbele asediate de vreme şi uzate,
 şi iarăşi să vorbeşti despre nopţi
 – şi despre noaptea din zi, de toate –
 dar asta ştii că nu se poate
 decât la un pahar de vin
 şi tu te chirceşti resemnat şi absent
 fiindcă ştii, şi ştie tot oraşul, cel puţin,
 că eşti total abstinent!

Traian ȘTEF

Epilog

Trenul a plecat
 Cei ce au plecat cu trenul acesta
 Nu se mai întorc
 Așa cum au plecat
 Peronul e plin de însoțitori
 Tuturor li se pare
 Că sunt din gara lor
 Călătorii
 Și le fac cu mâna
 Le flutură batiste și ziare
 Eu rămân să fac de data asta
 O construcție
 Din aerul înalt al închipuirii
 O ficțiune absolută
 În care să se poată întoarce
 Toți
 Cei pomeniți
 În corpore

Și Louse ieși puțin
 Să-și caute alte unghere
 În alte părți și cărți
 Mulțumit cu numele din vis
 De laudă și de poveste

A fost frumos visul
 Dar acum trebuie să ne întoarcem
 Eu mi-am trăit dragostele
 Tu ți-ai trăit metamorfozele ca o salamandă
 Te-ai jucat cu focul
 Și nu te mai poți ascunde
 Lepădându-te de tine
 Nu mai poți păcăli pe nimeni

Ne trezim la realitate
 Corpurile noastre s-au întors
 Mintea noastră nu mai e singură
 Învârtindu-și în gol roțițele și curelele
 Corpurile noastre nu mai rătăcesc
 Singure
 În alte alcătuiuri
 Neputincioase ca fuga în vis

Ne trezim în această realitate
 Cu executorii la poartă
 Cu subteranele ridicându-se până la cer
 Cu ploile murdare de care nu putem fugi
 Care aduc tulburarea în locul sărbătorii
 Mari struțocămile ocupă intersecțiile
 Schimbă legile
 Circulației
 Iau puterea ca pe o batistă de jos
 Își împart toată țara
 Îi hrănesc pe supuși cu pieile lor lepădate
 Își doresc puterea promisiunii și
 Nu văd cum puricii și păduchii cresc
 Pe corpul lor
 Cât niște guzganii uriași
 Iar noi aplaudăm un cal alb
 Care trece fără călăreț
 Peste asfințit

(Din volumul *Epopoea șobolanului Louse*, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană)

Tablete îngrijorate

Viorel MUREȘAN

Rareori lectura unei cărți m-a obligat să revizitez definiția din dicționare a unei specii literare. Mi s-a întâmplat citind *Efemeride* de Andrei Moldovan (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2016), unde am simțit strânse laolaltă atâtea dintre atributele tabletei publicistice. Marea varietate a subiectelor de aici face casă bună cu pornirea de a arunca pe piața publică păreri pe marginea unor acte de cultură sau a unui fapt divers, din care nu lipsesc notele satirice, ori un dram de lirism. Spunând acestea, ne referim cu precădere la prima jumătate a cărții, *Cum ar putea îngheța mukul condeiului*, care preia ca titlu o aluzie la cenzură, după o expresie a lui Eminescu. Și într-adevăr, libertatea presei reprezintă, alături de starea limbii și destinul unor valori, filoanele tematice nodale din aceste foiletoane. Ne lămurește însă autorul, într-o *Notă asupra ediției*, cum stau lucrurile cu întreaga carte: „Volumul de față este o carte de publicistică culturală. Textele nu sunt analize, studii, ci atitudini determinate de evenimente sau teme intrate în cotidian. Este și motivul pentru care am menționat data apariției lor în presă, toată prima parte însemnând editoriale. În partea a doua sunt tot texte ocazionale, uneori notații sintetice sau prefete la cărți ale confrăților, cu mențiunile de rigoare în subsolul paginii” (p. 5). Ceea ce nu spune autorul este că sapiența sa, în parte înăscută, cealaltă dobândită cu vârsta și din experiențele culese din viață, are haină stilistică peste care se simte împrăștiat parfumul moralistilor francezi. Totul potrivindu-se cu ritmul lunar în care au fost publicate textele.

Primul text, *Brâncuși din Montparnasse* (mai 2013), se cere corelat cu altul, *En attendant Brâncuși*, din martie 2016, ambele concentrate pe felul absurd în care se raportează românii la sculptorul lor cel mai faimos, fie plănuiind să-i aducă osemintele în țară și smulgându-l astfel din vecinătatea lui Baudelaire, fie atunci când se dovedesc ageamii în a-i achiziționa și administra opera. De fiecare dată e vorba despre un patriotism alterat și rezidual, afișat cu ostentație pe la aniversări. În *Reinventând cozile* se distinge vocea dascălului, cu un ușor substrat moralist, susținând cultivarea și modelarea spirituală a celor tineri prin înlesniri cum ar fi cea deja cunoscută sub numele de „noaptea muzeelor”. O apăsătoare tentă estetic-speculativă are *Ființa în stare lichidă*, în jurul unui subiect nemuritor: vinul și poezia. Era de așteptat ca, cineva, care a scris o carte întreagă pe tema cultivării și apă-

rării limbii, *Măhnirile limbii române* (Editura Limes, 2011), să prindă din zbor, să nu lase să treacă neobservat un episod ca acesta: „Cândva am găsit în arhivele din Bistrița o scrisoare a unor țărani dintr-un sat ardelean, scrisă exact acum o sută de ani (1913), an marcat de calamități naturale și lipsuri, prin care ei mulțumesc unui profesor din Blaj, care le-a trimis câteva numere dintr-o publicație românească. Nici dacă le-ar fi descărcat în curte un car cu aur, cuvintele de mulțumire n-ar fi fost mai emoționante! Simplitatea onestă, tonul ușor ritualic, dar mai ales credința în valoarea cuvântului românesc scris fac din epistola pomenită un text ce ar putea să figureze în manualele de limba română: «Onorat Domnului Gavril Precup îi sărut mâna și mă închin de sănătate, eu Gavril Bob din Piatra pentru facerea de bine că mi-ați dăruit în anul acesta în dar *Foaia Poporului*, în anul ăst scump în care suntem și mulțumită îți aducem, Domnule Profesor și mare luminător al neamului românesc, ne închinăm de sănătate, eu Gavril Bob și Măierean Mitrofan și Măierean Zaharie pentru numerele în dar ce le-am primit...»” (*O scrisoare*, p. 17). Calitățile eseistului, parcă și mai pregnante, se arată când, în *Suflete gemene*, identifică afinități electice între Eminescu și Andrei Mureșanu. Alte date, organizarea superficială și în lipsa specificului unui restaurant românesc la Paris, poate genera supărare și amoc.

După o radiografie a formelor cenzurii în toate epocile, în revers cu foloasele eludării ei prin adaptarea mijloacelor literare, urmează un articol cu un subiect rareori așternut pe hârtie, *Reginele României și literatura*: „Nu multă lume știe, cred, că: «Almanahul Societății Academice România Jună» tipărit la Viena în 1883, publicație în care apare pentru întâia dată *Luceafărul* lui Eminescu, s-a realizat cu «sprijinul și protectorul scut» oferit de «Augusta scriitoare Carmen Silva»” (p. 32). Există și situații în care autorul ia drept țintă câte o carte cu tematică pregnantă, așa cum este *Ideea de generație în teoria literară românească* de Gheorghe Perian. În colțul său de pagină, Andrei Moldovan nu-și uită calitatea de rebrenolog. Se folosește de ea pentru a omagia exegeți, editori sau traducători ai marelui scriitor. Cinstește, după cuviință, aniversarea unei mari reviste literare sau o antologie tematică, *Lumina din cuvinte*, germinată dintr-o aniversare a lui Blaga. În deschiderea lui ca-leidoscopică, volumul poate identifica o componentă tragică a istoriei naționale în destinul Basarabiei.

Poate, de asemenea, face un „pro domo” publicației pe care o conduce, respingând „diletantismul, provincialismul desuet, exclusivitățile de grup”.

Dar, o temă clară, ținând și de civismul autorului, o constituie îngrijorarea. Și e o neliniște responsabilă, de cititor și critic literar, cea, de pildă, din tableta *Poeți fără poezie*: „Cu puțină vreme în urmă am asistat la o lectură publică a unui grup de tineri poeți, abia ieșiți din adolescență, dar autori de volume, prezenți ca mari speranțe ale liricii românești. (...) ...reuniunea despre care aminteam a avut și o parte de dialog cu asistența, ceea ce mi s-a părut extrem de interesant, dincolo de obișnuitele clișee. Un spectator a vrut să știe care sunt poeziile lor preferate, ce lecturi apropiate au și, mai ales, ce îi determină să scrie poezie. Cu o seninătate dezarmantă și fără vreo excepție au afirmat că ei nu au poeți preferați, pentru că nu au timp să citească poezie. Mai mult, exercițiul poetic îl simt ca o relaxare, pentru că au ajuns să scrie în urma unei întâmplări, a unei întâlniri, a unei asocieri, a unui îndemn etc.” (p. 39). În alt loc, autorul deplânge, aproape în cadențe poetice, desființarea Sălii „Baudelaire” de la Colegiul Național „Petru Rareș” din Beclean, devenită emblematică prin importanța vocilor scriitoricești care au răsunat în ea. *Săraci de-a pururi* e un strigăt fără apărare despre barbaria retrocedărilor de după anul 1989, care afectează și case memoriale sau muzee. Iar *Nu știu alții cum sunt...* e o tabletă-poem, doldora de interogații anxioase despre ce se mai întâmplă azi cu copilăria, toate fără vreun răspuns, căci poezia doar seamănă întrebări pe unde trece, ca niște mine pe un câmp. Chiar sentimentele, în percepția autorului, au decăzut, fenomenul fiind oglindit într-o așa-zisă adaptare a textelor unor melodii vechi. În *Un fost mare boier: Academia Română*, starea de paupertate în care se zbate azi o instituție vitală a statului nu-i decât expresia rapacității fără margini a fariseilor de tot felul, ajunși să ne conducă. Nu putem părăsi corpul de tablete al cărții fără a vedea că, din centenarul dadaismului, Andrei Moldovan extrage o nouă hologramă a specificului nostru național: spiritul rebel. O făcuse și cu alte prilejuri.

Chiar titlul celei de-a doua părți din volum, *Oameni în loden*, are rezonanțe epice. Prin urmare, registru stilistic se schimbă, unele texte sunt mici proze memorialistice, scrise cu simț diegetic și forța observației, caracteristice unui nuvelist. Cam

o treime din cuprinsul acestei fascicule o formează textele critice, inițial prefețe la volume și autori de toate condițiile. Acestea nu se abat de la canoanele, ceva mai rigide, ale speciilor lor. Surpriza, pentru cunoscătorul ipostazei de critic și istoric literar a lui Andrei Moldovan, o reprezintă piesele de aici aflate sub pecetea evocării. Ca la orice autor cu aplecare speculativă și cu consistente date teoretice, și în paginile de față, dintr-un procedeu literar în sine, evocarea tinde să se constituie într-o specie. Accentele se îndreaptă spre profilul uman, puternic reliefat, lăsând în plan secund partea de circumstanțe și amintirile. Două figuri poetice vin, dintr-o memorie neestompată, să-și trăiască episoade ale existenței lor clujene, sub pana autorului. Lucian Blaga mai întâi, văzut de ochiul neofit, în ultimii săi ani de viață: „S-a întâmplat prima dată în Cluj (...) Un personaj mi-a reținut pe atunci atenția în mod deosebit. (...) ...eram uneori iritat de un bărbat uscățiv într-un loden de o culoare incertă, care se îndrepta dinspre Piața Păcii spre Centru. Totdeauna venea pe partea exterioară a trotuarului, parcă pentru a evita orice contact cu oamenii. Gura lui închisă într-un anumit fel, unic, nu mă lăsa să mi-l imaginez vorbind. Avea o atitudine de ființă absentă, insensibilă la tot ceea ce era în jur. (...) Nu la multă vreme, din revista «Tribuna», pe care o cumpăram în fiecare zi de joi de la chioșc (...) am aflat că a murit Lucian Blaga. (...) În revista ce-o țineam în mână era și portretul celui dispărut. Am tresărit atunci recunoscându-l pe omul în loden” (*Omul în loden*, pp. 85-87). Celălalt „subiect” de evocare este Ioan Alexandru, aflat în ultimul an pe băncile liceului. Câteva tușe din portretul său sunt aruncate și în evocarea lui Lucian Blaga pe care tânărul îl adula. Din linii fulgurante, se strecoară printre pagini și alte chipuri de literați, Vasile Sav, Petru Poantă, Lucian Valea. Umore și ironia împletite în șarjă nu lipsesc din arsenalul stilistic al autorului, atunci când descrie un festival de gen și prezintă o tipăritură, emanație a acestuia. O cronică de ediție la varianta în franceză a romanului *Adam și Eva* de Liviu Rebreanu, în traducerea lui Jean-Louis Courriol, face ca finalul acestei cărți să aparțină istoricului literar, autor al sutelor de pagini despre cititorul romanului românesc. În multe privințe, titlul *Efemeride* conservă câte ceva din (auto)ironia lui Andrei Moldovan, din moment ce crâmpeiele de viață surprinse au și consistență și durată.

De unde (ne) vine răul?

Imelda CHINȚA

Mircea Cărtărescu nu mai are nevoie de nicio prezentare. *Solenoidului*, 2016, i-a succedat *Peisaj după isterie*, apărut la Editura Humanitas, 2017, volum alcătuit dintr-o colecție de articole publicate în reviste distincte din țară și străinătate în perioada 2007-2017, deopotrivă un grupaj de scrisori care dezvăluie concepțiile autorului despre România și despre sine. Textele, distribuite în cinci secțiuni, vizează atât componenta politică și socială, cât și pe cea personală, mai atractivă, mai nostalgică, cu accent pe memoria afectivă.

Autorul *Orbitorului* ne propune o altfel de abordare într-un volum cu puternice accente sociale, o radiografie pertinentă a contextului actual, un pamflet la adresa unei societăți haotice, isterice, în esență, o satiră împotriva ignoranței, aroganței, disprețului, scrisă cu asumare și verticalitate. Titlul, atât de actual și simbolic, surprinde, în extenso, harta geopolitică a spațiului autohton în care viermuiesc nestingheriți oportuniștii, în care valorile sunt desuete și obrăznicia politică domină peisajul isterizat. Obişnuit cu nedreptatea și nedreptățile, românul se încapătânează să spere, să reziste. Rezistența în și prin cultură, rezistența morală, a valorilor și principiilor rămâne o marcă înregistrată din perioada comunistă și până azi: „Da, ne e teribil de frig, dar rezistăm, și de-acum rezistența, cea adevărată, cea morală, cea a valorilor și principiilor care ne fac ființe omenești, e coloana noastră vertebrală. Protestăm în primul rând ca să ne putem privi în ochi când ne uităm în oglindă”. Sunt reflecțiile consemnate în urma nemulțumirii colective și a manifestărilor stradale din iarna lui 2017, care au cuprins toată România și la care a participat și autorul din solidaritate, fiind un act de conștiință izvorât dintr-un sentiment de frondă. Analiza este vitriolantă, însă lucidă, îndreptată spre o politică satrapică, spre politicieni mai vechi și actuali, versatili, corupți, calificați în delapidări și minciună: „Legile sunt făcute de ei pentru ei. Justiția e asaltată pe față, cinic și în disprețul oamenilor”. Criza valorilor, criza bunului-simț, criza educației sunt diagnosticate și consemnate într-o cronică a timpului contemporan în care televiziunea și internetul au devenit instrumente de manipulare, „hoți de timp” sau de identitate, ce încurajează falsele prietenii și promovează pseudovalorile: „Pe Facebook ai sute de «prietenii»: nu cunosc o mai mare minciună și păcălire de sine. Iată încă o explicație parțială: internetul. Ca și televiziunea, el ar trebui să te-mbogățească sufletește, dar de fapt îți ia și ce-ai mai reușit să păstrezi ca valori reale”.

Scrisă într-un spirit caragialian, însă fără tonalitatea sarcastică a acestuia, dar cu mâhnire și suferință în condei, cartea aduce în prim-plan, preluate de pe scena politică, varietăți de Cațavencu, Spirache, Trahanache,

Dandanache, șantajști cu acte în regulă și șantajați, actori ai unui spectacol hilar din secolul crizei în care trăim, un secol pe scena căruia ne demonstrăm lipsa de cultură politică, socială, economică, în esență, lipsa puterii de a admira și acționa: „Sentimentul meu e că lumii românești, așa cum a ajuns ea astăzi, îi lipsește fundamental puterea de a admira”. Ceea ce consemnează Mircea Cărtărescu este ceea ce ne definește ca nație, iar în această carte sunt demascate pertinent impostura și reaua-credință din culisele lumii românești: „Înainte să vorbim de guverne, de legi, de acordurile cu FMI trebuie să privim clasa noastră politică: o adunătură venală, amorală, needucată nici politic, nici civic, nici cultural, oameni cu care ne e rușine”. Faptul că articolele nu sunt date nu face decât să evidențieze că sunt de o dureroasă actualitate. Este mai puțin important spre ce guvern sau personaj politic se îndreaptă critic pentru că, în realitate, sunt reeditări ale aceluiași profil pe care cu stoicism îl suportăm de câteva decenii: „Putem defini lumea românească de azi drept o lume antică, anti-valoare. O lume cu valori false, stridente ca paiațele de bălci, și cu valori adevărate care se sting în anonim, în sărăcie”.

Peisaj după isterie este o revizuire a timpului, devenind ea însăși o punte peste timp. Recenzie condensată a anilor sub comunism, un *inel* negru al devenirii ființei românești, secondat de un alt *inel* gri al timpului post-decembrist, o variantă mai blândă, dar mai histrionică, își propune autorul să realizeze prin textele jurnalistice scrise cu acribie și discernământ: „Două treimi din viață le-am trăit în inelul întunecat comunist. În decembrie 1989, pe când mă-mbrățișam pe stradă cu necunoscuții din mulțime, am crezut că zăresc aurul mistic al unei ere noi, al inelului luminos așteptat de decenii și poate de secole în ținuturile noastre. Dar lumina lui s-a-nchis foarte repede către același cenușiu de șobolan de care se pare că nu putem scăpa, măcar în această viață”. Atitudinea retorică scoate la iveală un ins revoltat, deopotrivă neputincios în fața imposturii, a mizeriei, a crizei normalității în raport cu lumea civilizată pe care a cunoscut-o prin peregrinările munda-ne: „De ce se concentrează aici, tocmai aici la noi, toată mizeria lumii?” În acest peisaj hibernal nici lupta nu se dă inteligent, cu condeiul, ci se luptă animalic, ca într-o arenă de gladiatori, în care intelectualii au uitat ce înseamnă solidaritatea și responsabilitatea morală, fapt ce îl determină să renunțe la articolul-pamflet: „Am citit pamflete fioroase despre mine... Am văzut până la fund oroarea și bestialitatea unei lumi din care n-am știut să plec la timp”; „e păcat că lumea noastră intelectuală nu dă dovadă măcar de un strop de solidaritate”. Retorica dureroasă coagulată în jurul notației având un

caracter reflexiv: „De unde vine răul?” își găsește răspuns în ignoranța ființei românești, în simțurile scurt-circuitate, în pasivitatea gravă, în obediența de secole a poporului fără personalitate, lipsit de reacție în fața răului afișat cu ostentație, un popor în prag de faliment moral și spiritual.

Epistolele către Luisa Etxenike, dateate 2016, sunt confesive și refac mozaical harta societății românești sub anii dictaturii. Tonul sumbru, mohorât, solemn în conturarea spațiului autohton coabitează cu tonul blând, suav, cu inflexiuni estetice în descrierea Florenței, Pisei: „în mijlocul Amfiteatrului din Lucca, înconjurat de clădirile galbene, rotunde, înșesate de rufe întinse la uscat, oasele mele iliac, flutur de calcar nostalgic și enigmatic ca un artefact din altă lume”. Scrisorile de o sinceritate frapantă sunt reflecții despre singurătate, răutate, despre misiunea artistului și a scriitorului, incursiuni în Parnasul artei, deopotrivă în Sodoma contemporană: „Dincolo de ideologii se află însă natura umană: suntem o specie agresivă, (auto)distructivă, și așa am fost dintotdeauna. Oriunde barierele morale slăbesc, violența se revarsă ca sângele dintr-o venă deschisă”.

Ultimul capitol al volumului „*Lapis Lazuli*” urmează același ton plin de mâhnire, dar ia aspectul unui eseu despre poezie, existență, competiție, despre învinși și învingători, despre neșansa de a te naște pe un pământ compromis, despre zbatere și neacceptare, despre prietenie și apreciere: „am cultul prieteniei, deși nu sunt chiar ceea ce s-ar putea numi o ființă foarte socială”. Legat ființial de locurile copilăriei suferă din pricina faptului că au fost rase de capitalism, resimte acut moartea lumii arhetipale și e, fără voința lui, contemporan cu nașterea unor coloși fără viață. Mircea Cărtărescu se simte prins ca-ntr-o carcasă, învâluit între trecutul spiritual și ruina lumii contemporane: „Un perete a rămas în picioare, înclinat, gata să se prăbușească la prima suflare de vânt. Clădirea asta era pentru mine vie, un arhetip în lumea mea interioară, o rună în alfabetul meu. Mi-au dat-o jos într-un mod tâmpit, vandalic, crud, inutil. Nu-mi rămâne acum decât dezolarea”.

Scrisul devine pentru Mircea Cărtărescu o afirmare a libertății interioare, o datorie a unei conștiințe libere, în nuce o datorie morală față de trecuta, prezenta și viitoarea generație.

Redefinirea mitului

Elena GHIUȘ

În zorii gândirii sale deductive, omenirea a creat lucruri cărora, periodic, li se adresează. Agoniei de redefinire a poziției față de mit i se circumscrie și lucrarea *Despre mituri și zei* (Iași, Studis, 2012), ce-și ia drept argument major certitudinea că mitul a intrat de mult în circulația largă a culturii scrise. Mitul este cea mai veche stare culturală a minții omenesti și astfel el acoperă, în modurile cele mai diferite, aproape toate formele ulterioare ale gândirii omenesti. Referindu-se la oameni și la zei, André Bonnard arată că, în patria lui Homer, Hesoid și Eschil, credințele religioase aveau rădăcini mitologice și folclorice: „Mitologia greacă are aspectul încărcat și stufoș al unui folclor. În realitate este și un folclor”. Așadar, străvechiul folclor a creat în epoca preliterară mituri, legende istorice, basme, cântece populare și imnuri religioase. A urmat apoi un proces de fuziune a acestora cu creația cultă. Am putea spune că zestrea poetică a înfloritoarei civilizații egeene din mileniul al II-lea î.e.n., ca de altfel și legendele mitologice eline, au un sâmbure de adevăr istoric.

Cartea Iulianeii Clima-Caraghin, „Despre mituri și zei”, încearcă să definească mitul, să îl clasifice și să îl pună în raport cu istoria și literatura. Lucrarea este structurată în trei capitole: „În zorii mitului”, „Despre mituri”, „Despre zei”. Mitul este definit pornind de la concepția unor autori precum Lucian Blaga, Immanuel Kant, Hegel, Mircea Eliade etc. Autoarea arată că tendințele relevate de mituri sunt modele prezente pe fundalul oricărui timp istoric, asemenea unei amintiri ancestrale

reluat mereu de către cei ce sunt supuși repetării ei, deoarece orice activitate umană esențială devine tematică și iterativă. Sub oricare din ipostaze, mitul se prezintă ca un exemplu logic de acțiune, pasiune și spiritualitate, finalitatea lui permițând distingerea celor trei căi de împlinire metafizică: acțiunea, iubirea și cunoașterea. Sub aspectul lor istoric, aceste modalități existențiale pot lua chipul unui erou sau unui zeu.

Plecând de la definirea și clasificarea mitului, autoarea prezintă în capitolul „Despre zei” întreg panteonul grecesc. Arată mai întâi că Zeus este cea mai importantă divinitate a panteonului grecesc, considerat stăpân peste ceilalți zei și peste muritori, frate și soț al Herei, zeita protectoare a căsătoriilor și a familiei. Sunt prezentate în acest capitol zeitățile olimpice: Zeus, Hera, Atena, Apollo, Dionisos, Artemis, Afrodita, Ares, Hefaistos, Hermes, Hestia, Poseidon, Hades. Autoarea încheie prin a preciza că Schopenhauer pune pe seama instinctelor jucăușe ale grecilor pofta lor de personificare, că miturile oferă modele sau tipuri primordiale ale tuturor lucrurilor și raporturilor.

Putem concluziona astfel că mitul este un simbol sau un grup de simboluri ce se desfășoară în timp, un sistem dinamic de simboluri și arhetipuri ce se realizează într-o povestire și că, în dezvoltarea teatrului universal, personaje precum zeii au luminat o perspectivă nesfârșită a unei vieți, o viață cu o largă implicare a sufletului omenesc aflat în pasionale și permanente frământări.

„Autoportret” liric: Daniel Săuca

Iuliana CLIMA-CARAGHIN

Absolvent de Filosofie, poet și publicist, Daniel Săuca se dezvăluie pe sine, la nivel poetic, ca pe un eu oximoronic. Acest eu liric este fie unul pesimist – în raport cu realitatea zilelor noastre – fie unul optimist, îndrăgostit de ideal și de iubire: „Să pleci, pentru a fi mai aproape. Să fii departe, pentru a iubi de mai aproape”.

Deși obosit de sine și de viață – „Doamne, iar vine noaptea/ Lasă-mă departe de semne/ Am obosit să culeg păsări/ Am obosit să mor pentru alții/ Am obosit să-mi fie scârbă/ Am obosit să păzesc iadul/ Sau poate raiul?/ Am obosit să arunc cuvinte/ în porțile văzduhului de ieri/ Am obosit să trec pe strada nemuririi/ Descult/ Am obosit să mătur norii/ Am obosit...” (*Început de rugă*); „Beau bere neagră/ în „Albă ca Zăpada”/ și citesc/ că „Diavolul se îmbracă/ acum/ de-adevăratelea/ de la Prada” (*Poem cu bere neagră & Albă ca Zăpada*); „Cum dracu’ să fiu serios/ Când aștept urlatul dintâi/ Când calculez înghesuiala pe metru pătrat/ Din scumpul nostru iad/ Cam prea scump, iadul ăsta/ Și nici în rai nu se anunță/ Reduceri semnificative de prețuri/ Promoții la smoolă, la funie și la boci./ Asta e./ Scriu tot mai rar/ serios/ Am ajuns un/ nesusieros/ prea/ serios/ Sau un/ serios/ prea/ nesusieros/ ?/ Oricum, sunt prea/ serios/ În orașul în care nici măcar/ Moartea nu-i moarte/ În orașul în care nu te-am/ cunoscut niciodată/ În orașul în care nu vei ajunge/ niciodată/ În orașul în care nici nu vom trăi/ Nici nu vom muri./ Da, evident/ E un oraș din Pacific/ Din Pacificul de mijloc/ Un oraș în care în fiecare zi/ Au loc revoluții/ De pildă luna, în fiecare luni/ Fix la ora opt și-un sfert/ Are loc revoluția din decembrie./ Asta e./ Scriu tot mai rar/ serios/ Mai ales când văd cum/ Ninge bezmetic – așezat/ Peste orașul blestemat/ Să-și ștergă nasul/ După fiecare revoluție...” (*Din imposibilele poeme de la Zalău*), acest eu liric este totuși un îndrăgostit al vieții născându-se dintr-un sărut și dintr-un timp de nuanță anticalofilă. Timpul este tangibil, măsurabil, asemeni celui dintr-un proces-verbal: după ce „și-au potrivit ceasul/ după procesul-verbal/ al sărutărilor”, eul se întoarce liric către jumătatea sa, în căutarea sărutului și a dezgolirii mult dorite: „doamnă, sărutul are ceva tainic/ nu încerca plămada eterului”; „te văd/ goală ca o minge de foc/ cum culegi/ mere din livada/ cu strigăte roșii/ genunchii se umflă/ simfonia începe/ să curgă/ în crăutul speranței/ (...) primul examen al genezei s-a sfârșit/ clopotele urcă încet, încet/ spre rai” (*Simfonia nr. 8 pentru Cetatea Pierdută*).

Pentru eul liric, sărutul buzelor aduce cu sine sunetul, cuvântul, emoția. Suflul sărutului dă celor doi suflul de viață. Sărutul presupune afecțiune, binecuvântare, recunoaștere, pasiune și semnifică unire, respect și smerenie. Un eu liric evident expus și un sine evident de nuanță intimă și le „dezvelește” cu adevărat Daniel Săuca în poezia *Autoportret*: „Să fugim în deșert fără bilete de autobuz/ Să ne prindă ploaia de duminică/ Îmbrăcați în cuvintele altora// Să fugim în deșert/ Și să ne rugăm pe marginea prăpăstiilor/ Să ne prindă tunetul de sâmbătă/ Dezbrăcați de

pielea începuturilor// Să fugim în deșert/ Cu vremurile de mâine/ Să ne prindă curcubeul de vineri/ Împreunați la amiază// Să fugim în deșert/ Să cășăpim sunetele./ Să ne prindă mirarea de joi/ Fără ochi și fără mâini// Să fugim în deșert/ Să îngrășăm șerpilor/ Să ne prindă păcatul de miercuri/ Morți de foame// Să fugim în deșert/ Să dănuim, să dănuim/ Să ne prindă setea de marți/ Fără perfumii// Să fugim în deșert/ Să dinamităm neputința/ Să ne prindă urletele de luni/ Îngenunchiați lângă săruturi// Să fugim în deșert, iubito...”.

Dansul sau „dănuirea” unește liniile curbe născute din mișcarea mângâierii și perfecțiunii. Dansul unește umanul cu sunetul muzicii. Formele și culorile se transformă într-o nouă lume, o lume plină de iubiri animate și inanimate. Mișcarea fluidă a dansului – „Să dănuim, să dănuim” – este mișcarea unui singur eu pentru că gestul sinelui continuă de fapt gestul iubitei.

Deșertul spre care se grăbesc să fugă cei doi îndrăgostiți este pentru ei un nou început, o pânză încă nepictată. Este partea din spate a scenei de la teatru, locul unde totul este posibil. Deși oglindă între cei doi și cer, loc al neantului, al solitudinii depline și al tăcerii complete, deșertul este totuși un simbol ambivalent: sterilitate și fecunditate, supremație a sinelui și a atragerii iubirii către sine și către celălalt. Deșertul este locul unde dependența de real se rupe și uniunea devine deplină: moare tot ce e vechi și se naște noul. În strălucirea solară a unei noi nașteri, ca ființe libere, și în realismul unui noi statut, al unei vieți a șoaptelor și a afectelor, apare în deșert dorința de se a izola în pereche, de a se redescoperi, de a se rupe de activitățile zilnice și de viața lor. Aici cuvintele nu mai sunt cuvinte și a comunica înseamnă a iubi. Deșertul – un loc, un timp, o experiență – deși parte a țării promisiunilor, este totuși real: un traseu simbolic care îi conduce pe îndrăgostiți, din țara sclaviei realului, către tărâmul unde curge numai „lapte și miere”. Acolo, pe tărâmul de „lapte și miere”, îndrăgostiții sunt „îmbrăcați în cuvintele altora” de ploaia de duminică, „dezbrăcați de pielea începuturilor” de tunetul de sâmbătă, „împreunați la amiază” de curcubeul de vineri, „fără ochi și fără mâini” grație mirării de joi, „morți de foame” din cauza păcatului de miercuri, pentru ca, la final, să fie „îngenunchiați lângă săruturi”. Expediția în deșert, „fără bilet”, departe de agitația urbană, devine pentru cei doi, printr-o părăsire definitivă a trecutului, un voiaj interior către o mai profundă sondare a sinelui. Deși aflați într-un loc necunoscut, îndrăgostiții sunt, aici, mai mult decât oriunde, aproape de propria lor natură interioară.

În concluzie, putem afirma că există la Daniel Săuca două specii de timp: un timp al realului și un timp al libertății absolute, al „deșertului”. Timpul realului este unul al pesimismului, pe când timpul izolării în pereche este liber și optimist. În acest timp al „deșertăciunii” se simte eul liric în siguranță. În acest timp al „deșertului” este eul liric plin de încredere-n sine și-n iubire.

Simultanul de șah

Carmen ARDELEAN

Pereți subțiri, Ana Maria Sandu

Multă vreme m-am întrebat, chiar dincolo de perioada copilăriei în care s-a înfiripat această nelămurire, care o fi fost filosofia de viață a jucătorilor care participau la concursuri internaționale de șah prin corespondență. Treceau săptămâni în șir de la o carte poștală la alta, de la o mutare la alta. Mult peste o lună – în funcție de țara în care locuia adversarul tău – te despărțea de viitoarea mutare pe care încercai să o anticipezi cu sau fără o bibliografie de specialitate alături. În perioada sărbătorilor, cotrobăiam înfrigurată în cutia poștală după vederi și felicitări scrise de oameni pe care nici eu, nici tatăl meu nu i-am cunoscut vreodată, dar care ne urau, bănuiam, numai de bine. Nici tata, la rândul-i, nu uita (aproape niciodată) să alăture nelipsitei urări „Cele bune!” și mica, aparent eliptică, succesiune de litere și cifre care ar stârni azi invidia utilizatorilor de rețele de socializare: Cf3 sau Bb4.

Cele 17 povestiri, reunite în volumul „Pereți subțiri”, publicat în 2017, la Editura Polirom, în Colecția *fiction Ltd*, sub semnătura prozatoarei Ana Maria Sandu, mi-au lăsat impresia unui turneu internațional de șah prin corespondență, chiar dacă personajele care populează volumul își duc viața într-un bloc cu patru etaje, ridicat în 1959, undeva, pe strada Icoanei, din București. Nu suntem departe nici de previzibilul și imprevizibilul unei vieți petrecute pe un peron, căci, odată cu fiecare nouă povestire, cititorul pare a participa la spectacolul oferit de sosirea, rând pe rând, a trenurilor în gară, de drumurile, privirile, destinele care se intersectează. Uneori, călătorii sunt aceiași, veniți sau plecați însă cu un alt tren. Nu rămân neremarcați navetiștii, figurile atipice sau gesturile semnificative.

Cu toate acestea, „Pereți subțiri” nu e, cum s-ar putea crede, la o primă lectură, o carte despre plus/minus 17 destine umane, despre eterogenitatea sau similaritatea existențelor umane care fac umbră, cât timp se află în spațiul numit generic „acasă”, aceluiași petic de pământ. Ce reușește Ana Maria Sandu să creeze e, mai degrabă, o biografie a unui topos. Ba chiar să înregistreze, ca o electrocardiogramă, ritmuri și, de ce nu, bioritmuri. Blocul cu patru etaje devine, astfel, o entitate sinestezică: cu o voce ba muzicală, de violoncel, ba dizarmonică, de vecină

iritată, ba în extaz, cu mireasmă de mâncare gătită, de mușcate sau hortensii roz, schimbând papucii de casă cu adidași Nike sau pantofi cu toc și capotul, rochia de stambă cu haina de blană, în timp ce schițează gesturi tandre sau mecanice, vinovate sau firești, la întâlniri clandestine, pasagere sau pentru o viață.

În mod firesc, timpul se subiectivizează, devine, la rândul-i, o entitate autonomă, o instanță narativă: „timpul se prostise, își bătea joc de ea. Parcă asta și-ar fi propus, și nu să-i potolească pe oameni, să-i facă mai răbdători și mai nepăsători. Docili ca niște câini proaspăt întorși de la școli performante de dresaj”. Când comprimate, când dilatate sunt „feliile” de viață pe care le dezvăluie cartea. O clipă sau câțiva ani pot fi zugrăviți în același număr de pagini, căci tot ce contează e intensitatea trăirii, puterea emoției. Senzația e că nu asistăm la o succesiune a orelor, zilelor, anilor, ci la o succesiune a stărilor, a conflictelor, a generațiilor sau a partenerilor de viață. Cu precizie și cu deliberată meticulozitate sunt descrise privirea ce alunecă pe fața soției decedate în somn, atingerile tandre ale iubiților, pașii unui locatar, gândurile ascunse ale altuia. Ani întregi din viața locatarilor sunt, în schimb, lăsați în umbră, pentru a putea puncta amănuntul biografic, detaliul semnificativ, revelator.

Mici sau mari drame personale sunt surprinse în evocări, retrospective sau într-un prezent care creează impresia de simultaneitate. De fiecare dată, participant pasiv sau activ e personajul colectiv, locatarii, care dezvăluie, prin curiozități sau cutume, prin griji sau suspiciuni, prin acțiuni voluntare sau reprobabile, esența umană în contrast cu balastul, inutilitatea existenței.

Jocului naratorilor îi corespunde un inteligent și bine orchestrat joc al registrelor stilistice. În tonalități diferite se prezintă viața doamnei Duplenkova, rusoaica din bloc, și a cochetei Tanți, voluptuoasa vecină râvnită de mai toți bărbații. Când tragi-comic, când solemn sunt ilustrate cele câteva decese din bloc. Tonul grav, chiar dacă nuanțat cu fine ironii se configurează în povestirea „Renovări” sau în „Tabloul”. Chiar și atunci când narator devine un copil decis să schimbe cursul lumii prin trimiterea unor SMS-uri pozitive, pline de speranță, de pe niște telefoane furate, celor trădați, jigniți sau ignorați de

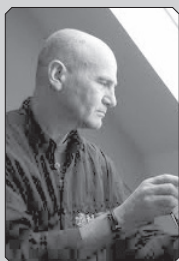
posesorii telefoanelor sau când alege să-și lase rolul de narator unui tânăr debil, paranoic, povestirea nu suferă sau nu pare să-și fi schimbat substanța, magma.

Un păienjeniș al relațiilor intra și interfamiliale, un „desen în covor” se evidențiază odată cu fiecare povestire cu sertare oferită. Iubiri unilaterale sau reciproce, iubire și ură maternă, paternă sau filială, amăgiri și trădări privite îndeaproape sau cu discreție creează o interesantă familiaritate pe care cititorul o resimte și pe care ajunge, treptat, să și-o asume, ba chiar să empatizeze cu personajele. Încercă să-l înțeleagă pe Vasile Costea care, chiar dacă și-a iertat fata pentru păcatul de a fi rămas însărcinată prea devreme, nu poate să depășească o barieră autoimpusă și e emoționat de efluviile de sentimente pe care le revarsă, compensatoriu, asupra nepotului. Zâmbește mulțumit când asistă la „îmblânzirea”

doamnei Niculescu, după nașterea Sofiei. Își simte trupul și sufletul vibrând în acordurile serafice ale tinerei violoniste.

Nici destinele modificate decisiv, dramatic sau providențial, de o baie în mare (Samir), de moartea soțului (doamna Mola), de acceptarea/recunoașterea statutului de gay (Raul), de dovada trădării nu pot lăsa indiferent receptorul care nu știe, cel mai adesea, dacă e mai potrivit să mediteze, să se autoanalizeze, să se revolte sau să manifeste condescendență.

Ana Maria Sandu alege să joace, pe o tablă în alb-negru, rând pe rând, cu regi și regine, cu pionii sau nebuni. Mutați succesiv, repositionați, transformați sau pierduți în luptă, toți sunt vizibili pe una sau pe mai multe cărți poștale ilustrate, în simultanul pe care autoarea îl susține cu fiecare – personaj sau cititor – în parte.

Subterana intimității

Alexandru JURCAN

Romanul *Pianista* de Elfriede Jelinek (premiul Nobel, 2004) a fost tradus de Nora Iuga la *Polirom* în 2004. Mai apoi, filmul lui Haneke, inspirat din roman, a fost recompensat cu *Grand Prix du Jury* la Cannes în 2001. Joacă în film Isabelle Huppert, Annie Girardot, Benoît Magimel.

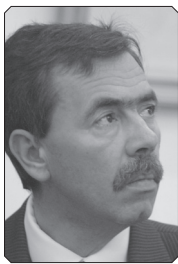
Ea, pianista, vestita profesoară din Viena, are personalitate artistică, discernământ, exigență. Locuiește cu o mamă posesivă, severă, care i-a inoculat frustrări și rigiditate. Viața ei intimă se rezumă la fantasme de voyeurism, la scene penibile (în baie, cu lama...sângele). Când întâlnește năvala sentimentală a tânărului student, ea își expune crezul erotic, construit în momente obsesionale. Teoria ei (prezentată într-o scrisoare) are darul să-l înspăimânte pe băiat, care alege fuga. De fapt, ce vrea ea? Obişnuită a fi dirijată de mama ei, ea își dorește să fie sclavă sexuală, afirmând sado-masochismul drept principiu al cuplului. Într-o cutie a adunat obiecte de „tortură”, ca să i le ofere „stăpânului” ei, care ar fi trebuit s-o biciuiască și s-o lege, violând-o acolo, la doi pași de maică-sa (neapărat închisă cu cheia). Și când tânărul înnebunit, derutat, dar stărnit („nu poți săpa astfel în adâncul oamenilor!”) revine la profesoară ca să aplice (fără sentiment!) lecțiile ei sado-maso, după ce o bate și o violează, iată că femeia nu se bucură, nu are satisfacții erotice. De ce? Confuzia și-a spus cuvântul. Poate că dorea totuși un sentiment. A conceput „eromat” tot scenariul. Și dacă sentimentul nu (mai) este,

atunci ea, în final, în holul teatrului, așteptată pe scenă pentru concert, scoate un cuțit și îl înfige în piept, atât cât să lase o dără de sânge. Apoi iese în stradă, ca și cum ar afirma „calea sângelui”, drumul erotic al singurătății, al lipsei de iubire.

În rolul mamei, Annie Girardot continuă să fascineze, cu vocea inconfundabilă, cu ochii ce amintesc de *Rocco și frații săi*. Isabelle Huppert construiește rolul pianistei din jocuri de priviri, cu mare economie de mijloace artistice. Linia tranșantă dintre aparență și realitate, ori între profesie, pasiune și subterana intimității pare a face parte dintr-un mesaj neostentativ.

După apariția romanului au apărut cronici felurite, de la admirație la sarcasm, de la aprecieri la ofensă. Spiritele pudibonde au catalogat cartea ca fiind vulgară. Alții, cu Freud alături, au strigat că nimic din ceea ce colcăie în subconștientul uman nu poate fi scabros.

Nora Iuga păstrează în traducerea cărții un prezent continuu, auster. Descrierile respiră un aer de obiectivitate maximă: „Klemmer stă în fața ei și o privește. Strigă la ea să-l accepte cu afecțiune. Se mișcă roșu de furie”. Romanciera creează, deodată, comparații insolite, imposibil de transpus în cinema („Timpul este o veche cunoștință a bătrânei doamne, care vede în el o plantă crudă, carnivora”). Cu toate acestea, filmul lui Haneke înseamnă rigoare inconfundabilă printre pulsuniile abisale.

Văpaia cuvintelor*

Marcel LUCACIU

Dincolo de vacarmul cotidian și urban, înțesat de manechine livide și prețuri prospere, se află, totuși, o lume cvasiuitată; lumea satului tradițional, cu datini strămoșești, cu doine și cântece populare, cu oameni simpli, dar de o mare bogăție sufletească.

Mioara Lazăr se numără printre acești oameni și vreme de aproape patru decenii a fost învățătoare în satul ei natal, Treznea, o localitate martir din județul Sălaj. Se știe că, aici, într-o fatidică zi de 9 septembrie 1940, soldații horthyști au ucis, cu bestialitate, 86 de români – copii, femei și bărbați. De altfel, tragicul eveniment este rememorat, în tulburătorul poem *Țintirim martir*, din volumul *Toamnă târzie* (Editura Școala Noastră, Zalău, 2011): „Trecând pe-aici ți-e pasul mai greu/ Făcliile lor ne vor arde mereu (...)/ S-au strâns azi cu noi la praznica masă,/ Ar vrea să mai știe ce griji ne apasă./ Parc-ar fi aici, că n-ar mai fi morți,/ Doar giulgiul zăpezii-i cuprinde pe toți”.

Modestă și discretă, Mioara Lazăr a mai publicat volumul *Mătăsurii în dud* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2014), probând, astfel, nu doar o vocație de dascăliță, ci și o sensibilitate poetică debordantă, relevantă, mai ales, în noua plachetă, intitulată, romantios, *Felinarele inimii* (Caiete Silvane, 2018).

Cele 34 de poeme sunt scrise sub imperiul amintirii, le învâluie o suavă melancolie și se lasă, deseori, înfiorate de o percepție dureroasă a scurgerii ireversibile a timpului. Tonalitatea devine una gravă. Lipsite de pulsul vieții poetului, de bătăile inimii lui, cuvintele își pierd „văpaia” și, implicit, partea lor de nemurire sacră: „Cărămizile tristeții/ au clădit sufletul./ Roșul scurs în venele eului/ Stinge văpaia/ cuvintelor/ Din labirintul trupului./ Se desfată prăpastia timpului/ Se strecoară, bătând cadențat,/ Culegând vremea/ păcat cu păcat” (*Prăpastia timpului*).

Melodioase și atent cizelate, unele stihuri sunt reverberații ale fericitei copilării, petrecute prin crânguri înmiresmate, alergând pe „toropitele poteci” ori poposind la „clipocitul izvoarelor” ferite de tainica dogoară a neuitatelor „amiezi picurate-n flori de câmp”. Predomină, în acest periplu nostalgic, profilul moral al mamei, reconstituit prin intermediul unor interogații retorice, pe cât de simple, pe atât de cucernice: „Mă crezi că-ți mai simt/ mâna cum o treci/ ușor peste frunte? (...)/ M-ai certa să știi/ că de când ai plecat/ n-am mai iubit?” (*Întrebări pentru mama*).

Sunt câteva note vitaliste, pe acest portativ „al marii treceri”, ce denotă o anume exuberanță, un tumult al sentimentelor ce se lasă exprimat în versuri de o remarcabilă prospețime și finețe sufletească: „Mi-e dor de mare/ O sete nebună de ape/ De merele roșii și/ coapte/ Din vara toropitelor poteci/ Când ard în cuptorul Soarelui/ ulcioare/ Purtate-n mâini de fetele/ fecioare” (*Aș înțelege-o și pe vară*).

Cuprinsă de neliniști și de tristeți amare, autoarea și-a creat, până la urmă, un topos aparte, o altă Arcadia ce împrumută o mare parte din recuzita naturistă, specifică natalei Treznea: „izvoare”, „ierbi de iezer”, „greieri”, „gutui coapte”, „cetini verzi”, „brazi”, „piscuri” etc. Tărâmul creat e unul mirific și menirea lui este aceea de a reitera paradisul pierdut al copilăriei: „În piscul muntelui, eu-/ singulară/ În nări cu puritatea/ rece a aerului/ În priviri cu freamătul/ frunzelor verzi/ În suflet cu roua plăpândă/ din ceasul dimineții/ Plimbându-mă pe cărarea/ zimbrului,/ Robită de gândul că/ nu pot toți/ să vadă/ Un paradis/ prin care curg/ ca un izvor/ de munte” (*Curgând ca un izvor de munte*).

Uneori, poemele de dragoste din acest volum sunt adevărate imnuri ce ne reamintesc de *Epistola I către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, 13: „Fără dragoste rămânem/ doar umbre,/ Zăngănit asurzitor de/ tobe sparte” (*Fără dragoste*). Alteori, ele par scrise, cu o mare delicatețe, la lumina palidă a unor lămpi stinse de mult și reaprinse, târziu, în nopțile ploioase: „Aștept să-ți mai culeg/ un gând/ În timp ce rânduri-rânduri/ ploaia se așază./ Am sufletul mai/ reavăn ca pământul/ Pe care picurii-l/ dezmiardă” (*Valul înnoptării*).

Pălpâind în ceața amintirilor, *Felinarele inimii* se constituie într-o carte elegiacă, impresionantă prin savoarea unor imagini artistice, prin intensitatea trăirilor ardente, prin solemnitatea și naturalețea rostirii poetice. Privită în ansamblu, poezia Mioarei Lazăr curge, domol, într-o albie tradiționalistă, cu rare inflexiuni moderniste. Este o dovadă certă a faptului că tradiția înseamnă valoare, că frumusețea unui vers constă, deseori, în limpezimea și simplitatea lui.

*Prefață la volumul *Felinarele inimii*, în curs de apariție la Editura Caiete Silvane, Zalău.

Poetul impecabil

Gheorghe MOGA

Profesorii noștri într-ale lexicologiei ne-au îndemnat ca, atunci când ne aplecăm asupra unui cuvânt, să consultăm cât mai multe lucrări lexicografice, însă dintre acestea să nu lipsească dicționarul-tezaur al limbii române (care apare, în bibliografii, sub două sigle: DA și DLR), singurul în măsură să evidențieze evoluția sensurilor unui cuvânt. Ne-am convins, încă o dată, de temeinicia acestui sfat și acum când ne-a atras atenția neologismul *impecabil*, adjectiv calificativ, cu relativă frecvență, ce însoțește substantive din câmpuri lexicale diferite: *accent, discurs, serviciu impecabil, comportare, dicțiune, logică, execuție, ținută, engleză impecabilă*. Intrat în limba noastră din franceză, adjectivul a devenit sinonim cu alte neologisme: *exemplar, infailibil, ireproșabil, perfect, remarcabil*. Dicționarul Academiei face trimiteri la fr. *impeccable* și la derivatul latinesc *impeccabilis*. Sensul termenului latinesc „în afara păcatului, fără vină” se regăsește în DA: „care nu poate păcătui, incapabil de a comite o greșală, de a greși” fără a beneficia de un citat ilustrativ. Am putea oferi un enunț în care *impecabil* este folosit cu sensul acesta, firește, din creația unui latinist: „Antichitatea ne-a transmis imaginea magistrului *impecabil* – fără păcat, adică – pentru mine greu de admis, pentru că și Magistrul poate să greșească”¹. Ceea ce azi apare, în dicționarele curente, ca fiind unicul sens al adjectivului *impecabil* „fără cusur, desăvârșit, perfect”, în DA e un sens figurat: *vers impecabil*.

Dacă înlăturăm prefixul privativ *in-(im-)* și sufixul „pasiv” *-bilis*, ne apropiem de verbul de conjugare I *peccō* „a da greș, a se poticni, a păcătui” și de derivatele pornite de la aceeași rădăcină. Dintre acestea, *peccātum* a dat în românește *păcat*, cuvânt cu o sferă semantică bogată și o frazeologie pe măsură. *Cruce, a boteza, mormânt, a închina, rugăciune* și *păcat* sunt cuvinte de origine latină aparținătoare primei etape a evanghelizării Scythiei Minor, petrecută în secolele III-IV².

În limba franceză, pe lângă sensul religios al lui *impeccabilis* „incapabil de a păcătui”, *impeccable* a dezvoltat, prin intermediul creațiilor literare, sensurile cu care este folosit azi termenul „infailibil, perfect, fără greșală”. Un moment important în

evoluția cuvântului îl constituie apariția, în 1857, a volumului lui Charles Baudelaire *Les Fleurs du mal*. Volumul are următoarea dedicație: *Au poète impeccable, au parfait magicien des Lettres françaises, à mon très cher et très vénéré, maître et ami, Théophile Gautier, avec les sentiments de la profonde humilité, je dédie ces fleurs malades* („Poetului desăvârșit, neîntrecutului magician al literelor franceze, scumpului și veneratului meu maestru și prieten Théophile Gautier, cu sentimentul celei mai profunde smerenii, îi dedic aceste flori bolnave”). Elogiul adus lui Théophile Gautier vine din partea unui suflet stăpânit de o continuă dramă lăuntrică, din partea unui „mistic fără credință, care prin suferință și umilință, ajunge la Dumnezeu”, cum îl definește Ion Pillat în studiul *Actualitatea lui Baudelaire*, pe care l-am citit în *Portrete lirice*, ediția îngrijită de Virgil Nemoianu, din 1969. Nemulțumit de imaginea unui Baudelaire „decadent și pervers”, Ion Pillat insistă asupra laturii mistice și catolice a lui Baudelaire care, prin rugăciune, „către Satan, mai întâi, care e Domnul Păcatului; către Dumnezeu, mai pe urmă, care e Izbăvitorul acestui Păcat”, scapă de atmosfera păcatului original care apasă ființa umană. Faptul că întreaga carte este dominată de ideea păcatului original îl îndreptățește pe Ion Pillat să afirme: „nu «florile răului», ci «florile păcatului» ar putea fi mai exact intitulată”.

În timp ce *impeccable* cunoaște, începând cu Racine, o carieră literară și o frecvență deosebită în aspectul oral (dovada constituind-o faptul că vorbitorii au prescurtat cuvântul, devenit invariabil *impec*), perechea lui, *peccable*, este folosit rar și numai în teologie, deși a fost împrumutat din lat. *Peccabilis*, cu patru secole înaintea primului.

Situații în care derivatul are o „viață” mai lungă decât termenul de la care s-a format se întâlnesc și în limba română. Rareori mai putem auzi pe cineva folosind adjectivul *păsător*. În schimb, *nepăsător*, antonimul lui, are un alt statut, după cum o dovedește spațiul acordat în dicționare.

¹ I. Funeriu, G.I. Tohăneanu - *Optimus Magister*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2017, p. 15.

² Alexandru Niculescu, *Creștinismul românesc. Studii istorico-filologice*, Editura Spandugino, București, 2017, p. 12.

Alambicul cu poezie

Alice Valeria MICU

O deschidere spre substanța densă și contradictorie a poeziei este volumul lui Eugen Barz, apărut la Editura clujeană Colorama și cu care se înarmează pe drumul aspru al literaturii.

Întâi de toate, o scurtă oprire la titlul cărții. Din multe titluri de poeme remarcabile și metafore izbutite, Eugen Barz își pune volumul sub semnul decantărilor, a infuziilor și alege o sintagmă din poemul *Cerneală fără final: Iarba din ceainic*. De loc întâmplător, poemul dezvăluie nuanțe din intimitatea actului creator a unui poet care a debutat târziu, lăsându-se cu greu în voia impulsului de a scrie: „minte mi se stinge/ în cerneala sterilă,/ se înmoaie în iarba din ceainic,/ aburi se îngroașă în fața mea ca fumul./ De sus totul e putred,/ trupul meu se întrupează în ultimul fir de păr negru”.

Poezia se revendică de-a lungul paginilor în texte relativ scurte și dense, construite fie din esențe unice, fie din mixaje paradoxale, prin intermediul cărora autorul ne vrăjește cu aparentă ușurință și apoi ne dezvrăjește fără milă. Sunt aici referințe livrești ca aceasta: „iese din voi un abur de țuică fiartă” (*Peretele de la apus*) și imediat unele suprafirești într-un amestec plăcut, iar preotul nu se trădează mai puternic decât orice alt poet care privește spre imediatul din preajma sa, dar îl vede filtrat de experiențele anterioare. Fără să apese pedala didacticismului, Eugen Barz observă lumea și se implică emoțional, încercând să oprească dezastrul, să păstreze clipa firavă de fericire, iar calea aleasă este poezia. Aceasta e iarba din ceainicul său pe care ne-o propune, magica poțiune ce ne conduce prin lumea sa de esențe și miresme.

Deși autorul utilizează adesea referințele biblice, ele sunt integrate organic în poeme, astfel încât nu îi trădează chemarea spirituală și vocația sacerdotală. Iată, de exemplu, poemul *Risipire* unde elementelor de forță din cotidian li se suprapun evenimente biblice, spre eternizarea nesăbuițelor specifice vârstei: „Vai, tinerii aceștia îți smulg de pe umeri/ craniile albe ca sarea/ și le aruncă printre picioarele fetelor tăcute,/ direct sub roțile motocicletelor, prin ochelari groși de sticlă măsoară viteza./ Aleluia, strigă ca evreii când au trecut Marea Roșie,/ iată granițele timpului lor sunt pe rod,/ înainte de a începe recolta de sânge au învățat/ cum să strângă pumnii de fluturi din venele înțepate”.

Poeemele din acest volum evidențiază două direcții în poetica autorului: pe de o parte un lirism punctat pe alocuri de metafore și valențe aforistice: „Cântecul ei este al iubirii/ care singură potopește/ stoluri de gloanțe” (*Cântecul*), pe de alta, notații din cotidian, percepții hiperbolizante ale unui prezent care nu se desprinde de trecut: „Ca un uriaș cu brațele/ mă plimb de colo-colo,/ cu inima întinsă pe tot corpul/ și totuși e primăvară,/ curg jgheburile ca pietricelele-n nisip/ și mi se face de moarte, fără să am toate actele în regulă./ Mă cheamă lătratul câinelui de curte/ și glasul mamei/ dintr-o altă copilărie,/ când lucrurile mari mă sufocau,/ iar lăutul în copaia strâmtă/ era bucuria cea mai de preț” (*Chemarea*).

Iubirea nu putea lipsi din temele abordate, dar e discretă, cu o carnalitate aproape paradisiacă: „Îmbrățișarea noastră/ păstrează gustul gurii tale/ de pară coaptă în fân,/ aprindem sălbatică vrere,/ inventăm dorinți nemaieversate./ Tu desfaci scutecele timpului,/ unul câte unul” (*Scutecele timpului*).

Poem cu poem, Eugen Barz ne face părtași unei confesiuni ample, ca o spovadă generală a întregii vieți, văzută atât din perspectiva penitentului, cât și a duhovnicului care vede dincolo de aparențe și aplică trecutului o grilă înțelegătoare, din îndelunga experiență a vieții sub toate aspectele ei. Evident, nu se va feri să dea sentințe, dar ele sunt, mai degrabă, concluzii pe care ni le propune retoric și pe care ne somează să le acceptăm ca atare, precum în poemul *Groapa unui zgârie nori*: „Să ne înțelegem bine, totul se construiește/ pe viitoarea groapă a unui zgârie nori:/ se ia copilul și se așază în cartea de citire,/ știind că mai târziu va ajunge în volumul unui poet/ talentat și bețiv. (...) Să ne înțelegem,/ copilul nu trebuie lăsat în groapa uscată/ (...) Să nu ne amăgim, copilul va fi protejat”. Așadar, o spovadă în toată regula, din care nu lipsesc sfaturile, dar cât de subtil disimulată ea de-a lungul întregului volum.

Cu siguranță, este doar una din posibilele căi de lectură aceasta, iar „excesele incongruenței” de care vorbește Adrian Popescu pe coperta IV a cărții nu fac decât să stârnească cititorului curiozitatea pentru viitorul volum semnat de Eugen Barz și felul în care va distila iarba din ceainicul său plin de poezie.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Dacă, cioranian vorbind, am putea face din moarte un extaz ne-am buluci la poarta cimitirelor, am profita de prima *beție* a corpului. Viața ar fi doar pretextul de a ne scufunda în primul extaz, șansa de a ne arunca în agonia avatarelor ei devoratoare. Preferăm totuși golul acestei lumi plinătății celei de apoi, după cum aderăm la nimicul celei dintîi în defavoarea totalității celei din urmă. Dăm eternitatea pe o clipă, neantul pe un suspin. Tristețea de a nu putea fi Dumnezeu se poate consola cu neputința de a nu putea fi nici oameni. Sîntem doar biete încercări anagogice ale umanului. Aprehendăm vag umanitatea cu propriile-i imposibilități. Defrișăm cerul pentru a-l putea găsi pe Dumnezeu. Devastăm pămîntul pentru a-l putea întîlni pe om. Bine că „este mai mult cer deasupra noastră decît pămînt sub picioarele noastre” (V. Ghika).

*

Apărută *ex nihilo*, se poate ca lumea să nu fie posibilă decît în această variantă. După cum, odată apărută, e posibil ca ea să nu dispară total niciodată. Căci ea a dislocat un nimic care nu poate fi înlocuit cu altceva, nici chiar cu el însuși. Lumea aceasta a anulat toate lumile care ar fi putut să fie. A epuizat chiar *ideea* de lume, căci aceasta s-a metamorfozat în elementele primei încercări. Lumea și-a consumat pînă la capăt propria posibilitate. Nici o altă lume nu mai e posibilă în urma acestei lumi. Lumea a apărut, cum a apărut, doar Dumnezeu mai întîrzie în veșnicia unei clipe... Dacă lumea, în sens evoluționist, s-a făcut singură, avem de-a face cu un miracol. Dacă, în sens creaționist, a fost făcută de Dumnezeu, avem de-a face cu un eșec. Numai că, vorba cuiva, și noi îl „tot iertăm pe Dumnezeu” pentru tot ce n-a apucat să facă din noi, după cum acesta ne tot iartă pentru ceea ce am apucat să facem din el.

*

Dansul mîinilor obosite, alunecînd pe claviatura nopții, cu acel foșnet care trece norii în alte suspine. Cu acel vuiet al absenței care scurmă în priviri pustiite, cu siluete trecute dintr-o tăcere nerostită în alta. Cu tot ce adîncul ține între degetele magmatice, cu golul îmbătrînit al clepsidrelor adormite. Dansul mîinilor cu degetele despletite în raze de întuneric. Jocul umbrelor în nisipul nopților ce palpită stingher într-o inimă. Freamătul singelui în așteptarea care îl ține treaz pînă la ziuă. Dansul mîinilor printre

mormintele crescute sub pleoape, urmele unor șoapte ce ajung pînă în rana cuvîntului.

*

O bună parte din viață învățăm doar pentru a avea ce dezvăța în partea finală a acesteia. Învățăm cu exactitate tot felul de inutilități. Devenim specialiști în neesențialul vieții. Esența ei o aproximăm, o interogăm în pauzele de existență. Sîntem amatori în viață și profesioniști în moarte. Adevăr pe care îl confirmăm în mod inutil fiecare. Nu există o soluție radicală a vieții și a morții, nu există un răspuns chintesențial la modul nostru de a fi, după cum nu există la chemarea neființei. Acceptăm în continuare viața din cauza fricii de moarte, căci există prea multă moarte pentru puținătatea modurilor de a fi. Am înaintat prea mult în existență pentru a ne mai putea întoarce în punctul ei zero. Nu există remediu la o eroare atît de adîncă precum cea a existării. Întreagă rămîne doar „rușinea” de a fi om, *mîndria* de a nu fi fost nimic.

*

Trebuie să te retragi nu doar din lume, ci și din tine însuși pentru a obține starea necesară scrisului. Trebuie să fii atît de însingurat, încît să-ți fie frică și de tine însuși. Să nu știi dacă te mai poți întoarce în cel care ai fost, riscînd să rămii suspendat între cuvînt și tăcere. Nu pot scrie decît atunci cînd sînt alungat din mine însumi, scos în afara umanului, cînd sînt silit să privesc totul dintr-o existență paralelă. Pot scrie doar din afara a ceea ce sînt, dintr-un *alter ego* împrumutat pentru cîteva clipe.

*

Umplem cuvîntul „destin” cu tot ceea ce hazardul ne așază la picioare, cu toate aluviunile și detritusurile știute și neștiute ale vieții. Cu tot ceea ce surprindem din neprevăzut, ca o consolare pentru ceea ce doar putem aproxima. De cele mai multe ori, conferim unei întîmplări inopinate o aură destinală, încercăm aleatoriu cu atributele fatalității. De fapt, denumim destin tot ceea ce ni se întîmplă dincolo de puțința noastră. Orice întîmplare majoră pe care nu am anticipat-o capătă valențe destinale. Dacă am ști sigur că avem un destin, viața ar deveni *nepracticabilă*. Deși, din moment ce există, orice viață își este și propriul destin. Moartea nu face decît să confirme acest lucru. De fapt, moartea confirmă totul în legătura cu viața, de nu cumva îi este și singurul destin.

Reeditări filmice (X)

Ioan-Pavel AZAP

Moartea lui Ipu (1)

Titus Popovici (1930-1994), singurul scenarist cu adevărat profesionist din cinematografia română pre-'89, a trăit decenii la rând din scenarii, abandonând sau tot amânând o strălucită carieră de scriitor [1]. Astfel, *Moartea lui Ipu* a reprezentat la momentul apariției un eveniment: „Descoperind că în cinematografie poate câștiga mult mai mulți bani, scriitorul se dedică [...] pe parcursul câtorva decenii, scrierii unor scenarii de film proprii și ecranizărilor după romanele altor autori. Critica îl consideră pierdut pentru literatură. În 1970, când publică pe neașteptate o nuvelă de o neobișnuită forță epică, *Moartea lui Ipu*, este sărbătorit ca o persoană dată dispărută care s-a întors acasă” [2]. Nuvela este realmente antologică: „*Moartea lui Ipu* este cu totul altceva [față de romanele anterioare]. În afară de faptul că ocupă un număr restrâns de pagini și are un statut declarat de «povestire» (ceea ce înseamnă o dezicere a autorului de opțiunea sa pentru monumentalitatea tradițională), spune mai mult decât spune. Povestirea este într-adevăr o povestire [...] dar și o parabolă. Din perspectiva unui copil de 14 ani [...] este istorisită o întâmplare șocantă petrecută într-un sat ardelenesc la sfârșitul războiului. Un soldat din armata germană [...] este omorât [...] Nemții îi avertizează pe mai-marii localității – primarul, notarul, medicul, preotul – că vor fi executați dacă în douăzeci și patru de ore nu îl denunță pe făptaș. Cuprinși de panică, aceștia încearcă să-l convingă pe un bătrân sărac cu duhul, Ciupe Teodor (Ipu), să ia vina asupra lui; bătrânul acceptă, cerând însă ca în schimb să i se organizeze o înmormântare frumoasă. Cei din protipendadă, care altădată îl priveau pe Ipu cu dispreț, considerându-l nebunul satului, îi îndeplinesc acum, cu o grotescă obediență, toate dorințele și fac chiar o repetiție a ceremoniei funerare, în prezența lui. Până la urmă, satul este eliberat de armata română și aranjamentul cade, astfel încât Ipu redevine personajul desconsiderat de altădată. Ca la lumina unui blitz malefic, se evidențiază brusc, în această împrejurare, urâtenia sufletească a celor mai onorabile persoane din sat [...] În afară de forța expresivă a întregii parabole, se remarcă, din nou, plasticitatea a numeroase relatări și descrieri, care rămân în memoria cititorului ca secvențe cinematografice, cu o valoare artistică în sine” [3].

Spre deosebire de proza inspiratoare, filmul lui Sergiu Nicolaescu, cu titlul *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte* (1972), este doar onorabil, prilejuind însă interpretări antologice majorității distribuției: Gheorghe Dinică, Ion Besoiu, Ioana Bulcă, Octavian Cotescu,

Cosmin Șofron, Maria Clara Sebok, Eugenia Bosânceanu, cu o mențiune specială pentru Amza Pellea, interpretul lui Ipu, care creează un personaj „generos și stenic, înțelept și abil (sunt antologice secvențele «cinei de taină», când Ipu se joacă «de-a pisica cu șoarecii» cu comesenii îngroziți, afirmându-și marile sale disponibilități sufletești și micile sale «nebunii»)» [4]. Surprinzător este faptul că scenaristul Titus Popovici îl sabotează dezinvolt pe prozatorul cu același nume. Dacă în nuvelă războiul și contextul social reprezintă cadrul firesc al întâmplării dramatice, în film povestea este adusă în parametrii „corectitudinii ideologice”. În nuvelă, represaliile nemților vizează un număr strict de persoane; în film, toți sătenii urmează să fie executați. În carte, fratele mai mare al adolescentului este închis, dar nu se precizează motivele; în film, același frate apare într-o succesiune de *flash-back*-uri în care ni se spune că a fost comunist și că a fost ucis de Siguranță ș.a. Dăunează filmului și muzica stridentă și pleonastică a lui Tiberiu Olah, subliniind grandilocvent și inutil momentele de dramatism „acut”. Dincolo de toate acestea, pelicula este un reper în filmografia regizorului și a interpreților. Este pentru prima dată când Nicolaescu pășește pe terenul minat al filmului psihologic. Film despre tragicul condiției umane, despre macularea inocenței, a „vârstei de aur” a copilăriei și adolescenței, *Atunci i-am condamnat pe toți la moarte* rămâne o realizare importantă a cinematografiei române din anii '70. Chiar dacă ansamblul are de suferit datorită unor lungimi sau redundanțe, forța excepțională a interpretării și multe secvențe de reală expresivitate cinematografică salvează filmul de la caducitate.

[1] Debutază în 1951 cu un volum de povestiri scris în tandem cu Francisc Munteanu, *Mecanicul și alți oameni de azi*, urmat în 1955 de un dublu debut individual: *Povestiri* și romanul *Setea*, cărora le succede destul de repede (1958) romanul *Străinul* – ambele romane fiind ecranizate, primul de Mircea Drăgan (1961), al doilea de Mihai Iacob (1964). Până în 1989 revine sporadic la literatură. După 1989 a scris o serie de romane, parte cu tentă autobiografică (a fost membru în Comitetul Central al Partidului Comunist Român), despre culisele sistemului comunist, unele apărute postum: *Cutia de ghețe* (1990), *Disciplina dezordinii* (1998), *Cartierul Primăverii / Cap sau pajură* (1998).

[2] Alex. Ștefănescu – „La o nouă lectură: Titus Popovici” (I), „România literară” nr. 24 / 2002.

[3] Alex. Ștefănescu – „La o nouă lectură: Titus Popovici” (II), „România literară” nr. 25 / 2002.

[4] Călin Căliman, *Istoria filmului românesc (1897-2010)*, Ed. Contemporanul, București, 2010, p. 295.

Filmografia Simonei

Nelyubov (2017)

Simona ARDELEAN

Una dintre particularitățile romanelor dorice, obiective, este simetria compozițională. Scriitorul realist se comportă ca un membru detașat al unui juriu care, înainte de a se pronunța critic asupra performanțelor ori actului artistic, își aranjează cu meticulozitate foile și privește în jur, recuperând spațial puncte de referință.

Prima imagine a filmului și ultima este cea a unei păduri înghețate în iarna albă, cu trunchiuri care se reflectă în apa pe care o străjuiesc. Ca spațiu al reflexiei, filmul lui Andrey Zvyagintsev, realizează o descriere a societății contemporane. E o senzație de gol, de izolare care ne însoțește ca un fir înghețat al apei pe tot parcursul vizionării, deși după primul instantaneu fotografic regăsibil după cum spuneam și la finele filmului, spectatorul e proiectat într-un anterior causal, în momentul trecerii spre iarnă, o iarnă a sufletelor unei familii care a hotărât să divorțeze și al cărei apartament e vizitat de posibili cumpărători.

În drumul spre casă, Alyosha (Matvey Novikov), se oprește lângă un copac ale cărui rădăcini sunt vizibile. Simbolistica generațiilor întrerupte va deveni, în retrospectivă, pe parcursul vizionării filmului un element esențial. La 12 ani, Alyosha este o victimă colaterală a unei familii disfuncționale dintr-o societate solipsistă. Pe creanga copacului flutură o panglică de plastic, dintre acelea folosite pe un șantier pentru a avertiza oamenii să se țină deoparte. Alyosha e asemenea ei: nedorit, uitat și neiubit (de aici și titlul, Nelyubov-Loveless). Din discuțiile dintre părinți, Boris (Aleksey Rozin) și Zhenya (Maryana Spivak), aflăm că niciunul dintre ei nu-l dorește și, în

graba de a-și reface viața, ideea de orfelinat e vehiculată cu lejeritatea cu care lași în urmă un impediment oarecare. Boris muncește într-o multinațională condusă de un șef ultraconservator, pentru care abaterea de la idealul ortodox al familiei echivalează cu pierderea locului de muncă, iar Zhenya are și ea un iubit bogat care ar putea-o ajuta să urce pe scara socială. Grijă pentru aspectul exterior, lentoarea de felină ce iese în căutarea prăzii e transpusă în interpretarea magistrală a actriței cu o naturalețe copleșitoare. Pe drumul pe care se bifurcă îi vedem pe cei doi în viitorul pe care și-l țin înconștient pe matricea nedigerată a vieții lăsate în urmă. La multinațională, pe ecrane, se vede jocul de Solitaire, iar Zhenya nu se poate desprinde în nicio scenă de telefonul pe care urmărește pe Vkontakte, un fel de Facebook rusesc, viețile artificiale estetizate ale celorlalți. De altfel, scenele care mi-au rămas în minte sunt acelea în care femeia coboară din tramvaiul plin de oameni care nu-și pot dezlipi privirea de pe ecranele telefoanelor. La cosmeticiană, la restaurant, la trezire, cu toții își fac obsesiv selfie-uri, pozează mâncarea, caută semnificația viselor pe telefon și adorm doar în momentul în care lumina ecranului se stinge ca o pleopă abstractă. Moralitatea modernă a celei de pe degetul căreia în noaptea de amor cu amantul strălucește verigheta, ascunde drama unei goliri de sens a noțiunii de iubire. Personajele caută iubiri salvatoare, dar nu iubesc sau nu știu să iubească. În locul iubirii stau banii, obligațiile familiale, datoria maritală, abandonul sufletesc. Poate de aceea, filmul lui Zvyagintsev e atât de tulburător prin recognoscibilul crud al lumii

în care trăim. În permanență, pentru a puncta momentele de tensiune ale filmului, cadrul cinematografic se oprește focalizat asupra unui geam dincolo de care se vede realitatea golită de sens.

Abia după două zile, cei doi soți descoperă dispariția lui Alyosha și restul filmului se concentrează pe căutările pe care un grup de voluntari (pentru că poliția afirmă dezinteresat că n-are destul personal pentru asta) le întreprind pentru găsirea băiatului. Răspunzând întrebărilor acestora, cei doi realizează că nu-și cunosc câtuși de puțin copilul. Bunica alternează blestemele cu rugăciunile și-și desconsideră fiica, semn că neiubiți sunt toți cei din film, într-o pustietate afectivă care se perpetuează de-a lungul generațiilor.

Finalul filmului rămâne în mintea cinefilului ca un strigăt de ajutor amuțit, iar regizorul, consacrat prin anterioarele filme (*Leviathan* – 2014 și *Elena* – 2011) e un câștigător de drept al premiului juriului de la Cannes (2017). Nu e singurul premiu sau singura nominalizare, el fiind și pe lista premiilor BAFTA, a Globurilor de Aur, a premiilor Academiei (USA), a premiilor Filmului European, a Festivalului de film de la Munich, Zagreb, Haifa, Londra etc.

„Am un vis”*

- într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini (II)

LÁSZLÓ László

Am un vis, și anume că, într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini – pentru că, în contrast cu aparențele, sunt mult mai multe lucruri care ne leagă. Doar să vrem să facem pași de apropiere, doar să vrem să ne ascultăm, doar să vrem să ne înțelegem. „Sine ira et studio”. (Tacit)

Premise

Relațiile româno-maghiare în Anul Centenarului sunt destul de tensionate. Sper că prin aceste rânduri să nu sap șanțuri între români și maghiari, ci să construiesc punți de apropiere. Fiind profesor de istorie cu anumită experiență – și unul care dintotdeauna am fost adeptul conviețuirii, cunoașterii și respectului reciproc dintre români și maghiari, în Ardeal, în România și în Europa – consider că nu trebuie să tac, ci să spun ce am de spus. Pentru că am un vis...

Unele elemente, fapte și personaje istorice alimentează tensiunile româno-maghiare, deși ar putea să contribuie la mai multă înțelegere

Trecând în revistă istoria comună, avem câteva puncte care pot reprezenta elemente (sau „muniție”) ale conflictului, și care, în loc să contribuie la mai multă înțelegere, ne pun față în față pe noi (românii și maghiarii), în loc să ne apropie. Însă depinde de noi: căutăm motive de ceartă și harță sau punți și paliere comune? (Cine noi? Noi, românii și maghiarii, maghiarii și românii, aici și cât de curând.)

Fără să facem inventarul complet al personalităților care ne leagă, aducem aici doar câteva exemple relevante (sper) de personalități istorice, românești (de origine română), care nu pot lipsi din istoria noastră comună: **Dragoș** (întemeietorul Moldovei) (**și urmașii săi Dragoșestii**), **Iancu de Hunedoara**, **Matia Corvin**, **Nicolaus Olahus** și, evident, **Mihai Viteazul**. (Înainte să sară cineva în sus: Mihai nu este de origine maghiară, însă a avut un rol important în relația româno-maghiară și ocupă un loc important în istorie și în manuale.)

Și încă o remarcă legată de personalitățile istoriei noastre comune: să nu le judecăm pe baza criteriilor sau valorilor actuale, deoarece ele au trăit în alte epoci. Apoi să nu le folosim pentru a justifica greșelile, așteptările, dorințele noastre...

De la Dragoș, la „dinastia” Drágffy (Dragoșestii)

Fiecare dintre noi am învățat în clasa a IV-a, a VIII-a și a XII-a că întemeietorul Moldovei a fost voievodul maramureșean **Dragoș**, care a participat la luptele împotriva tătarilor în zonele de la est de Carpați, întemeind acolo un căpitănat, pe la mijlocul secolului al XIV-lea. La conducerea statului incipient a fost urmat de fiul său, Sas. Atât Dragoș, cât și urmașul său, Sas – români din Maramureș – au fost vasali fideli ai regelui Ungariei (Nagy Lajos sau Ludovic de Anjou, care a domnit între 1342-1382).

Independența Moldovei a fost cucerită ceva mai târziu, în timpul lui **Bogdan**, alt voievod din Maramureș, care s-a răzvrătit împotriva aceluiași rege și, cu oamenii săi, s-a strămutat în Moldova, alungându-l de acolo pe urmașul lui Sas, pe Balc¹. Au fost niște lupte fratricide pe teritoriul moldovean, între români (maramureșeni și moldoveni): unii în slujba regelui, alții împotriva regelui și, până la urmă, răzvrătiții au ieșit învingători. Astfel, Bogdan devine primul voievod al Moldovei independente. Chiar și acest exemplu ne indică faptul că, în Evul Mediu, neapărat **etnia** era definitorie în poziționarea socială sau politică a oamenilor, ci poate la fel de mult conta interesul, loialitatea față de putere etc. Ne place sau nu, istoria este mai complicată decât ar părea la o prezentare simplistă, ori dacă vrem să transpunem realitățile actuale în trecutul istoric.

Balc, fiul lui Sas, se întoarce (prin 1365) în Maramureș (Ungaria), unde este răsplătit de regalitate pentru serviciile făcute și loialitate: Balc și fratele său, Drag, vor primi, printre altele, moșia „infidelului” Bogdan de la Cuhea și alte domenii. Pe lângă domenii primesc titluri și funcții: voievod al Maramureșului, comite al Maramureșului, comite al Sătmărulei, comite al comitatului Ugocea. Pentru o perioadă mai scurtă îndeplinesc și funcția de *comite al secuilor*, de rang mai înalt decât unul de comite al unui comitat oarecare. (Doar în Transilvania au fost la început șapte comitate și, în zonele limitrofe, Maramureș – Banat – Partium, încă tot cam atâtea.) Și încă un lucru demn de remarcat: în Maramureș exista, în același timp, funcția de *voievod* și de *comite*. Voievod însemnând „șef local” al românilor – reprezentant al românilor recunoscut de autorități – iar cel de comite, șef administrativ-politic și militar al unității administrative locale regale. Cele două funcții coexistă o perioadă. În comitat au trăit nu doar români, ci

și alte neamuri ce nu erau sub autoritatea voievodului. Cazul fraților Balc și Drag (mai aveau și frați mai mici) nu este singular, alți români din Maramureș sau din alte zone fiind răsplătiți cu onoruri și donații regale (vezi și **Anexa**).

Cei doi, **Balc** și **Drag** sunt strămoșii a două familii aristocrate: Drágffy (Drágfi) și Balkffy (Balkfi). Dintre cele două familii, prima va face o carieră mult mai semnificativă, ajungând printre magnații Ungariei. Cei doi frați – Balc și Drag – au întemeiat vestita mănăstire Peri din Maramureș, către sfârșitul secolului al XIV-lea. (În următoarele trei secole, mănăstirea ortodoxă din Peri a avut un rol important în păstrarea culturii și credinței, având chiar și tipografie proprie. Din surse istorice reiese că mănăstirea se afla sub jurisdicția Patriarhiei din Constantinopol și nu în subordinea vreunei episcopii sau mitropolii din apropiere.)

O scurtă concluzie sau recapitulare: nepoții și urmașii voievodului maramureșean Dragoș (întemeietorul Moldovei), după ce se întorc în Maramureș, fac o carieră demnă de invidie în Ungaria. (Maramureșul făcând parte din regatul maghiar.) Ei realizează acest lucru ca români și ortodocși. Apoi, mai încolo, urmașii lui Dragoș vor trece la religia catolică și vor ajunge aristocrați maghiari. În Evul Mediu nu era ceva neobișnuit. În societățile medievale – multietnice, multiconfesionale și multiculturale – trecerea de la o etnie, religie, stare socială la alta era ceva firesc și relativ frecvent. Dacă persoanele în cauză aveau talent, găseau „oportunități”, mai ales dacă, în plus, aveau susținere de la mai marii timpului sau, cum a fost în cazul Dragoșștilor, tocmai de la puterea centrală. Bunăvoința puterii centrale se câștiga prin loialitate și servicii aduse, cum s-a văzut și în cazul lui Balc și Drag.

Faptul că regalitatea maghiară își impune amprenta în Transilvania sau în zonele apropiate, ori că, în acest proces, unele familii de români se convertesc la catolicism sau chiar se maghiarizează, apare în manualele de istorie de la noi în diverse feluri:

„Ungurii au trecut treptat la preluarea conducerii directe asupra popoarelor cucerite, la anihilarea structurilor lor politice și la asimilarea etnică și profesională”².

(După cum se vede, autorii manualului gândesc în termeni moderni: asimilare, eliminarea structurilor politice locale etc.)

Alt exemplu:

„Nobilimea românească din Ardeal începe să decadă în secolul XV și dispăre cu totul în veacurile următoare. Pricina dispariției nobilimii românești este religia ortodoxă a românilor. Regalitatea ungară nu recunoaște titlul de nobil decât catolicilor, **iar ceilalți erau reduși la starea de iobăgie**. Regii unguri au urmat o politică de catolicizare a românilor. Nobilii români cari au trecut la catolicism au pierdut

și limba lor românească și s-au ungarizat. De aceea foarte multe familii nobile ungurești de azi se trag din români ungurizați. Cei cari nu s-au ungarizat s-au confundat cu țărani”³.

Istoricul din perioada interbelică vede un proces treptat și mai lent, întins pe mai multe secole. Foarte probabil așa a și fost, însă face și o confuzie, spunând că aceia ce nu s-au catolicizat au fost reduși la starea de iobăgie. (Am subliniat în citat afirmația.) Iar mai jos afirmă că aceia ce nu s-au maghiarizat s-au confundat cu țărani. A doua afirmație este mai corectă: dacă nu era recunoscută starea de privilegiat a unui cneaz sau voievod, nobil prin diplomă, scrisoare sau privilegiu regal, atunci era cu o treaptă mai jos, la nivelul țăranilor liberi. (Țăranii liberi aveau statut mai bun decât iobagii sau alte categorii dependente, supuse.)

Un alt manual, încă în vigoare, tratează problema mult mai detaliat și mai explicit:

„În lunile aprilie-octombrie 1366, Ludovic de Anjou zăbovește în Transilvania **în mod special pentru a rezolva situația raportului coroanei cu românii**. (După autori, așadar, intenția suveranului este clară! Se pune accentul pe relația dintre puterea centrală și români. Mă gândesc că se referă la toți românii din Ungaria, nu doar din Voievodatul Transilvaniei. Sublinierile îmi aparțin. L.L.)

Dispozițiile adoptate atunci aveau în vedere ca:

1. Stăpânirea pământului să se facă **numai pe baza unui act scris** emis de rege, ceea ce **exclue de la dreptul de proprietate**, deci din rândul feudaliilor, pe cnezii români, ale căror drepturi se bazează pe «ius valahicum». (*Ius valahicum*, un drept nescris, valabil în societatea românească prefeudală și apoi feudală. Și în alte societăți, zone și circumstanțe au funcționat anumite legi, reguli nescrise, numite și cutume.)

2. **Stăpânirea cu titlu nobiliar era condiționată de apartenența la catolicism**, ceea ce excludea încă o dată elitele românești de la conducerea statului”.

Să ne întoarcem la exemplul nepoților lui Dragoș: **Balc** și **Drag**. Cei doi au fost răsplătiți de regalitate cu moșii și funcții, deși nu erau catolici. Iar ei, credincioși fiind, au întemeiat mănăstirea ortodoxă din Peri. Prima donație regală o primesc în 1365, mănăstirea fiind întemeiată de ei cu câteva decenii mai târziu. Pare puțin plauzibil ca un convertit la catolicism să întemeieze și să susțină o mănăstire ortodoxă. E foarte probabil, prin urmare, ca ei să fi fost români și ortodocși la sfârșitul secolului al XIV-lea, cu câteva decenii după evenimentul din 1366 pomenit de autorii manualului. Mai pe înțelesul tuturor: or porunca regală, invocată de autorii manualului, a fost o „alarmă falsă”, ori nu a funcționat. Este adevărat că Balc și Drag sau urmașii lor se convertesc ulterior la catolicism (nu se știe exact când) și se maghiari-

zează. Însă și înainte și după, reprezentanții familiei maramureșene îi slujesc pe regii Ungariei cu devotament și dețin privilegii feudale cu acte în regulă. Și aduc servicii regalității tot timpul, pentru că așa era „pe vremuri”... Chiar și la Mohács – unde Ungaria a pierdut bătălia decisivă cu otomanii – a participat un membru al familiei, care a căzut în luptă („la datorie” cum ne place astăzi să spunem): Drágffy János, jude regal, care purta în bătălie tocmai drapelul regelui. Un alt amănunt: tatăl său a fost Drágffy Bertalan, voievod al Transilvaniei între 1493-1498, și cuscru al lui Ștefan cel Mare. După cum se știe, funcția de voievod al Transilvaniei era deosebit de importantă în regatul maghiar și era îndeplinită de oameni de încredere ai regelui. (Voievodul era cam al cincilea rang după regel!) Și încă un amănunt, pe cât de semnificativ, pe atât de interesant: Petri Mór, în Monografia comitatului Sălajului, scrie că primul sinod protestant maghiar s-a ținut la Ardud, sub patronajul lui Drágffy Gáspár, comitele suprem al comitatelor Crasna și Solnocu de Mijloc în 1545⁴. (Familia, așadar, indiferent dacă a fost ortodoxă sau catolică, ori mai târziu protestantă, susținea biserica. Un alt fapt obișnuit în Evul Mediu: feudali erau ctitori de biserici, apoi urmașii lor patronau și susțineau ctitoriile străbunilor.)

Repet: Dragoșștii, Balc și Drag, ortodocși și români, primesc donații și privilegii regale. Exemplul lor contrazice afirmația autorilor manualului: **„Stăpânirea cu titlu nobiliar era condiționată de apartenența la catolicism”**. Că ulterior se vor converti la catolicism, unindu-se prin căsătorie cu familii de magnați maghiari și, cu timpul, se maghiarizează, e incontestabil, dar o fac din interes, din proprie opțiune și nu cu „pistolul la tâmplă”. (Este un proces lung și voluntar.) Poate nu este o comparație fericită, dar hai să încercăm: în perioada dictaturii comuniste, dacă erai membru al partidului unic, puteai să faci carieră, iar dacă nu erai, nu puteai accede în unele funcții. Nu prevedea asta vreo literă de lege, însă așa era cerința sau practica politică. Și în Evul Mediu a funcționat ceva asemănător. Atât religia cât și comunismul sunt ideologii ce presupun adevărate loialități și, în caz contrar, izolare, repercusiuni și pedepse...

Mă întorc la afirmația citată din manual („Stăpânirea cu titlu nobiliar era condiționată de apartenența la catolicism”). Am încercat să caut respectivul document regal care spune explicit acest fapt, dar nu l-am găsit. Și, precum se vede, nu l-am găsit nici autorii manualului, care au avut mult mai multe posibilități de documentare, deși s-au păstrat destul de multe documente regale din secolul al XIV-lea, multe din ele fiind publicate în România sau în Ungaria. (*Codex Diplomaticus Hungariae* accesibil și online, precum și *Documenta Romaniae Historica*.) Dacă cineva are dovada directă și concretă, s-o publice.

Pe de altă parte, tot acolo, autorii manualului, pentru a-și susține „părerea” enunțată, publică un alt

document ca să dovedească desconsiderarea românilor (statutul lor „inferior”, ori „discriminativ”) în regatul maghiar:

„Ludovic, din mila lui Dumnezeu Regele Ungariei, (...) am dat acestor nobili credincioși ai noștri și ai țării noastre Transilvania acest drept, ca orice om care va fi învinovățit de furt sau tâlhărie sau orice faptă nelegitimă să poată fi dat morții de partea potrivnică cu mărturia a 50 de nobili, dacă învinuitul este nobil, și cu mărturia a 50 de oameni de rând, dacă este om de rând.

Și dacă un român de rând va fi învinovățit sau va fi prins pe față și se poate face dovada împotriva lui (va fi pedepsit) ca orice om de rând, dacă însă un român învinovățind un nobil de o nelegiuire nu va putea s-o dovedească prin întregul număr de nobili cerut de lege, atunci, să facă dovada cum poate prin nobili, cnezi, oameni de rând sau români, până la numărul de 50 de nobili, când fiecare cneaz întărit cu scrisoare regească poate fi socotit nobil, cneazul de rând poate să fie socotit jude sătesc cu mărturia de 1 fertun, iar oamenii de rând sau românii să fie primiți ca oamenii de mărturie de ½ fertun”. (*Documenta Romaniae Historica*, D, 1977)⁵

Documentul trebuie citit, analizat atent și amănunțit, pentru că merită:

1. „dacă un român de rând va fi învinovățit sau va fi prins pe față și se poate face dovada împotriva lui (va fi pedepsit) ca orice om de rând”: românul de rând dacă este acuzat, e tratat ca orice om de rând, fără discriminare!

2. „dacă însă un român învinovățind un nobil de o nelegiuire nu va putea s-o dovedească prin întregul număr de nobili cerut de lege, atunci, să facă dovada cum poate prin nobili, cnezi, oameni de rând sau români, până la numărul de 50 de nobili”. Deci dacă românul acuza pe un nobil de abuz, de o faptă ilegală, atunci ca martori puteau fi invocați nu doar nobili (de același rang cu cel acuzat), ci și oameni de rând, cnezi și români! Nu etnia conta, ci eventual starea socială și **numărul** martorilor.

3. „fiecare cneaz întărit cu scrisoare regească poate fi socotit nobil”. Este explicit în diplomă: cneazul cu diplomă regală este egal cu nobilul. Și nu se pomeneste nimic de apartenența confesională sau „națională”. Un document regal, prin urmare, invocat de autori, nu exclude existența cnejilor (români și ortodocși, se subînțelege), din cadrul clasei feudalilor, a privilegiaților. E adevărat că nu se indică data emiterii documentului, ci doar că a fost emis de regele Ludovic...

O concluzie legată de urmașii lui Dragoș⁶, întemeietorul Moldovei: aceștia au avut, timp de mai multe secole, un rol important în Maramureș, în Sătmar, în Sălaj, apoi în toată Transilvania și în Ungaria. Au îndeplinit funcții de răspundere, au întemeiat biserici, chiar dacă au fost români, apoi au devenit maghiari,

ortodocși sau catolici, minoritari sau majoritari, s-au aliat prin căsătorii cu aristocrați maghiari sau moldoveni, dovedind prin viața și existența lor următorul fapt: **conviețuirea româno-maghiară/ maghiaro-română este nu doar posibilă, ci și necesară.** Doar să vrem. Ce interpretări dau unii istorici acestor fapte, îi privește...

* „Am un vis, și anume că într-o bună zi, pe dealurile roșii din Georgia, fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi vor putea să se așeze împreună la masa fraternității...” spunea, în 1963, regretatul **Martin Luther King**, pe care l-am parafrazat în titlu.

Note:

¹ Petre P. Panaitescu, *Istoria Românilor*, ediție re-print, EDP București, 1990, p. 83, descrie evenimentul: „Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, nu era în bună înțelegere cu autoritatea ungurească... La 1359 Bogdan pornește din satul său, Cuhnia, cu o ceată de români, străbate peste munți în Moldova, în țara stăpânită de Sas. În lupta cu năvălitorii veniți de peste munți Sas este omorât, iar fiul său mai mare este silit să fugă la unguri... Regele Ludovic dăruie atunci lui Balc și fraților lui, cari se refugiară cu dânsul, Cuhnia și celelalte moșii, pe care le confiscase în Maramureș de la Bogdan” (Cuhnia sau Cuhea, fosta stăpânire a lui Bogdan).

² Felicia Adăscăliței – Liviu Lazăr, *Istorie – XII. Manual pentru ciclul superior al liceului*, Editura Corvin, Deva, 2007, p. 85.

³ Petre P. Panaitescu, *Istoria Românilor*, ediție re-print, EDP București, 1990, p. 66. (Am respectat limbajul și ortografia din secolul trecut, L.L.)

⁴ „A Szilágyságot 1527 körül Derecskei Demeter reformálta **Drágfi Gáspár**nak, Kraszna és Közép-Szolnok vármegyék főispánjának hathatós védelme alatt, a kinek várában, Erdődön, tartották 1545-ben az első magyar protestáns közssinatot” (Traducerea: „Sălajul a fost reformat de către Derecskei Demeter, sub protecția eficientă a lui **Drágfi Gáspár**, comitele suprem al comitatelor Crasna și Solnocu de Mijloc, în cetatea lui de la Ardud în 1545 s-a ținut primul sinod protestant maghiar.), Petri Mór, *Szilágy vármegye monographiája*, I., pp. 534-535. (Monografia lui P. M. despre comitatul Sălajului, vol. I., pp. 534-535.) Din cele două comitate: Crasna și Solnocul de Mijloc se va forma comitatul Sălajului.

⁵ Alexandru Barnea, coord. *Manual pentru clasa a XII-a*, Editura Corint, București, 2007, pp 62-63.

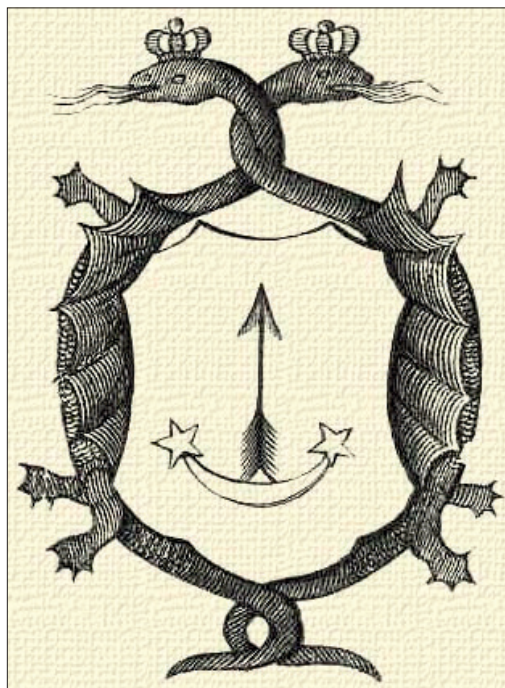
⁶ Cei interesați de istoria familiei Drágffy pot găsi date relevante în mai multe surse: *Erdélyi Tudományos Füzetek*, 277, Cluj, 2012. („Caiete Științifice Transilvane”, vol. 277), dar și *Monografia lui Petri Mór*, în special în vol. II: <http://mek.oszk.hu/04700/04750/html/144.html>.

60 LXXII.

An. Ch. 1359. Ludouicus Dragusio Olaho, ob seruitia in restauratione terrae suae Moldauanae praestita, villas Olachales in Marmarusio confert.

Ludouicus, Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae Croatiae, Ramae, Seruiae Galliciae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariaeque Rex, Princeps Salernitanus, ac Honoris montis sancti Angeli Dominus, omnibus Christi fidelibus, praesentibus pariter et futuris, praesentium noticiam habituris, salutem in omnium saluatore. Regia celsitudo solet sibi subiectos, ad gradum provehere altiore, vt exinde corona et Tronus regalis attollatur, numerusque fidelium augeatur. Proinde ad vniuersorum notitiam harum serie volumus peruenire: quod nos multimodis fidelitibus et fidelium obsequiorum preclaris meritis Dragus, filii Gyulae, fidelis Olahi nostri de Marmarusio, in memoriam nostrae Celsitudinis reductis, que seruicia in plerisque nostris negociis, et expeditionibus sibi commisis, et confisis, specialiter autem in restauratione terrae nostrae Moldauanae, plures Olachos rebelantes a via debitae fidelitatis deuiantes, iuxta suam industriosam virtutem ad constantem fidelitatem regiae coronae obseruandam, vigili cura, et indefessa sollicitudine reducendo, iuxta sui status et possibilitatis exigentiam nostrae exhibuisse, et impendisse cognouimus Maiestati; volentes eidem

Anexă: Prima pagină a documentului din 1360, redactat în latină și emis de regele Ludovic, în care este pomenit Dragoș; provine din *Codex Diplomaticus Hungariae*, și dovedește cum este răsplătit Dragoș, fiul lui Gyula, **„românul nostru fidel din Maramureș”** de către regele Ludovic. Tot acolo se pomenește și de „terra nostrae Moldaviane” și de mai mulți „rebeli români” (Vol. IX/III).

Blazonul familiei Drágffy, publicat de Petri Mór

Steven Wilson – To The Bone Tour

Daniel MUREȘAN

Da, Viena, orașul în care mă reîntorc întotdeauna cu drag! Un oraș romantic, ce mustește de cultură și viață boemă, un oraș plin de parcuri și clădiri care te fac să crezi că ai greșit secolul. Viena este despre calești și prințese în rochii cu crinolină, pe care cavalerii le așteaptă pe asfaltul mării metropole. Pe străzi simți miros de cafea tare și gust de apfelstrudel. Ce poate fi mai frumos decât o după-amiază, chiar dacă friguroasă, petrecută la o cafenea de pe Mariahilferstrasse. Poate o ciocolată caldă sorbită la miezul nopții în Naschmarkt, în acordurile viorilor. Acum doi ani am văzut Rammstein la Viena, acum îl așteptăm pe Steven Wilson. Ce festin!

Pe scurt, cine este Steven Wilson? Compozitor și interpret, producător, inginer de sunet, multi-instrumentist și, ceea ce este foarte important, autodidact. Totul pe osatura stilului progresiv. Face parte din proiecte de răsunet ale genului: Blackfield, Porcupine Tree sau Storm Corrosion. A produs sau a mixat pentru Opeth, King Crimson, Pendulum, Jethro Tull, XTC, Ye, Marillion, Tears for Fears, Roxy Music sau Anathema. Dar, cea mai sugestivă prezentare a lui Steve au făcut-o jurnaliștii de la The Daily Telegraph: *cel mai de succes artist britanic de care nu ați auzit!*

Ca de obicei, pentru acest gen de concerte, nicăieri, niciun afiș. Ajungând la *Gasometer Halle*, o coadă mărească la intrare, la care a trebuit să așteptăm o jumătate de oră, pe un frig pătrunzător. La ora 20 fix intră în scenă Steven Wilson, bineînțeles desculț, împreună cu trupa. Sunet perfect, show vizual 3D. Primele piese au fost de pe penultimul album *Hand. Cannot. Erase*. Piese din perioada sa pur progresivă, pline de vervă și creativitate. O mențiune specială pentru *Regret #9*, piesă la care proiecțiile și scurt-metrajele de pe ecran au fost emoționante. A doua parte a concertului a fost mult mai dark și cu foarte multe piese *Porcupine Tree*. A terminat cu *The raven that refused to sing* de pe albumul omonim, una din preferatele mele. Un regal de muzică bună, cu o pleiadă de instrumentiști de top, cu un Steven Wilson debordant. Atmosferă superbă, public cald și entuziast. Auzim vorbind în jur nu doar germană, dar și maghiară, slovacă și chiar și română. E greu de descris în cuvinte un asemenea concert. Trebuie trăit sau măcar văzut pe DVD sau youtube.

Aproape trei ore de spectacol de sunet și lumină, cu un Wilson desculț și modest, cu mutra lui de student toțilar. Mult mai vorbăreț decât îl credeam, cu un umor britanic inconfundabil, de multe ori autoironic. O seară în care ne-am bucurat de muzică, de artă, de melancolie, de tristețe, de viață. O viață frumoasă!

A, era să uit! În vară, Steven vine la Sibiu. Dacă puteți, nu-l ratați. Veți vedea un concert viu, proaspăt, care nu-l întâlnești pe toate gardurile rockului.

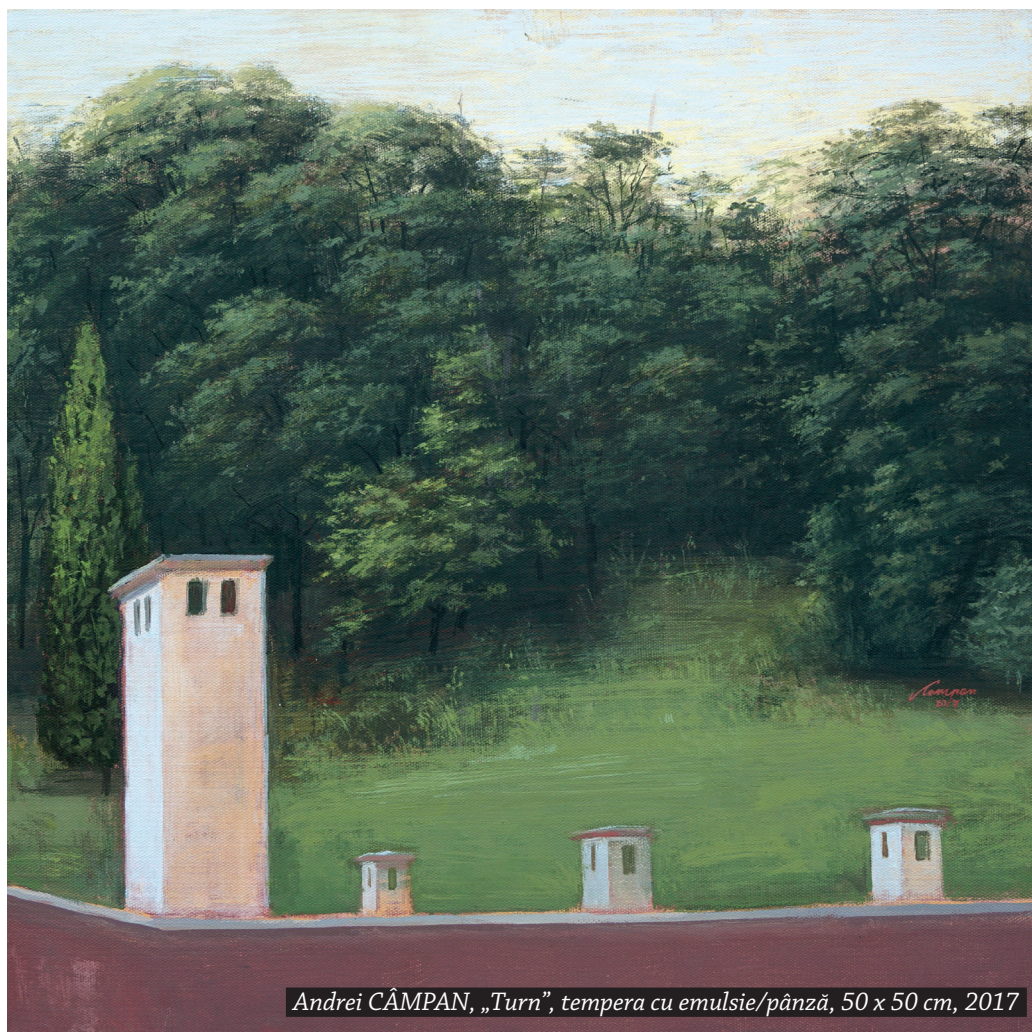
Setlist:

1. Nowhere Now
2. Pariah
3. Home Invasion
4. Regret #9
5. The Creator Has a Mastertape (Porcupine Tree song)
6. Refuge
7. People Who Eat Darkness
8. Ancestral
9. Arriving Somewhere but Not Here (Porcupine Tree song)
10. Permanating
11. Song of I
12. Lazarus (Porcupine Tree song)
13. Detonation
14. The Same Asylum as Before
15. Heartattack in a Layby (Porcupine Tree song)
16. Vermillioncore
17. Sleep Together (Porcupine Tree song)
18. Even Less (Porcupine Tree song) (Steven Wilson solo)
19. Sign „Ⓢ” the Times (Prince cover) (tour debut)
20. The Raven That Refused to Sing

Componenta trupei:

- Steven Wilson – chitară, clape, voce
- Adam Holzman – clape (Robben Ford, Ray Manzarek, Marcus Miller, Michel Petrucciani, Grover Washington Jr.)
- David Kilminster – chitară (Roger Waters, Keith Emerson, David Gilmour, John Wetton, Ken Hensley, Carl Palmer)
- Craig Blundell – baterie (David Knopfler, Frost, Pendragon)
- Nick Beggs – bas (Steve Hackett, Kajagoogoo, Alphaville, Belinda Carlisle, John Paul Jones)

Conferințe în cadrul Simpozionului

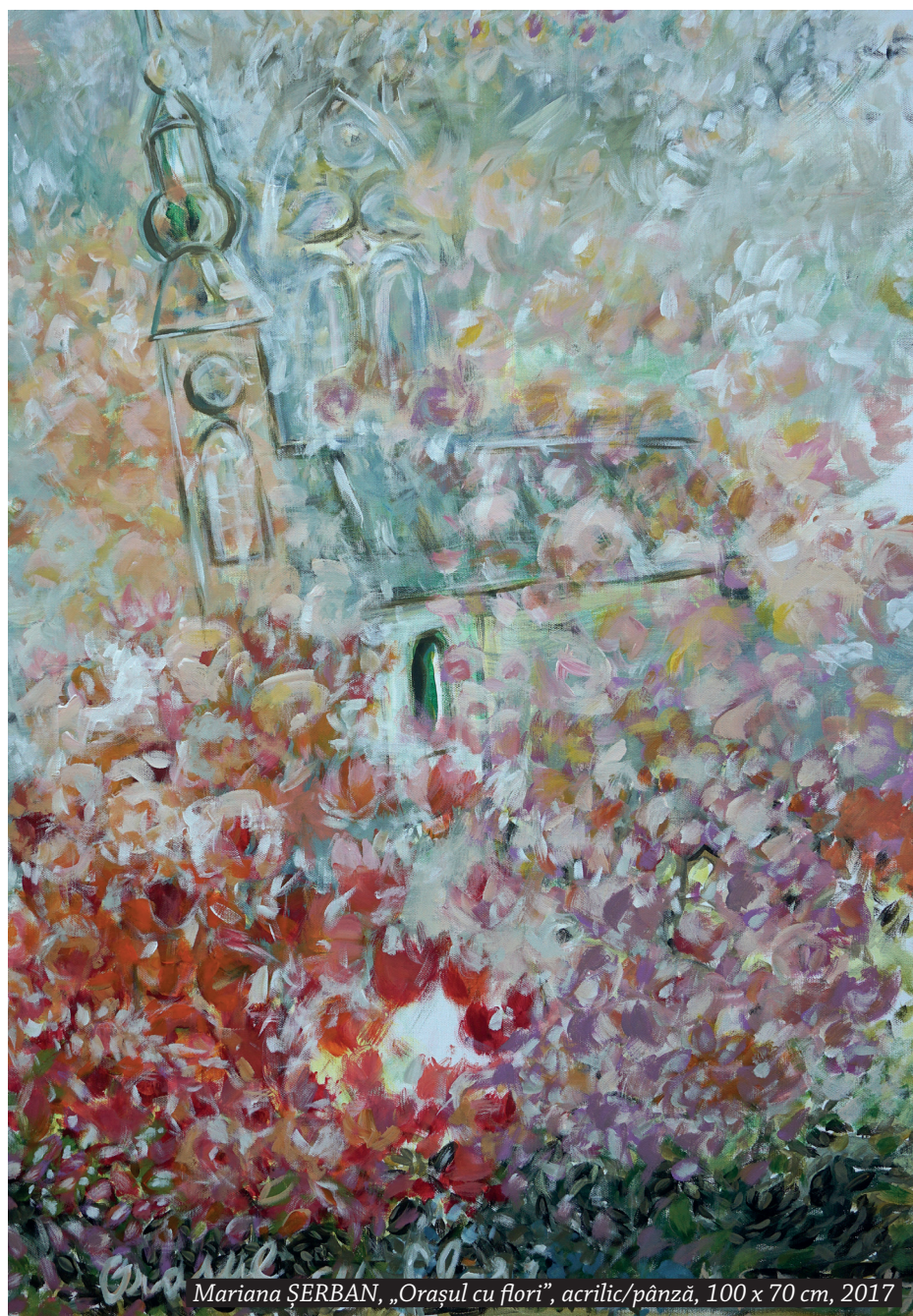
Andrei CÂMPAN, „Turn”, tempera cu emulsie/pânză, 50 x 50 cm, 2017

Vernisajul expoziției la Grădina Botanică Jibou

Ioan de MOISA, „Leul I”, ulei/pânză, 70 x 100 cm, 2017

Vernisajul expoziției la Grădina Botanică Jibou

Mariana ȘERBAN, „Orașul cu flori”, acrilic/pânză, 100 x 70 cm, 2017

Vernisajul expoziției la Grădina Botanică Jibou

Radu ȘERBAN, „Grădina transparentă”, ulei/pânză, 70 x 100 cm, 2017

Protopopul Vasile L. Pop (1860-1930)

– personalitate sălăjeană marcantă din generația Marii Uniri

Marin POP

În galeria marilor personalități care s-au născut și activat în *Țara Silvaniei*, la loc de cinste se înscrie și protopopul Vasile L. Pop. El și-a pus întreaga viață în slujba bisericii și neamului românesc, având o contribuție importantă la realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Vasile L. Pop s-a născut pe data de 2 martie 1860 în localitatea Lupoaia (azi comuna Creaca). A absolvit 8 clase gimnaziale la Liceul Piariștilor din Cluj, iar în perioada 1 octombrie 1879 – 30 iunie 1883 a urmat cursurile Facultății de Teologie din Blaj¹.

S-a căsătorit cu Veronica Olar, fiica preotului Petru Olar, la 18 noiembrie 1883² și a fost hirotonit la 1 ianuarie 1884 în parohia Poptelec, protopopiatul Dârjei, lângă Gârbou. Din fericita lor căsătorie au rezultat trei copii: Dr. Victor Pop, născut la 15 octombrie 1885, care a funcționat ca preot în Gălgău; Silvia Pop, născută la 15 aprilie 1891, căsătorită cu Cornel Oțiel, preot în parohia Buciumi, care i-a urmat în funcția de protopop; Veturia Pop, născută la 4 septembrie 1894, căsătorită cu Gavril Deac, preot în Bercea și Buciumi³.

Vasile L. Pop și-a început cariera preoțească în parohia Poptelec și s-a impus ca un bun administrator și om de cultură încă din primii ani. Astfel, în anul 1892 a reușit să renoveze biserica de lemn. De asemenea, s-a îngrijit de buna funcționare a școlii confesionale din localitate⁴.

În anul 1896, mitropolitul Blajului, Dr. Victor Mihaly, îl înștiința pe Ioan Hațieganu, protopopul Dârjei, că începând cu data de 8 mai, Vasile L. Pop a fost numit paroh în Sângeorgiu de Meseș. Totodată, a fost desemnat în funcția de protopop al tractului Almaș. Îl ruga să-l „introducă” pe noul protopop în „oficiu”,

la înțelegere cu Ioan Pop, viceprotopop al Morlacei și administratorul interimar al tractului Almaș, care era înștiințat, la rândul lui. Mai anunța că Vasile L. Pop, înainte să plece în noua funcție, avea obligația să predea parohia din Poptelec unui administrator parohial interimar desemnat de protopopul Hațieganu⁵.

La 29 august 1896, noul protopop al Almașului anunța preoții din tract că începând cu data de 3 septembrie se va stabili la Sângeorgiu de Meseș. Îi ruga să nu uite că pe data de 8 septembrie începea anul școlar și aveau obligația de a face „conscrierea” tuturor elevilor obligați să frecventeze școala. De asemenea, că fiecare preot avea obligația să trimită și oficiului parohial câte un exemplar al „conscrierii” elevilor⁶.

În calitate de protopop, Vasile L. Pop răspundea și de școlile confesionale din parohiile tractului Almaș, devenit mai apoi Buciumi. Erau vremuri grele pentru școlile confesionale românești, când se încerca închiderea lor sau trecerea în subordinea statului maghiar, cum s-a încercat prin legea inițiată de ministrul ungar Appony, în anul 1907.

În noua funcție de protopop al tractului Almaș, Vasile L. Pop devine unul dintre fruntașii români marcanți ai zonei Submeseș, activând nu numai pe tărâm religios, ci și pe tărâm cultural-național și economic.

Cu toate presiunile venite din partea autorităților maghiare, națiunea română încerca să reziste și să se afirme, conștienți fiind că baza acestor idealuri consta în educație, pentru a avea o elită care să indice drumul și să lupte pentru drepturile nației din care provenea, după cum subliniază și protopopul Vasile

Vasile L. Pop (1860-1930) - protopop,

Sângeorgiu de Meseș.

Delegat la Alba Iulia din partea clerului

L. Pop: „Înălțarea unui popor atârână de la numărul mare al indivizilor luminați, – al indivizilor cu știință și într-un stat poliglot ca al nostru de la indivizii demni de a sci rivalisa cu alte neamuri în cultura și știință și în numărul luptărilor pentru drepturile și înaintarea intereselor sale”.

Dar vremurile erau grele, iar românii își susțineau cu greu copiii la școală, în special la gimnazii și universități. Vasile L. Pop susține cu toată tăria inițiativa pornită de la Blaj și Cluj, aceea de a colecta fonduri pentru a oferi o masă elevilor și studenților români. Astfel, într-o circulară datată 1 decembrie 1903, îi ruga pe toți preoții și învățătorii din tractul Almaș să contribuie, după putință, la o colecție publică, care avea ca scop acordarea unei mese universitarilor români din Cluj, „căci este vorba de tinerime –

spune el – de acea tinerețe aleasă care va fi fala între neamurile străine”⁷.

La scurt timp, în seara de Anul Nou (Sânvasăi), sprijinit de „zele-sul” preot Simion Marincaș și medicul cercual Dr. Iosif Fărcașiu, Vasile L. Pop a organizat la Buciumi, „acest centru românesc însemnat de sub poala romanticului Meseșiu”, o petrecere dansantă, însoțită de o producție teatrală și de cântări. Fondurile strânse cu această ocazie au fost donate colecției care se făcea pentru studenții săraci din Blaj⁸.

Vasile L. Pop se implică și pe tărâm economic. Astfel, în anul 1904 s-a înființat o filială a băncii românești „Silvania” din Șimleu Silvaniei, Vasile L. Pop fiind numit directorul ei, ajutat de Ioan Cucu, contabil, Ioan Negrean, casier, Ioan Simoc, Simeon Marincaș, Dr. Bozac și Iuliu Maxim, membri în comitetul de conducere al filialei⁹. Un an mai târziu, în 1905, contabil este ales Alexandru Mircea¹⁰.

Pe data de 16 iulie 1904, comitele suprem al comitatului Sălajului răspundea unui ordin în care i se cereau amănunte legate de mișcarea națională românească. Printre conducătorii mișcării naționale românești, din partea bisericii greco-catolice, se număra și protopopul Vasile L. Pop, alături de vicarul Alimpiu Barboloviciu, Vasile Păcășiu din Hotoan și Demetriu Coroianu din Santău, protopopi. Dintre conducătorii laici sunt amintiți George Pop de Băsești, Andrei Cosma și dr. George Pop (de Oarța), avocat în Zalău. De asemenea, sunt enumerate principalele instituții de cultură, asociațiile culturale, presa românească, băncile etc. Concluzia lui oficială, care să dea bine și superiorilor, era că majoritatea intelectualilor și preoților români erau „în general” pașnici, „dar dau dovadă de o atitudine de a se ține la distanță de unguri” și sublinia că „rezolvarea definitivă a problemei (românești – n.n.)” era „etatizarea administrației, angajarea, când ar fi posibil, a unor inși

corespunzători în locurile periclitate și eliberarea acestora de influențele locale”, adică oferirea unor funcții importante și încercarea de a-i dezrădăcina de popor¹¹.

În anul 1905, pe data de 6 august, adunarea generală a despărțământului Șimleu al Astrei și a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (R.F.R.S.) s-a ținut la Buciumi. Comitetul de organizare al serbărilor îl avea în frunte pe vrednicul protopop Vasile L. Pop¹².

Sărbătoarea a fost „într-adevăr frumoasă” și a „umplut inimile participanților de mândrie”. Era cea de a XXIV-a adunare generală a R.F.R.S., după cum menționează în cuvântul său și Maria Cosma, președinta reuniunii. Ea subliniază scopul major al reuniunii: „Stăruim a propaga adevărul, că cultura, munca onestă, iubirea de neam, păstrarea cu scumpătate a scumpei noastre limbi în familie și în toate lucrările noastre, apărarea demnității noastre și față de aceia, cari ar voi a-ne umili”¹³. Acestea sunt valorile perene ale neamului românesc.

Despre importanța educației și culturii vorbește și Andrei Cosma, delegatul despărțământului Șimleu al Astrei la adunarea generală: „A răspândi cultura nu însemnează numai a învăța pe popor a ceti și a scrie, pe fii poporului a-i purta la școală, – ci conceptul **cultură** cuprinde în sine deșteptarea și dezvoltarea tuturor însușirilor morali – sufletești prin care omul poate să satisfacă chemării sale ca mădular al neamului, al bisericii și legii sale, – a planta în inima lui iubirea de lucrare, de viețuire cinstită și de cruțare a avutului câștigat cu multă sudoare”¹⁴.

În vara anului 1907, pe data de 4 august, la Băsești are loc adunarea generală a despărțământului sălăjean al Astrei și a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene. Cu această ocazie s-au aniversat și cei 72 de ani de viață ai marelui fruntaș național-român George Pop de Băsești.

Pentru impresionanta manifestare culturală Gheorghe Pop a închiriat, cu suma de 66 de coroa-

ne, o pânză impermeabilă de 20 m lungime și 8 m lățime, sub care au încăput, în seara de bal, 700 de persoane.

După oficierea slujbei religioase de către vicarul Alimpiu Barboloviciu urmează programul artistic. În cadrul lui, 13 flăcăi din Băsești au executat dansurile naționale, călușerul și bătuta. Costumele populare românești cu care erau îmbrăcați au fost confecționate în atelierul de țesături și cusături de la Orăștie, care era condus de către Elena Pop Hossu-Longin. Tot ea s-a ocupat de organizarea acestui important eveniment, care a reprezentat o adevărată sărbătoare națională românească¹⁵.

Printre „indivizii naționali” (români – n.n.) care au participat la impresionanta manifestare cultural-națională românească s-a numărat și protopopul Vasile L. Pop. Prezent la eveniment, primpretorul plasei Cehu Silvaniei, Nikolajevics László, „slugă umilă”, după cum se autointitula într-un raport înaintat după eveniment autorităților maghiare, menționează că după toastările rostite de vicarul Alimpiu Barboloviciu, George Pop de Băsești și Vasile Lucaciu, a luat cuvântul protopopul Vasile L. Pop. El l-a salutat pe Vasile Lucaciu din Șișești, „care ostenește ca un discipol a lui Mihai Viteazul și a altor vestiți eroi ai istoriei de după aceasta, pentru realizarea scopurilor naționale (românești) și (îndeamnă) generația actuală să ia exemplu de la el, care în interesul naționalității nu s-a dat și nici nu se va da înapoi de la nici un martiriu”. În acel moment, raportorul spune că a intenționat să se ridice și să plece, dar vicarul Alexandru Barboloviciu care a observat mișcarea, „s-a ridicat imediat în picioare și cu o scurtă rugăciune a închis (adunarea) de masă”.

În continuarea raportului său, afirmă că deși erau prezenți la eveniment „oratori și oameni mai valoroși, s-au ferit de a se manifesta contra statului în discursurile lor”. În schimb, protopopul Vasile

L. Pop „s-a abătut” de la linia oficială și a spus lucrurilor pe nume, ceea ce evident nu a fost pe placul reprezentantului autorităților maghiare¹⁶.

În toamna anului 1907, pe data de 24 octombrie, au loc noi alegeri comitatense, adică județene. În acest context, președintele PNR, George Pop de Băsești, trimitea, pe data de 17 octombrie, o circulară fruntașilor politici sălăjeni care erau propuși de candidați.

Președintele PNR subliniază că alegătorii români nu aveau numai „interesul, ba li se chiar impune datorința ca în sfatul comitatului să trimită numai de acei oameni, despre cari sunt peste tot convinși că aceia la rândul lor nu vor pregeta nici un minut a sări întru apărarea intereselor poporului nostru”.

Pentru cercul electoral Treznea, conducerea PNR Sălaj i-a desemnat candidați pe protopopii Vasile L. Pop și Iuliu Maxim, paroh în Buciumi.

Candidații desemnați erau rugați „cu insistență” ca înainte de ziua alegerilor să consulte listele alegătorilor de la primăriile comunale, să instruiască alegătorii, dându-le ca model un articol apărut în prestigiosul ziar șimleuan „Gazeta de Duminecă”¹⁷.

Deși protopopul Vasile L. Pop a fost ales în Congregația comitatensă (Consiliul Județean), electoratul român, majoritar și în Sălaj, a suferit o grea înfrângere¹⁸.

În acest context politic urmau să se desfășoare și alegerile comunale. Protopopul Vasile L. Pop trimitea, în acest sens, o circulară tuturor preoților din tract, în care le cerea să fie atenți ca toți românii să fie trecuți în listele electorale. Constată, cu regret, că și pe Valea Someșului „poporul alege fiind neorientat numai străini”. Le cere să facă eforturi mult mai mari pentru alegerile comunale, „să să aleagă de ai noștri, căci poporul alegător vi în mână și numai conducere și deșteptare așteaptă, și-l instrua-Ți cum să scape și de dările ilegale. Nu numai de suflet, ci și de starea

materială a lui trebuie să ne intereseăm, căci numai având avere, va putea și așezămintele se și le susține”¹⁹.

Având în vedere importanța deosebită a alegerilor, chiar în acea zi, protopopul Vasile L. Pop revine cu o nouă circulară, în care concluzionează următoarele: „Vin alegerile de reprezentanți comunali pe cari poporul va avea ai alege. Dacă ve-Ți capacita pre popor și ve-Ți sta de lucru, atunci să vor alege omeni de ai noștri și nu străini reu voitori nouă și intereselor noastre publice. Nici un străin să nu intre în Comitetul comunal cu votul poporului, ci acesta să aleagă numai de a noștri. Comitetul comunal rezolvă cauzele autonome comunale și dacă Comitetul e din membri cari nu să interesează de bisericele noastre, de apărarea noastră și de soarta materială și morală a poporului nostru, ni să creiază greutăți și daune ireparabili”²⁰.

La începutul anului 1908, conducerea Partidului Național Român din Sălaj, în frunte cu George Pop de Băsești, se întrunește la Șimleu Silvaniei și dezbate o serie de probleme politice importante, printre care și reorganizarea partidului. În urma acestei întruniri, fruntașul politic sălăjean Andrei Cosma trimitea protopopului Vasile L. Pop, pe data de 18 februarie 1918, următoarea circulară: „Afându-ne în pragul organizării partidului nostru național, ne-am întrunit într-o conferință intimă la Șimleu, unde ne-am consultat împreună cu veneratul președinte al partidului, d. George Pop de Băsești, asupra împărțirii comitatului nostru în scopul organizării.

Din planul alăturat vei afla, că și M. Stimat D-ta ești destinat a lua parte activă în această operă și anume a lua conducerea unei secții din cercul electoral al D-voastră.

Te rugăm deci cu insistență a primi această sarcină onorifică și a ne înștiința în cel mai scurt timp posibil, precum și a-Ți espune eventualele observări cu privire la planul de organizare alăturat –

în vederea unei întruniri comune, care să va convoca la Șimleu în cel mai scurt timp”²¹.

În Proiectul de organizare al PNR Sălaj, organizația județeană era împărțită în cercuri electorale: Zalău, Șimleu, Tășnad, Cehu Silvaniei și Dioșod, structură după care au fost aleși și delegații sălăjeni la Adunarea Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

La rândul lui, fiecare cerc avea mai multe secții. De exemplu, cercul Zalău era împărțit în următoarele secții: Zalău, Buciumi, Cizer și Bănișor. Secția Buciumi avea în componență satele Buciumi, Sângeorgiu de Meseș, Răstolțul Mare, Răstolțul Deșert, Bodia, Agrij, Bozna, Ciumărna, Unguraș (Românași), Stâna, Vașcapău, Păușa și Treznea. În funcția de organizator al secției a fost desemnat protopopul Vasile L. Pop.

Conform proiectului de reorganizare, organizatorii secțiilor din cadrul cercurilor electorale făceau parte din Comitetul central județean al PNR. Totodată, din cadrul Comitetului județean urma să fie ales un Comitet executiv, cu sediul la Șimleu Silvaniei²².

În toamna anului 1908, conducerea alianței naționalităților și a partidelor de opoziție din cadrul Parlamentului de la Budapesta a luat decizia de a organiza o serie de adunări de protest, în ziua de 1 noiembrie, pentru introducerea votului universal.

În acest context, pe data de 28 octombrie 1908, președintele PNR, George Pop de Băsești, trimite o circulară fruntașilor politici sălăjeni, printre care se număra, la loc de cinste, și protopopul Vasile L. Pop. Îi înștiințează asupra deciziilor luate de conducerea alianței naționalităților, subliniind că adunările de protest se vor organiza „în contra votului pluralu și pentru votulu universalu, votare secretă și votare în comune”. La nivelul comitatului (județului) Sălaj urmau a fi organizate adunări de protest în cele cinci cercuri electorale²³.

În anul 1909, fruntașul nați-

onal-român Andrei Cosma, în calitate de delegat al despărțământului Șimleu al Astrei, a constituit despărțământul Buciumi al Astrei, care până la acea dată aparținea de Șimleu²⁴. În funcția de director al noului despărțământ a fost ales protopopul Vasile L. Pop, iar în comitetul de conducere au fost aleși S. Mărincaș, I. Pușcaș, Ioil Ghiuruțan, preot ortodox în Unguraș (Românași), M. Moldovan, I. Maxim, dr. I. Bozac și I. Cucu²⁵.

Pe data de 14 februarie 1910, protopopul Vasile L. Pop trimitea o circulară tuturor preoților din tract, prin care îi anunța că Parlamentul de la Budapesta a „ajurnat” (demisionat) și că în curând vor fi organizate noi alegeri parlamentare. El le atrage atenția asupra însemnătății deosebite pe care o aveau aceste alegeri pentru români, de a-și trimite proprii reprezentanți în parlament, și le cere să facă toate eforturile pentru ca românii să nu-și mai dea votul la străini: „Ni se impune, la aceste alegeri de mare însemnătate pentru dezvoltarea ulterioară a politicii din țară să ne afle deplin organizați și ca astfel se ni putem afirma în deplină măsură în interesul prosperării noastre naționale. Numai făcând astfel putem spera, că coroana și guvernul vor lua în samă ținuta noastră politică, vor ține cont de justele noastre dorințe și drepturi, și vor fi respectate mai mult ca în trecut și prezent, care pentru noi e numai o epocă de nedreptăți și prigoniri”.

În continuare, le transmite hotărârile adoptate de fruntașii PNR Sălaj, în consfătuirea pe care au avut-o pe tema alegerilor, care prevedeau o serie de acțiuni electorale. Astfel, în prima duminică după primirea circularei, preoții aveau sarcina de a convoca credincioșii în adunare poporală, în cadrul căreia să le vorbească despre semnificația votului universal, „limba catehizării și deșteptând pre poporul alegător, că oricine ar veni străin spre ai cere votul, la nime să nu să angajeze, ci numai la un bărbat român

pre care în unire noi îl vom candida”. Subliniază faptul că provocările erau multe și grele, dar de aceste alegeri depindea soarta românilor pe viitor și reprezentarea pe care o vor avea în Parlamentul de la Budapesta: „Poverile-s multe și greu-tăți destule ne apasă, căci cu votul nostru am ales străini de deputați lăcomind la mituiri cu bani și beuturi și așa ni-am adus sărăcie pe cap. Trebuie spus la popor, că legile le aduc deputații și dacă noi nu avem deputați români în număr de samă în dietă suferim în greu nedreptăți și prigoniri. Trebuie explicate toate relele și luminat pre popor, ca să țină la steagul românesc desfășurat de fruntașii noștri spre apărarea intereselor noastre naționale.

Trebuie arătându-i, că atâtea legi facia cu nimicirea școalelor și instituțiilor noastre n-ar fi fost aduse, dacă avem un număr recent de deputați români, cari să le apere, și să nu uite poporul că până și a ne ruga rumânește și a fi caterizați pruncii noștri opriți fiind ce să va alege de capul nostru, dacă nu ne vom deștepta de a ne da votul la străini cari bine nu ne vreu?”

În adunarea poporală preconizată, toți preoții aveau obligația de a încheia proces verbal și să treacă la „rezoluțiuni” că adunarea cerea votul universal, „secret și după comune nelegat de nici o altă condițiune, decât că cel ce e cetățian și a împlinit 24 ani și e nepedepsit să aibă drept la vot și dacă e analfabet și nu știe ungurește”. De asemenea, să ceară ca de limba de catehizare a copiilor dispunea liber autoritatea bisericească, „neputând fi cea alta decât limba maternă a elevilor”.

Referitor la alegătorii din comune, cerea preoților să fie organizați în subcercuri electorale, compuse din patru-șase bărbați „de încredere”, în fruntea cărora preotul să-și asume conducerea organizației locale.

Preoții aveau sarcina de a obține listele cu alegătorii români care aveau drept de vot, informându-se „cu tact” de la notar sau judele co-

munal, adică de la cei care întocmeau listele electorale.

Îi anunță că pentru data de 26 februarie 1910 se preconiza organizarea unei mari adunări electorale la Buciumi, unde urma să participe și să conferențieze Gheorghe Pop de Oarța, pe care protopopul Vasile L. Pop îl vedea drept cel mai bun candidat al românilor din cercul electoral al Zalăului. Totodată, le cere să participe la respectiva adunare, însoțiți de câțiva „bărbați de încredere” din parohiile lor²⁶.

În comitatul Sălaj, PNR preconiza a se prezenta la alegerile din anul 1910 cu următorii candidați: Victor Deleu, avocat în Șimleu, pentru circumscripția electorală Șimleu; George Pop de Oarța, avocat în Zalău, pentru circumscripția electorală din acest oraș; Ioan Erdely, avocat în Budapesta, la Cehu; Ladislau Gyurco, avocat în Jibou, pentru circumscripția Dioșod și Grigore Pop, protopop în Unimăt, pentru circumscripția Tășnad²⁷.

În cele din urmă s-a optat pentru participarea a doar doi candidați și anume Victor Deleu, la Șimleu și Ioan Erdely, la Cehu²⁸.

Alegerile au avut loc pe data de 1 iunie 1910, dar datorită politicii de teroare fizică și psihică pe care autoritățile de la Budapesta a dus-o față de români, PNR nu a obținut nici un mandat de parlamentar.

În toamna anului 1911, conducerea PNR Sălaj a hotărât să organizeze, la Șimleu Silvaniei, în ziua de 8 noiembrie, o mare adunare poporală de protest împotriva proiectelor militare ale guvernului. Totodată, se cerea introducerea votului universal. În acest sens, pe data de 4 octombrie 1911, protopopul Vasile L. Pop, în calitate de președinte al Comitetului de organizare din zona Meseșului, aduce la cunoștință preoților din tractul pe care îl conducea ordinea de zi a adunării și locația unde va avea loc adunarea, respectiv piața din fața hotelului „Național” din Șimleu Silvaniei²⁹.

textul integral pe www.caietesilvane.ro

Semne din... „edenul rustic”...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Dacă în 2011, învățătoarea Mioara Lazăr din localitatea martir Treznea debuta editorial, legând de momentul pensionării și lansarea volumului de poeme „Toamnă târzie” (Ed. Școala Noastră, Zalău, 2011), în 22 februarie 2018, poeta debutează în Cenacul Literar „Silvania” cu un grupaj de 13 poezii din cel de-al treilea volum, „Felinarele inimii”, aflat în îngrijire la Editura Caiete Silvane din Zalău, editură care a sprijinit-o și în publicarea celui de-al doilea volum de poeme, „Mătăsurile în dud” (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2014).

Definind-o din start drept o „poetă hiperdiscretă, solitară, retrasă în peisajul mirific al localității martir Treznea, dar aproape de Zalău ca spațiu cultural”, scriitorul Marcel Lucaciu, președintele Cenacului Literar „Silvania”, solicită opiniile celor prezenți.

Scriitorul și traducătorul Daniel Hoblea, redactor și la al doilea volum de poeme „Mătăsurile în dud”, remarcă melodicitatea poeziei, pe care o definește ca fiind „o poezie directă, neforțată; metafora stă mai degrabă în intensitatea stărilor care au generat textul decât în formă; autoarea nu încearcă să epateze; ființa ei are acoperire în aceste texte; avem de-a face cu poezia în starea ei genuină, netrecută prin curente; poezia are ceva atemporal; mi-a sugerat retorica specifică interbelicilor; nostalgia domină poezia ca stare de spirit și o ușoară revoltă, ciudă, pe fatalitatea trecerii timpului; registrul melosului, cântului, va rămâne registrul ei (...) Incursiunile în peisajul urbanului sunt timide. Doar câteva versuri părăsesc timid edenul rustic; se vede că autoarea nu agreează trepidația lumii post moderne și are acea locuire poetică în liniștitul spațiu rural”.

Menționând că este de acord cu afirmațiile lui Daniel Hoblea, scriitorul Florin Horvath precizează că „există o știință a scriiturii, acest al treilea volum dovedește că distinsa doamnă este la braț cu poezia. Unele poezii mai pot fi lucrate. Sunt câteva stângăcii și cuvinte care rup curgerea poeziei; nu face bine nici dorința de împerechere a capetelor de vers; rima este forțată uneori”.

Ion Pițoiu-Dragomir apreciază textele poetice ca fiind „pe alocuri conceptuale, dar înainte de toate sensibile; textele curg aproape firește, cum

ai lua mărul cu puful lui, atent să nu se strice învelișul de mister; o poezie cantabilă (...)” (exemplifică prin poemele „Umbra”, „Întrebări pentru mama” ș.a.).

Ca și ceilalți antevorbitori, Ion Pițoiu-Dragomir concluzionează că textele mai trebuie lucrate; „sunt ca niște bucăți de minereu în care se regăsesc fel de fel de metale scumpe, dar și moloz”.

Și scriitorul Daniel Săuca admite că „mai e de lucru și de lucrat pe text”, însă cu certitudine „Felinarele inimii” va fi o carte bună de poezie. „Trebuie să găsiți un fir roșu; nu ați găsit o osatură a volumului”.

Marcel Lucaciu spune că „sunt două fire roșii: universul rural – satul, peisajul, codrul – și obsesia rostirii poetice, obsesia cuvântului („Văpaia cuvintelor”, „Vama cuvintelor” – pe care le-ar fi găsit potrivite și pentru titlul volumului). Încadrând poezia Mioarei Lazăr în tradiționalismul interbelic – „poezia curge domol într-o albie tradiționalistă” – Marcel Lucaciu îi remarcă simplitatea firească și marea delicatețe. „Există o stare și o sensibilitate poetică; din păcate, nu totdeauna cuvintele redau trăirile veritabile, mai sunt poeme care trebuie lucrate. (...) Uneori autoarea este prea explicită; poezia trebuie să fie sugestie, imagine” – afirmă Marcel Lucaciu și exemplifică prin finalul poeziei *Albastru risipit*: (...) *Mă bântuie/ gândul întors în mister/ Mă decimă speranța/ cu care te sper.* „Total diferit este finalul poeziei *Murmur*, foarte frumos, îmi aduce aminte de Pillat: (...) *Fruntea prea strânsă/ -nchingită/ Se lasă în gânduri/ propătită,/ Privirea și-adarmă-n/ pervazul golit/ Nu mai văd fluturi decât/ gardul albit,/ Caldărâmul năpădit de/ verdeața coclită/ Și blana ușii adânc/ scorojită,/ Timpul a despiciat în/ lespezi vopseaua/ Din zarul desprins/ a rămas tinicheaua”.*

Oprindu-se la vocabularul poeziei, Lucaciu remarcă inovațiile lingvistice – „vulpește gerul” – dar incriminează neologismele agresive (demență, sinistru, amputa, imputa ș.a.).

Recomandând mai multă îndrăzneală, dar și mai multă atenție în cizelarea cuvintelor, Marcel Lucaciu concluzionează că „avem de-a face cu un talent poetic veritabil”.

Obsedanta absurditate*

Gheorghe POP

Gheorghe Pop s-a născut în Zalău (județul Sălaj) la 24 aprilie 1932. A absolvit Liceul Teoretic Mixt din orașul natal în 1951. În același an a fost admis la Facultatea de Filologie a Universității „V. Babeș” din Cluj-Napoca. În anul 1955, după absolvirea studiilor superioare, a fost numit asistent universitar la Catedra de Științe Sociale a Institutului Politehnic din Timișoara.

În anul 1956 a fost arestat și condamnat la cinci ani de închisoare, fiindcă a susținut și a participat la mișcările studențești din Timișoara, cerând: scoaterea cursurilor de marxism-leninism din învățământul superior, eliminarea obligativității studierii limbii ruse, retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României etc.

A fost anchetat și pentru afirmația făcută în fața studenților: „În spațiul carpato-danubiano-pontic și nistrean se vorbește o singură limbă de origine latină, limba română”.

A executat pedeapsa în penitenciarele din Jilava, Aiud și Gherla și în coloniile de muncă forțată din Periprava și Salcia. După eliberarea din închisoare, în anul 1961, vreme de peste cinci ani a fost exclus din învățământ și nevoit să presteze munci necalificate pentru a-și întreține familia. La 1 martie 1967 a fost reîncadrat în învățământ la școli generale din mediul rural, iar după câțiva ani a fost numit profesor titular de limba și literatura română la Liceul Industrial nr. 1 din Zalău.

În anul 1990 a fost ales de către colegii săi director al liceului menționat, iar apoi inspector școlar de specialitate la Inspectoratul Școlar Sălaj.

În *Istoria României*, apărută la Editura Corint în anul 2004, semnată de Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea și Pompiliu Teodor, autorul acestei cărți este menționat ca participant activ în evenimentele care au avut loc în toamna anului 1956 în Timișoara.

Inchisoarea din Gherla, diabolică, sinistră și înspăimântătoare, a apărut în depărtare dominând casele din jur și privescând mohorâtă.

Acolo, în deceniul feroce al anilor cinzeci au fost aruncate multe din victimele in justiției comuniste, în celule sordide, după anchete îngrozitoare și procese inumane, unde au devenit niște umbre ce își însemnau cu tristețe în inimi zilele fără o rază de soare în timpul verii, fără aroma poamelor coapte ale toamnelor bogate, fără fascinația liliacului de mai, fără fiorul primilor fulgi de nea, dar cu speranța în suflet...

Inchisoarea, scrisă cu sânge pe harta detenției din perioada perfidului totalitarism, era cunoscută și temută precum cele din Aiud, Jilava sau Pitești, ca oricare alta de pe cuprinsul țării îngenucheate. Adolescenți cu destinele frânte, bătrâni cu ochii pierduți în orbite, elevi luați de pe băncile școlii, țărani jefuiți de bunurile adunate cu trudă, ridicați în miez de noapte, muncitori luați de la strung, studenți din biblioteci, profesori de la catedră, medici din spitale și clinici, ingineri din fabrici și uzine, preoți de la altare, eroi din războiul pentru Basarabia, Bucovina și Transilvania zăceau între zidurile reci, sub orizontul scund al celei cu zăbrele și oblonite ferestre, unii cu lanțuri turbate la picioare.

O statistică după profesii nu se cunoștea. Diferențierea în rândurile deținuților se făcea în funcție de anii condamnării: trei, zece, doisprezece, douăzeci și cinci sau condamnarea la moarte. Abuzurile și în acest caz erau fără precedent. Unii au fost arestați și închiși fără judecată, iar justiția a uitat de ei. Aceștia deveniseră deprimați și timorați. Soția lui Ion Mihalache, Niculina, a fost deținută timp de nouă ani, fără proces, în

închisorile din Craiova, Aiud și Mislea.

O altă clasificare a osândiților se stabilea după sănătatea subrezită a acestora din cauza torturilor din timpul anchetelor, din cauza foamei și a frigului, dar și a lipsei asistenței medicale: debili, distrofici, infirmi, contagioși, alienați și mulți muribunzi. Suferința le era amplificată de grave tulburări de nutriție. Unii au trecut prin dizenterie, prin crize dureroase abdominale, mulți erau hepatici și tuberculoși, receptivitatea la îmbolnăvire fiind înlesnită de igiena precară, subalimentație și oboseală psihică. La acestea se adăugau infecțiile netratate, puturoase, zemoase sau vâscoase. Ziua n-aveau voie să stea pe pat, noaptea se trezeau buimaci de durere. Unii horcăiau, alții se văietau sau tușeau îngrozitor, luptându-se cu bacilii și virusii perfizi, înspăimântători. În duhoarea celei se zbăteau neputincioși pentru un strop de aer. Unora plămânii le-au intrat în putrefacție. Îi scuipau împreună cu microbii feroși, îngrozindu-i pe cei din paturile alăturate sau suprapuse, și-n noaptea de groază, niciun asistent medical, niciun medic, nicio pastilă. Cei mai gravi se rugau, „să treacă dincolo”, pentru salvarea lor și a celorlalți...

La lumina becului din tavan apăreau chipuri palide, cu privirile împrăștiate în jur, cerșind îndurare. Când își duceau sticluța pentru spută la gură, cei din apropiere întorceau capul scârbiți. Unora le cedau nervii și plângând își implorau mama de departe cu obrazii scăldați în lacrimi, îngenucheată sub icoana Fecioarei.

În viața de smoală și cenușă cei mulți și puternici, care n-au renunțat la vis, îndurau suferința nemărginită cu stoicism.

Alexandru, care până la ivirea straniei arătări, se

desfătase admirând de la fereastra vagonului peisajul colinar, satele cu bisericuțele de lemn, cu turle împlântate în cerul coborât spre pământ în zilele de toamnă târzie, apoi străzile orașelului construit de armeni, dând cu ochii de oribila clădire simți în inimă o străfulgerare de pumnal și trăi impresia că, pe măsură ce trenul prindea viteză, închisoarea hidoasă se luase după el. Totul în jur se rotea ca-ntr-o peliculă halucinantă, iar înfiorătoarea construcție galbenă, ca o malefică plăsmuire de o minte bolnavă, devenea amenințătoare. Îi simțea duhoarea, o auzea gâfâind și strigând: „Să nu crezi că ești liber, ești un stigmatizat, un ciumat, ca toți cei ce au petrecut ani de robie la mine. De aici înainte ți-am hărăzit o viață în genunchi!” După un timp s-a pierdut la orizont, dar continua să-i audă lătratul răgușit: „Eu sunt puterea, autoritatea supremă, spaima tuturor, chiar și a celor puternici, a slujitorilor care v-au condamnat pe voi. Te voi urmări pretutindeni, la lumină și întuneric, în toate anotimpurile, în toți anii, până vei ajunge la «cei care nu mai sunt»”.

Alexandru își aminti de noaptea îngrozitoare când a sosit acolo cu vagonul dubă de la Aiud, înghesuit într-o cușcă metalică împreună cu opt deținuți. Deplasarea a fost un coșmar, fiind nevoit să îndure frigul și oboseala, deoarece a stat numai în picioare, să înfrunte somnolența și foamea chinuitoare. Complet descumpănit, clătănându-se, a pășit în duba-auto, cuplată cu spatele de ușa vagonului, tras undeva departe de gară, pe o linie moartă, unde securiștii și gardienii din jur îi înghionteau și înjurau. Unul dintre deținuți, cunoscând locurile, le șoptise că se găsesc la Gherla. Auto-duba se puse în mișcare și după foarte puțin timp ajunseră în fața înfricoșătorului penitenciar. Amețiți de nesomn, chinuți de loviturile gardienilor, au fost introduși la parterul imensului celular, unde la ordin s-au așezat pe un rând cu privirile plecate.

Auto-dubele continuau să aducă alți deținuți care lungeau șirul jalnic de ființe îngrijorate de neprevăzut, slăbite de foame, de anchete, de torturi fizice și morale, de muncile forțate din mine, de claustrare.

Fără să-și ridice privirile, fiecare se străduia pe furiș să zărească vreun prieten, vreo cunoștință întâlnită pe lungul drum al calvarului, dar nu vedeau decât fețe veștede, brăzdate de suferință, trupuri slăbite, târându-se cu greutate să ajungă la rândul ce continua să se lungească, unde alături de colegii lor se simțeau în siguranță, mai feriți de loviturile năprasnice ale securiștilor.

Deodată un tânăr a zbughit din rând și s-a repezit spre un nou sosit ca să-l îmbrățișeze. Câțiva gardieni luați prin surprindere au tăbărit asupra lui și l-au trântit pe ciment, apoi l-au luat în cizme ca pe o zdreanță. „E fratele meu, e fratele meu”, striga victima căutând să-i înduplece. Instinctiv și-a dus mâinile la cap, căutat cu insistență de loviturile ce se înteau. Un vuiet surd de revoltă trecu printre deținuți. Instantaneu de undeva tună un ordin: „Culcați! Măinile la ceafă!”, care

a și fost executat. Alexandru a căutat să vadă ce se petrece. Cei doi frați au fost scoși din celular cu sălbăticie. Mai mult n-a putut observa, fiindcă o cizmă străină i se abātu cu brutalitate pe cap, lipindu-i fața de ciment, pe care a simțit-o imediat scăldată în sânge. Spre norocul lui, tot atunci se auzi un alt ordin răcnit: „Driepti!” Toți se ridicară, indignați de întâmplare, rămânând dârji în suferință și muțenie, în umilință, ceea ce îi dorea cumplit, deoarece n-aveau cum să riposteze împotriva ticăloșilor. Neputința au cunoscut-o mereu, în fiecare minut sau ceas, în zile, luni și ani, fiindcă se confruntau cu o putere colosală și diabolică. Lor nu le rămânea decât disprețul tăcerii.

Și-au dat seama că li s-a ordonat să se ridice de pe ciment pentru că în celular a intrat un maior urmat de doi subalterni, un plutonier major, purtând banderola de ofițer de serviciu, și un civil. Maiorul, despre care au aflat mai târziu că era Goiciu, comandantul penitenciarului, vestit pentru atrocitățile comise în tot spațiul detenției, se apropie de deținuții proaspăt sosiți, adulmecându-i ca o fiară, se opri în capătul șirului, satisfăcut și plin de sine, cântărindu-i din privire cu dispreț și ură. Bieții oameni purtau îmbrăcăminte proprie, deoarece când erau transferați dintr-o închisoare în alta predau zdrențele vărgate și îmbrăcau cu mare bucurie hainele purtate în momentul arestării, mototolite în baloturi, păstrate prin diferite magazii, pline de igrasie și mucegai, fiindu-le mult prea mari, fiindcă ei au rămas numai piele și os în urma cruzilor ani din închisori, lagăre și mine, de la Canal, înfruntând ostilitatea și bestialitatea nemaipomenită în țara noastră, crimele protejate de injustiție. Unii purtau o îmbrăcăminte sumară, fiind arestați în sezonul cald, alții, mai norocoși, fiindcă au fost ridicați iarna, aveau o haină de blană sau un palton. Atrăgea atenția încălțăminte scorjită și fără șireturi. Cu toată starea jalnică a acestor obiecte, deținuții numai la vederea lor simțeau o mare mângâiere și se bucurau când erau transferați, fiindcă le îmbrăcau pentru câteva zile, cât dura deplasarea. Unul dintre condamnați l-a salutat pe ofițer: „Să trăiți!”, vădit jenat de slăbiciunea sa, constatând că toți ceilalți au rămas într-o tăcere solemnă, ofensatoare. Goiciu, plăcut surprins, i-a ordonat să facă un pas în față, apoi le-a adresat o întrebare retorică plină de ironie: „La ora aceasta se vine? Nu v-ați gândit că nu-i frumos să ne deranjați în plină noapte? Se vede că, de când v-au condamnat, n-ați învățat nimic! Nu-i nimic, vă educăm noi! Avem profesori pricepuți, o să-i cunoașteți”. Se bălbăia teribil. Toți erau cu ochii pe el. Gardienii rânjeau batjocoritor, savurând răutatea cuvintelor sale, iar deținuții îl priveau îngrijorați, informația despre ferocitatea și bestialitatea canaliei fiindu-le cunoscută, deoarece aceasta circula în tot spațiul detenției.

* Din volumul *Obsedanta absurditate* (roman) de Gheorghe Pop, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană.

Gheorghe Șincai*

Mircea TOMUȘ

Am încercat, în paginile noastre, să refacem, pe cât ne-a fost în putință, drumul sinuos al omului, să surprindem câteva din etapele dezvoltării sale ca istoric, să creionăm unele trăsături ale portretului său moral. În toate acestea, am avut, până acum, ajutorul atât de prețios, de substanțial, al materialului documentar. În cea mai mare parte a lucrării noastre, el a fost destul de bogat și, mai ales, deosebit de elocvent, astfel că, prea deseori, sarcina noastră a fost de simplă dispunere logică sau cronologică și de transcriere a diferitelor izvoare. Eroul nostru a parcurs drumul său cu o forță vitală ieșită din comun. Epoca, oamenii se resimt de prezența lui atât de pregnantă, și fiecare dovadă pe care ne-a lăsat-o se refuză platitudinii, pauperității în sensuri. „Urmele” sale sunt ample, de rezonanță adânci, depășind, nu rareori, un eventual comentariu facil. Tocmai de aceea, le-am utilizat în asemenea măsură.

De la acest moment al vieții sale, însă, cam după înaintarea *Cronicii* pentru lectura cenzurii de la Cluj, situația se schimbă total. Dovezile concrete și reale dispar cu desăvârșire. Nu este vorba, numai, de o rarefiere a lor, așa cum a fost cazul cu mulți din anii povestiți până acum; nu, e o absență totală, locul e gol, pagina rămâne albă. De acum începând, biograful e silit să părăsească terenul sigur și să înainteze prin ceață. De fapt, el trebuie să înainteze prin legendă, pentru că, de acum, începe legenda.

Spuneam că dovezile dispar. E vorba de cele pe care ne putem baza, de cele verificabile și atestate. Informații există, dar ele nu mai conțin nici un nucleu de siguranță.

De la această dată, încep, în primul rând, amintirile despre Șincai. Ceea ce este ciudat, dar nu absolut inexplicabil, este că, până la momentul acesta al vieții lui, nu putem înregistra, despre el, nici un fel de măturie personală a unuia din cei care l-au cunoscut. De acum, însă, amintirile se țin lanț. Este drept, ele sunt, aproape toate, nesigure și, pe de altă parte, rețin nu fapte importante, ci episoade cotidiene – o întâlnire cu Șincai, o vorbă spusă de el undeva, un popas. Iar amintirile acestea creează legenda; mai bine zis, legenda le creează pe ele, după cum vom vedea.

Tot de la această dată, apar și informațiile contradictorii, dovezile contestate. Ceea ce, de asemenea, nu fusese cazul cu biografia lui de până aici. Iată, însă, că, acum, o știre e negată de alta, unor documente cu aparență de autenticitate li se contestă valabilitatea. Avem de-a face, iarăși, cu fructul amar al legendei.

În această etapă a lucrării noastre, când a sosit timpul să utilizăm izvoare noi, incerte, ezităm, încă, să le așternem pe hârtie, în fața cititorului. Ele ar fi chemate să realizeze imaginea ștearsă, cețoasă a ultimilor ani ai eroului, drumuri nesfârșite, bătrânețe luminată doar prea puțin, numai de prospețimea de gând și de conștiința propriei demnități, acum însoțită, mai mult ca oricând, de o jenă materială tot mai accentuată. Un sfârșit trist, depărtat, între străini, al celui ce se simțea purtătorul de cuvânt al unui întreg popor. Ne întrebăm dacă acele izvoare vor putea aduce vreo lumină în plus acestor tablouri sărace. În vara lui 1812, trecu prin Blaj. Se spune că venea de la Alba Iulia, unde îl purtaseră griji legate de tipărirea *Cronicii*. Bob îl pofti la masă, iar învățatul ar fi găsit, acum, prilejul unor îndrăznețe observații, puțin plăcute urechilor vlădicești. Într-o seară, s-ar fi abătut, cu pași măreți, în sala de mese a seminarului, unde un canonic care îl cunoștea l-ar fi întâmpinat cu o întrebare pretențioasă: *Unde habemus fortunam?* (De unde avem norocul?) Șincai ar fi răspuns scurt și apăsător, zâmbind și arătând pământul, nesocotind locul unde se afla: *De terra*. Ar fi urmat, apoi, o conversație prietenoasă, în timpul căreia, fascinați de prestanța istoricului, clericii uitară de austeritatea lor cină. El s-ar fi întreținut, pe rând, cu fiecare, neuitând pe mai tineri, pe „odraslele românilor”, și părăsindu-i cu îndemnul: „Pui de români, purtați-vă bine și nu uitați pe Șincai!” În altă zi, ar fi fost întâlnit de clerici, în afara orașului, în plimbarea lor din programul cotidian seminarial. Se spune că Șincai stătea la umbră, în preajma ospătăriei episcopicești, de lângă Târnăvă. Aici, „clericii îl înconjurară ca oile pe păcurar”, într-un tablou pe care-l vedem aieva: un grup de sutane negre, ascunzând obraze tinere și naive, în jurul bătrânului luptător al neamului; descoperiți, la picioarele drumețului, niște desagi plini de hârțoage. Răspunzând deselor întrebări, Șincai ar fi împrăștiat curiozitatea grupului de tinere sutane monahale prin cuvinte sentențioase: „Acesta e fiul meu, în care voi fi glorificat după moarte; dacă nu mi-a fost rușine a-l face, pentru ce să-mi fie rușine a-l purta?”

Același izvor ne oferă un portret al eroului în trăsături foarte naive.

Dincolo de amănuntele conformației fizice, transcrise cu exagerată atenție, se comunică impresia generală pe care o lăsa personalitatea lui, prestanța și măreția prezenței sale, gravitatea mersului său legănat, ritmat de gestul mâinii ce purta bastonul înainte. În continuare, portretul face câteva sugestii plastice

pentru un posibil cap de expresie, vizând, neintenționat, desigur, parcă mai ales tehnica lemnului cioplit: capul mare, cu fruntea proeminentă, sprâncenele abundente, îmbinate, ochii pătrunzători, fața răvășită, dramatic, de semnele unui vechi vărsat, nasul masiv și drept, mustața încărunțită. Un asemenea bust, realizat într-un material dur, presupune o voce puternică, de sonorități aspre și profunde. Șincai vorbea „apăsător, bine articulat, liber și cu îndrăzneală, ca bărbatul care știe ce vorbește”. Portretul insistă asupra prezenței sale foarte pregnante, dominând pe interlocutori prin gest și dezinvoltura atitudinilor multiple, trecând de la veselie la sarcasm, totdeauna, abundant în conversație, predispus să remarce fiecare persoană: „Se zice că cum vedea omul, îi făcea versuri”. Portretul se detailează, reținând amănunte vestimentare. Cu demnitatea sărăciei sale nobile și cu mândria sa latină, învățatul purta o haină cu țesătură de lână, „păroasă” (un fel de dimie), de culoarea tabacului, iar pe dedesubt, un pieptar de același material, cu nasturi galbeni și găietane. În picioare, „cioareci” ungurești, de pănură „vânăta închisă”, și cizme, iar pe cap, o pălărie trecută, înaltă, cu boruri largi. La ocazii și sărbători, învățatul s-ar fi îmbrăcat cu pantaloni albaștri, decorați, cu găitane, spențer sau scurteică și dulamă, pe umeri, iar la brâu, sabie, fiind nobil de Șinca.

Ca și ultimii ani ai vieții, moartea lui este învăluită în ceață. În revista *Transilvania*, apărută în 1922, câteva contribuții biografice, legate de sfârșitul istoricului. Dar întâmplarea povestită acolo nu este veridică, fiind, după cum s-a observat, rezultatul unei contaminări în memoria colectivă. Episodul, așa cum a fost povestit, ne face o idee despre dimensiunile legendei lui Șincai, despre puterea ei de răspândire și amplificare:

Un bătrân preot din părțile Sălajului, Gael, povestea că Șincai, venind de la Oradea, ar fi murit, în satul Bobota, lângă un izvor, unde fusese răpus de oboseala drumului. Călătorul s-ar fi prăbușit, sub povara desăgilor, iar un țăran milostiv l-ar fi dus în curte și apoi l-ar fi îngropat, în cimitirul satului, între ai săi. Episodul, transcris cam nebuloasă, încearcă să fie atestat prin amintirea unei cărți ce poartă semnătura originală a lui Șincai, ajunsă în proprietatea lui Gael.

Avem, totuși, un document, ce pare autentic, cu privire la moartea istoricului. Este un extras din matricula morților parohiei Keletseny, de care aparținea satul Sinea, de lângă Coșovia (Kosice), apărut în ziarul *Concordia*, din 1866, nr. 51 și pe care Augustin Bunea l-a comunicat lui Nicolae Iorga, reprodus, de acesta din urmă, în *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, Tabla numelor, Observații, adaosuri, îndreptări și dovezi documentare (București, Minerva, 1901), pp. 54-55. Îl înfățișăm cititorului în copie:

1. Vezi *Transilvania*, an. LIII (1923), nr. IV, p. 309 ș.u.

„Extractus libri matricularis mortuorum greco-cath.

parochialis ecclesiae Keletsenyensis, anno

MDCCCXVI

<i>Annus mensis dies</i>	<i>Nomen et cognomen parochi sepelientis</i>	<i>Nomen et cognomen sepuli</i>	<i>Annus aetatis eius</i>	<i>Locus sepulturae</i>
1816 Novembris 2	Andreas Koleszar, parochus keletsenyensis yetisis	Georgius Sinkay	75 annorum	Szinnye

Praesentum extractum cum libro originali in omnibus cohaerere hisce officiose

perhibeo

Signat: Keletseny, die 20 lunii 1866

IOANNES SZEDLAK (L.S.)

gr. cath parochus Keletseny,

Nici în acest caz, tradiția nu s-a dezmințit. Documentul a fost contestat și, ceea ce provoacă, într-adevăr, nedumerire, este faptul că persoana care-l comunică nu este altcineva decât nepotul protopopului Gael, al depozitarului versiunii contrare¹. Cum, totuși, dovada din urmă pare mai solidă, vom accepta că istoricul s-a sfârșit la Sinea, pe moșia foștilor săi elevi, departe de prieteni și familie, departe de pământul Transilvaniei. Deceniile de încercări și suferințe trebuie să-i fi scris, pe față, urme adânci. Neștiutor, parohul Andreas Koleszar le-a citit ca pe niște semne ale bătrâneții, însemnând, în registrul său, o vârstă cu 13 ani mai înaintată.

După ce am evocat aceste izvoare cititorului, socotim că e de prisos orice comentariu în plus, pe marginea datelor stricte pe care ele ni le transmit, despre erou. O discuție a lor se impune din alt punct de vedere, în legătură cu amintita lui legendă.

Există, oare, o legendă a lui Șincai? Aproape e de prisos să ne mai întrebăm. Imaginea despre „istoricul neamului”, reprezentant, foarte larg tipic, al unei întregi categorii de intelectuali, așa cum s-a creat și existat, nebuloasă și generală, constituie tocmai această legendă: traista cu manuscrise purtată pe drumuri nesfârșite, verdictul cenzorului episcop, clătinând amenințarea deasupra omului și operei, apoi întreaga reprezentare pe care, generații după generații de școlari, mai ales ardeleni, au primit-o din partea dascălilor lor, pentru a o transmite mai departe. Legenda există și a fost prezentă, fie în texte, fie în conștiința unui întreg public. Literatura de specialitate și opinia culturală și-au împărțit, fără a se deranja, materia ei. Ba mai mult, s-au ajutat reciproc, stimulându-se și comunicând. Căci personalitatea eroului nu a fost înfățișată într-o lucrare sintetică de proporții. Contribuțiile cunoscute și citate, în paginile noastre, nefiind prea ample, au creat posibilitatea să se formeze o di-

¹ Actul de deces a fost publicat în ziarul *Concordia* din Budapesta, nr. 51, din 1860.

fuză și aproape insesizabilă opinie paralelă și la care suntem nevoiți (cu toată enorma dificultate de procedură) să apelăm. Discutând legenda lui Șincai, nu o avem, din păcate, materializată într-un text anume, la care să ne putem referi, și așa se face că, în acest moment al studiului nostru, ne aflăm de două ori fără ceva ferm sub picioare, întâi, prin obiect și în al doilea rând, prin metodă. Iată, dar, că nu vom putea ocoli, în cele ce urmează, marele neajuns de a face referiri vagi, prea generale.

Din capul locului, credem că e bine să precizăm că vom încerca o discuție – creatoare, am spune – a acestei legende, încercând să preluăm ceea ce este valabil și să eliminăm notele false.

Imaginea aceasta, de tot generală, care s-a creat despre Șincai trebuie corectată, în primul rând, într-una din cele mai importante trăsături ale sale, și anume în accentuarea abuzivă a elementului național (s-ar putea spune, în acest caz, naționalist) al portretului. Șincai era istoricul, apostolul, luceafărul etc. neamului; avea mărețea „menire” de a scoate, din negura necunoscutului, o națiune de origine atât de nobilă, el ducea o înverșunată luptă mai ales împotriva istoricilor obstinați etc. După cum s-a văzut și din discuția operei sale, el era, însă, în bună măsură, câștigat la ideile iluminismului, căruia îi este atât de proprie cultivarea valorilor supranaționale; apoi, nu a fost, nici un moment, victima vreunei alunecări șovine; în viață, s-a purtat ca un luminat prieten al diverselor naționalități. Avea, în același timp, spiritul mereu îndreptat spre înălțimile de gândire ale întregii Europe, între care voia să aducă și națiunea sa, dar nu ca un îngust naționalist, ci ca o minte ce tinde spre integrarea în curentul celor mai de seamă cuceriri culturale, științifice și de civilizație ale timpului. La Roma, la Viena, la Buda, dar și în Transilvania sa, Șincai începuse să respire un aer european și, ceea ce este foarte important, opera și ideile sale se resimt de această împrejurare.

Ce ar mai rămâne, acum, din imaginea atât de săracă a unui Șincai provincial, chiar cunoscând faptul că provincialismul ardelean își are punctul de plecare în epoca lui? Este drept că, în cazul acesta, cei nevizitați ar putea fi derutați, în primul rând, de coloratura regională a limbii. Dar nu era, oare, același cazul lui Neculce, al lui Costin, Cantacuzino sau Radu Popescu? Deosebirea este că, pe când, în cazul istoricilor amintiți, particularitățile dialectale ale limbajului lor s-au vărsat, ulterior, în albia viitoare a limbii literare, coloratura transilvană a expresiei șincaiene a rămas la periferia acesteia. Și, apoi, Șincai, cel cu numeroase inflexiuni ardeleni în limbaj, utilizează, în lucrările sale, termeni foarte „neologistici”, dintre care unii ne apar de-a dreptul neverosimili. Iată câteva spicuiți din *Istoria naturei sau a firei*: opac, cvarțul, topazul, achetii, granatul, talcul, asbestul, stalactitul, petrolu, pyritul, metalurile, arsenicul, vismutul, antimo-

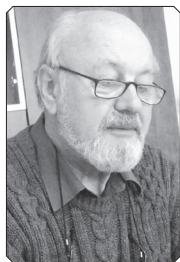
niul, proporție, pupila ochiului, memoria, sau aducerea-aminte, alge, licheni, coleoptere, lepidoptere, hemoptere, himenoptere, diptere, abterem, moluște, zoofitii, infuzorii, polipii; iată alți câțiva termeni de acest fel din *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae*: alcoolice, amfibii, asfalt, beladonă... Transilvania n-ar fi îndreptățită să și-l revendice în exclusivitate, mai ales pentru motivul că, în concepția istorică, el se ridică mult deasupra fruntariilor provinciei. Am văzut, doar, că istoria sa îmbrățișa întreg teritoriul locuit de români, și țărilor române, Moldovei și Munteniei, le acorda cea mai mare atenție în prezentarea lor, fiind convins că, acolo mai cu seamă, se purtau destinele poporului român.

Strămt naționalist și provincial, legenda îl mai face, pe Șincai, un om pe de-a-ntregul al trecutului. O analiză științifică înlătură, am văzut, o asemenea concluzie. Cercetările fructuoase, din ultimii ani, limpezesc terenul și în jurul acestei idei. Punând în lumină aspectul înaintat al curentului de idei căruia i se încadrează, se năruie și această imagine. Un Șincai scos din perimetrul strămt al provinciei va depăși, implicit, și umbra trecutului, devenind o figură actuală, activă.

Aici vom putea găsi, de altfel, cel mai substanțial argument pentru îmbogățirea „legendei” șincaiene. Eroul nostru nu este nici o figură provincială, nici una a trecutului, tocmai pentru că o activitate creatoare din cele mai intense îl caracterizează. Iar adevărata creație presupune, totdeauna, orizonturi largi, depășește spațiul și timpul.

Pe lângă aceasta, nutrim convingerea că prejudecata cea mai periculoasă a legendei șincaiene se crease tocmai pe arest teren. Ideea n-a fost exprimată, până acum, niciodată deschis, dar era prezentă în subtextul multor comentarii, și dintre cele mai importante. Astfel, fără să se spună lucrurilor pe nume, Șincai era considerat, în cultura noastră, drept unul dintre primele și cele mai de seamă exemple de ratare a unei personalități atât de bogat înzestrată. De altfel, urmărind, pas cu pas, viața lui, era greu să nu se nască o asemenea apreciere. Așa era șirul nesfârșit de înfrângeri la care a fost supus. Cariera eșuată. Munca îndelungată la opera istorică, având ca rezultat o lucrare informă și, în momentul acela, neutilizabilă, fără ecou. Linii frânte îi caracterizează trecerea prin viață. Iată, dar, că n-a fost prea dificil să fie el socotit unul dintre primii din șirul lung al valorilor pierdute în cultura românească a trecutului. Imaginea lui Șincai, rătăcind cu manuscrisele în desagi, putea, foarte bine, să servească drept blazon pe haina ponosită a multor cărturari și scriitori, cărora un mediu potrivnic le crea condiții pentru un singur, unic destin.

* Din volumul *Gheorghe Șincai. Viața și opera* (ediția a III-a) de Mircea Tomuș, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană. Un proiect editorial dedicat Centenarului Marii Uniri apărut sub egida Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Uitarea

Viorel TĂUTAN

Există momente în viață când simți că te asaltează amintirile. Haotic, dau buzna și nu mai știi pe care să le... privilegiezi (!) Doar cu un mare efort le poți pune în ordine. Și, ei bine, simți că trebuie să ceri ajutorul cuiva din anturaj. Acum e mai ușor: avem internetul (facebook, skype, Icloud etc.). Mi-am amintit de profesorul meu de muzică din școala generală și din primul an de liceu. O mare personalitate, un talent desăvârșit: culegător de folclor muzical, compozitor, textier, pedagog iubit de elevii săi și urât de unii (doi, trei) dintre colegii săi de muncă... Se vor împlini în vara care urmează 60 de ani de când a pornit să-și întâlnească strămoșii.

Și, uite-așa, m-am pomenit tentat să redactez un eseu (cvasi-științific) pornind de la sinonimia lexicală **uitare** – **amnezie**, primul dintre termeni cunoscând conotații indubitabil mai stufoase, stimulate fiind de apartenența la fondul tradițional-popular. Mă abțin. Ar trebui să fie, îmi zic, preocuparea unui psiholog cu înclinații spre cercetarea lingvistică. Sau pur și simplu al unui lexicolog. Până și dicționarele explicative par zgârcite în definirea conotațiilor.

„Faptul de a uita, de a nu-și aduce aminte (de cineva sau de ceva)”, prima definiție din „DEX online” mă agresează ades, creându-mi stări de insatisfacție până în vecinătatea revoltei. Acest fenomen este accentuat de un altul mai grav, **nepăsarea**, sau **indiferența** față de ceea ce se întâmplă în jurul nostru. Uneori, aceste sentimente sunt rodul eredității, ori mai frecvent al educației. Este precum o boală epidemică, ați observat? Nu, nu trebuie confundată cu sinonimul neologic **amnezie**, mai apropiat patologiei, definită ca „pierdere totală sau parțială a memoriei”. În ultimul timp, uitarea este stimulată, e adevărat, de asaltul trepidant al evenimentelor contradictorii, al preocupării aberante, în egoismul ei, în plan social-politic, pentru emanciparea financiar-materială personală. Este ceea ce se cunoaște mai cu seamă în literatura beletristică drept temă a parvenirii, a arivismului.

Dar să revin la serviciile memoriei evocând aspecte din cei patru ani cât am stat zilnic în preajma dascălului nostru preferat. Cu certitudine, inițiativa nostalgică mi-e potențată de statutul fostului discipol preferat de către maestru, care îmi valorificase talentul muzical și interpretativ punându-mi „scândura (scenei) sub tălpi”, cum se spune în lumea teatrului. Tocmai de aceea simt și știu că am datoria să-l scot de sub praful uitării și să-i propun omagierea.

Totul a început în prima zi a anului școlar 1954-1955,

în incintele castelului Wesselény, sediul claselor V-VII ale Școlii Generale, după ce, viitori elevi ai claselor a V-a, am fost distribuiți în sălile de clasă unde urma să ne petrecem următorii trei ani din viața de elevi gimnaziști. Celor câțiva dintre colegii și colegele de promoție din școala noastră primară ni se alăturaseră copii sosiți din comunele și satele mai apropiate sau mai îndepărtate de comuna urbană – centru de raion – Jibou. Aceștia fuseseră cazați în internatul școlii.

Se derulase scenariul șablon al oricărui început de an școlar în ținuturile noastre. Bucuria revederii cu prietenii care își petrecuseră vacanța de vară în afara localităților de domiciliu, în excursii, tabere, la bunici. Întâmplări mai mult sau mai puțin comice, pseudo-aventuri. Giumbușlucuri, hohote de râs...

Gălăgie întreruptă de apariția corpului didactic. Organizarea careului în ordinea claselor. Aflară din discursul „tovarășului” director al școlii că ni se repartizase ca diriginte un profesor nou, **Mocanu Octavian**, venit din Beclean, o altă comună urbană reședință de raion din aceeași regiune administrativ-teritorială: Cluj. După terminarea prologului oficial, părinții, rudele și prietenii rămân în curte. Elevii se îndreaptă spre sălile de clasă. Contrar așteptărilor, pentru cei care ne cunoșteam, și de cuminiți, și de neastâmpărați, se instalase o nefirească atmosferă calmă, dominată de curiozitatea ușor stresantă a întâlnirii cu necunoscutul. Așteptam în liniște, stând în bănci să vină „tovarășul” diriginte.

Îl văzuserăm în curte printre ceilalți dascăli. Făcea notă distinctă. Suplu, de statură mai degrabă mijlocie. Purta un costum maro, gulerul cămășii albe răsfrângându-se lejer peste reverul vestonului. Purta ochelari cu rame negre și rotunde, à la Panait Istrati, iar pe cap o pălărie cu boruri destul de largi.

Acum, intră în clasă zâmbind ușor, se îndreaptă spre catedră, unde lăsă cele câteva foi de hârtie din mâna stângă. Ne ridicaserăm în picioare pe culoarele dintre rândurile de bănci. Se întoarse cu fața spre noi, își puse palma mâinii drepte peste... mânășă cu un deget care îi proteja mâna stângă și, cu glasul melodios baritonal: „Bună ziua, băiețașilor!”, „Buună ziiua!” îi răspunserăm aproape simultan. Ne pofți să luăm loc în bănci, ne mângâie cu privirea-i caldă zâmbind ceva mai larg. Apoi, plimbându-se printre rândurile de bănci, ceru să ne identificăm prezentându-ne cu voce tare, precum și localitatea de domiciliu. După ce răspundeam, nota scurt ceva pe foile pe care le ridicase imediat după îndemnul de a ne prezenta. Mult mai

târziu am aflat că astfel nota cu literele S, A, T, B tonalitatea fiecăruia în vederea alcătuirii corului pe patru voci egale, adică Soprano, Alto, Tenor, Basso. Așa procedase și la celelalte clase la începutul fiecărui an școlar. Pentru că predă muzica la toate clasele, iar în completarea catedrei, i se încredințaseră ore de fizică și desen. Notarea elevilor se făcea între 1 și 5, notele 3, 4 și 5 fiind de promovare.

*

Am aflat foarte curând după aceste momente de ce purta mănua pe mâna stângă. Ne-a mărturisit-o chiar dumnealui atunci când, într-una dintre orele de muzică, adusesse o vioară. Și-a scos mănua lăsând la vedere doar falangele de bază încheiate la capete cu câte un nod de mărimea și forma unui neg mai dezvoltat. Ne-a interpretat un fragment din *Balada* lui Ciprian Porumbescu. Am rămas muți. „Ei, dacă v-a plăcut, băiețașilor, aplaudați! Așa s-ar cuveni, nu?” Ne-am dezmeticit și am început să aplaudăm până când ne-a spus râzând că ajunge. Era absolvent de Școală Normală de Învățători și Institutori. Când armata română a intrat în al Doilea Război Mondial, era învățător în Moldova. A fost mobilizat, dar a avut ghinionul, sau norocul, așa zice, să fie rănit în una din primele confruntări cu soldații sovietici. L-au descoperit camarazii târziu în noapte, prăbușit pe pământul bocnă, cu degetele mâinii stângi înghețate. I-au fost amputate în spitalul de campanie primele două falange de la toate degetele și a fost demobilizat. După vindecare, a fost angajat învățător în Ardeal, la Someșul Rece. S-a căsătorit cu o fată de gospodar de acolo. S-au mutat în Beclean. Din motive dificil de descălcit, a fost mutat disciplinar în raionul Jibou. A venit cu toți cei șase băieți ai lor, Radu, Florin-Leonard, George, Victor, Dan și Dorin. În 1956, soția sa, Teodosia, a mai adus pe lume o fetiță, Rodica-Octavia. Bucuria dascălului nostru a fost nemăsurată. A compus în cinstea ei un vals și un tango.

*

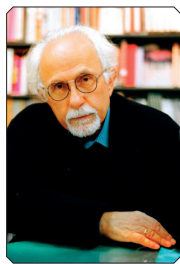
Așa a început una dintre cele mai plăcute și faste perioade din viața mea. Și nu doar a mea, a majorității colegilor din generațiile care au avut șansa de-a interacționa cu eminentul profesor. A trăit și a muncit alături de noi cu dăruire și pasiune pentru muncă și artă interpretativă. A realizat în această scurtă perioadă mai mult decât au făcut sau ar fi făcut alții în perioade mai ample. În primul an a reușit să alcătuiască ansambluri corale cu elevii gimnaziști, cu sindicaliștii instituțiilor la căminul cultural și corul bărbătesc al Sindicatului CFR din localitate. Între timp pune pe note cântece ale obiceiurilor laice și religioase culese din localități limitrofe centrului de raion. A pus în scenă obiceiuri populare, precum și texte satirice pentru

„brigăzile culturale”, cum se numeau pe vremea aceea colectivele, sau grupurile, de satiră și umor. Corurile pe patru voci conduse de profesorul Octavian Mocanu începuseră să se impună în concursuri la nivel regional, atât prin repertoriul abordat, cât și prin calitatea interpretării. Avea lucrate piese pentru cor ale unor compozitori români, melodii populare cărora le adăuga versuri proprii, coruri celebre din opere, operete și simfonii. Unele dintre acestea intrau și în repertoriul corului de copii. O dovedește faptul că în urma Concursului coral desfășurat în sala de concerte a Filarmonicii din Cluj, în 1957, corul elevilor din Jibou obținuse locul I. Eram solistul acestui cor încă din clasa a cincea. Iar în 1958, la același gen de concurs, s-a plasat pe al II-lea, la egalitate cu ansamblul instruit de nu mai puțin celebrul profesor Cuteanu din Cluj, locul I neacordându-se.

Pentru a fi recunoscute oficial, prin originalitate, piesele muzicale datorate compozitorilor trebuiau să primească viza Comitetelor regionale de Cultură și Artă. Profesorul și compozitorul jibouan a trimis în acest scop câteva partituri ale compozițiilor sale, printre care și piesa „Mare hibă-i la Jibou”. N-a primit niciun răspuns, dar a pus această partitură și a interpretat-o coral la căminul cultural de aici. După un oarecare timp, am auzit piesa transmisă din centrul de radioficare a localității, prin intermediul difuzorului din sufragerie, cântată de un alt cor. Însă fusese anunțată ca o lucrare a universitarului comunist Dorin Pop, de la Conservatorul din Cluj. A fost picătura care a umplut paharul persecuțiilor la care era supus intempestiv profesorul nostru, pentru un motiv de natură să-i afecteze doar viața personală: când nu mai răzbea în lupta cu mai micile sau mai importante probleme ale vieții, se lăsa învins de alcool. Și, în loc să fie ajutat, îi era stimulată această slăbiciune de către colegi și activiști „bine intenționați”. Trecând în cealaltă componentă a vieții, a lăsat în urmă nu doar regretele discipolilor și ale prietenilor săi, ci, mai ales, o familie alcătuită din soție și șapte copii, cel mai mare având 17 ani, iar cel mai mic, fetița atât de mult dorită, de numai doi ani și câteva luni.

Ei da, și câțiva foști discipoli care nu l-au uitat, îl pomenesc în conversațiile despre trecut și copilărie, și mai aprind câte o lumânare la mormântul său modest din cimitirul de pe strada Eroilor din (astăzi) orașul Jibou, județul Sălaj, România.

Prodomos Markoglou

Prodomos Markoglou s-a născut în 1935, la Kavala, în nordul Greciei, părinții lui fiind refugiați din Capadocia și Pont.

În 1944, copil fiind, a fost lovit de o grenadă germană și și-a pierdut mâna stângă.

A studiat științele economice la Salonic, unde, de altfel, locuiește permanent, începând cu anul 1971.

Culegerea de poeme intitulată „Asediații”, apărută în 1962, a constituit debutul său literar.

Valoarea operei i-a fost recunoscută în 1998, când i s-a decernat Marele Premiu de Stat pentru poezie, pentru volumul de versuri „Sparagmata” (*Convulsii*).

Lucrările sale figurează constant în paginile revistelor, ziarelor și antologiilor de specialitate și au fost traduse în engleză, franceză, germană, rusă, italiană, poloneză, română.

1. Scriu

Noapte încărcată de tăcere,
întunecată lumină netălcuită,
nici un adevăr nu trece pe lângă tine.
Și astfel, oracolele nu se sfârșesc niciodată.

Prin cuvinte pulsându-mi între dinți, scriu
despre faptele sângelui și ale viselor.
Și, întrucât nici o nevoie nu durează dincolo de simpla
plăcere,
dorințele primare năzuiesc la mântuirea lumii.

2. Cu mâinile golite de daruri, scriu

Noapte încărcată de tăcere,
lumină carnivoră netălcuită,
trec pe sub copaci
și în frunzișul lor se aud șoaptele atemporalului;
strălucirea luminii ce-a apus
îmi tâlcuiește glasul
și mă predă în posesia interminabilă a nimicului.

Albe, nescrise cuvinte suflă Luna.

3. Cititor

Îmi închid gura, ca să împiedic explozia de cuvinte.
Cititor în lume, rămân mereu datornic
și tâlcuiesc oracole printr-o tăcere exaltată,
fără patrie, fără limbă, printre represalii;
și atemporalul curge abisal, cronometrat.
Nici un regret pentru toate câte am împlinit sau am
neglijat,

pentru cuvintele câte ne-au condamnat
sau ne-au declarat nevinovați pentru totdeauna,
pentru câte am iubit cu patimă sau am urât, în con-
secință –

de vreme ce istoria rămâne „faptul împlinit”
care nu se mai repetă a doua oară.

Într-o noapte în bernă am sărutat buzele livide ale
Lunii.

4. Timpul alunecă

Pe asfalt și pe ciment alunecă –
linie și mulțime*
Pe altundeva n-are unde.
După atâția ani, de-abia acum s-a ivit dezlegarea.
Cu mâinile pe monede și bancnote,
pasionat amator.
Cu toate lucrurile lumii pe umăr,
precum și cu puțin hazard,
mici magazine evolute prin contribuția imaginației,
iar dincolo, băcării și tutungerii ieftine,
proprietari cu capul în casă –
pleacă timpul, înghesuit
în sudoare, dinți scrâșniți, uleiuri și catran,
cu gust de magnet în gură
Un mănunchi de hârtii în mâini
Depuneri de cuvinte care-au ars
și cenușă care se scurge,
furnizor în ambele sensuri.**
Cu Manifestul în desagă,
îngrop morți și plăți
pentru munca de-o zi.

Timpul, cu o arsură în ochi, alunecă

5. Ambulant

Într-un cadru negru șade, tăcut, cerul,
iar la picioarele lui se întinde Istoria –
doctrinile lui Lenin, poemele lui Maiakovski,
embleme cu secera și ciocanul, manifeste subversive,
precum și o carte al cărei autor este chiar cerul
însuși –
o carte de poeme existențialiste.

Soarbe din țigara unei utopii prevestitoare de rele

Într-un cadru negru șade cerul și îngheață
în vidul cuvintelor;
vehicule pline până la refuz

zboară peste pământul desțelenit al istoriei;
iar amortizarea datoriilor timpului îl nimicește.

6. Glasuri

Să rămân aici și să privesc marea și munții.
Salariat în robia altora,
mi-au obosit ochii
în logica numerelor,
în arginții care calculează fiecă mișcare...

Marea se întoarce
în verdele de sub un soare scufundat
într-o maramă de culoarea laptelui,
cu o lumină filtrată,
dulce asemeni tăieturii oblice a trestiei de zahăr

Acolo m-am îndemnat să mă opresc,
ca să uit de ochiul care se dilată,
de mâna care cufundă în fapta violentă
convulsiile unei catastrofe nerostite.

Ziua a fost minunată.
Porțile, închise,
ferestrele, afundate în semiîntuneric.
Cu țeava pistolului la ceafă,
te-ai întors pe partea cealaltă,
în cumplitele chinuri
cu care omul îl asuprește pe om
și ziua devine vinovată,
iar lumina luxoasă, de neiertat.

Cu toate astea, trebuie să mă credeți –
ziua chiar a fost minunată...

7. Și mai rămâne puținul în lume (fragmente)... – lui Anestis Evanghelou

Și mai rămâne puținul în lume –
puținul care, pus în mișcare,
împovărează din nou sufletele...

Epocă amară, vânt nenorocit,
chipuri pustii, trecut orb,
iar prezentul, mai îndurerat ca luna,
mai zadarnic chiar decât moartea...

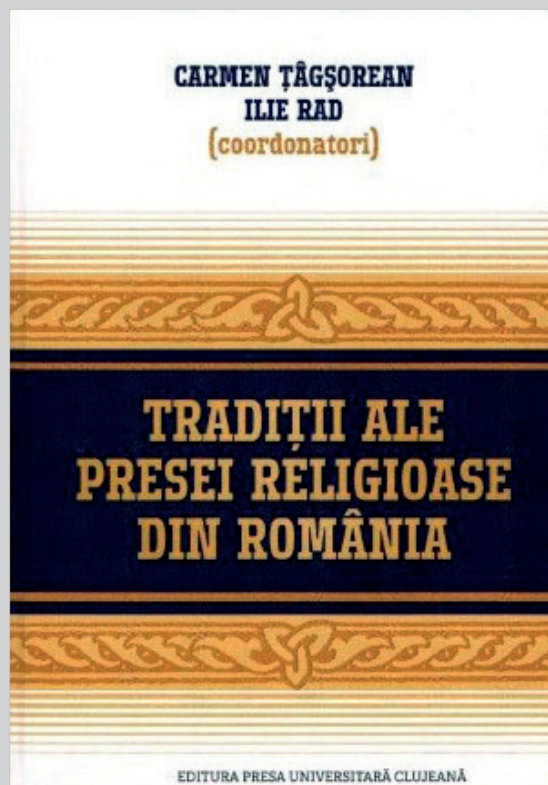
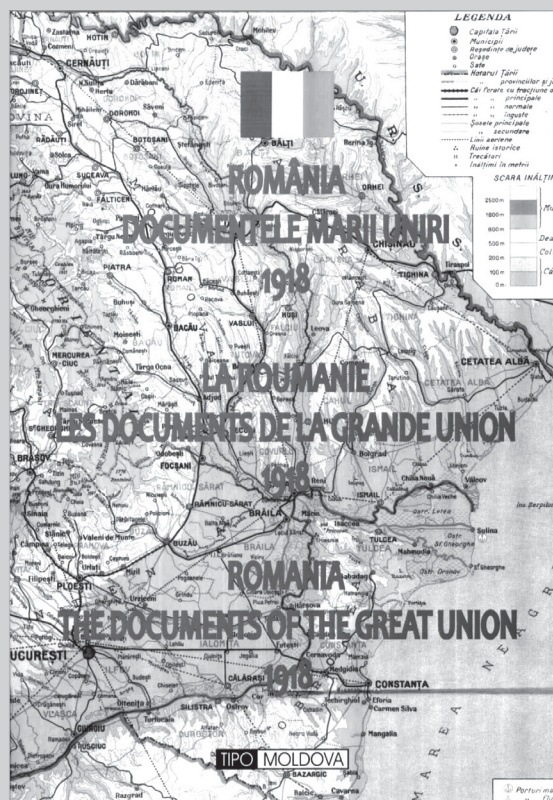
* Poetul face, mai întâi, printr-un demers sintetic, aluzie la ideea de unitate, liniaritate și ireversibilitate a timpului, reprezentată prin noțiunea matematică de „linie”, iar apoi, prin aceea de „mulțime” ilustrează, prin demersul opus, analitic, ideea de fragmentare, de „descompunere” a timpului în repere temporale, în elementele componente – secunde, minute etc. – „fragmentarea”, curgerea neîntrând în contradicție cu unitatea și liniaritatea (*n. trad.*).

** Ilustrate mai sus, prin recurs la cele două noțiuni matematice (*n. trad.*).

Prezentare și traducere: **Sorina MUNTEANU**

Caiete Silvane

- vă recomandă -

Un document privind ultimele luni din viața lui George Pop de Băsești

Daniel-Victor SĂBĂCEAG

Am intrat în posesia acestui document prin bunăvoința regretatului profesor din Oarța de Sus, Traian Rus, autor a două volume intitulate „Povești din Țara Codrului” care, trecând în mai multe rânduri pe la sediul Arhivelor Naționale Sălaj pentru documentare, mi-a înmănat un manuscris în copie-xerox, bătut la mașină, cu titlul „Din ultimele patru luni din viața lui George Pop de Băsești”. Documentul este datat în Cluj, la 28 decembrie 1927 și semnat de Dr. Alexandru Kiș, avocat.

Trebuie menționat faptul că profesorul Traian Rus a intrat în posesia manuscrisului prin intermediul doamnei Lucia Pop, cercetător științific la Muzeul de Istorie și Arheologie al județului Maramureș. Ulterior am aflat că documentul original se păstrează în Colecția Francisc Hossu – Longin, la secțiunea Manuscrise de sertar de la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca¹.

Cert este că aceste însemnări au constituit principala sursă documentară pentru Ioan Georgescu în reliefarea ultimelor luni din viața marelui bărbat al națiunii române, el fiind autorul celei mai complete monografii despre George Pop de Băsești². Alte fragmente din aceste memorii sau referiri la ele sunt inserate în lucrarea domnului Vasile Iuga de Săliște³. De asemenea, în articolele profesorilor Traian Rus⁴ și Horațiu Năprădean⁵.

Autorul acestor însemnări, Alexandru Kiș s-a născut în localitatea Odești, în anul 1883, pe data de 12 octombrie, din părinții Gregoriu și Anisia, născută Tămăianu, în registrul botezaților fiind înregistrat cu numele de familie Chișiu⁶.

În anul 1918 era locotenent în armata austro-ungară, pe frontul austro-român. În primele zile din noiembrie 1918 venise acasă în

concediu, chemat de mama sa, grav bolnavă. Se implică în evenimentele din toamna anului 1918, fiind cel care organizează și conduce Garda națională română din Odești, înființată la 10 noiembrie 1918, formată din 39 de membri.

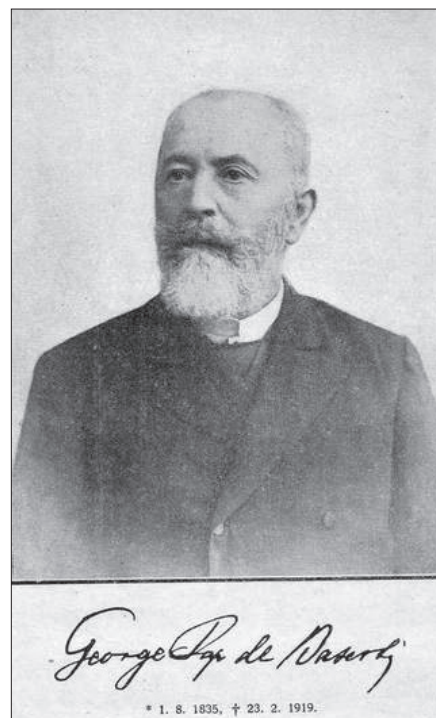
La invitația lui George Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român din Transilvania, îl însoțește pe acesta la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918.

Revenit acasă de la marele praznic național, participă la luptele cu secuii din zona demarcațională, iar după decesul lui „Badea George” călătorește la Baia Mare pentru a procura cele necesare înmormântării „bătrânului nației”, cum spune marele istoric Nicolae Iorga atunci când află trista veste. Ulterior, la alegerile din toamna anului 1919, Alexandru Kiș va fi unul din candidații Partidului Național Român pentru Camera Deputaților în cercul electoral Cehu Silvaniei, după care a devenit un remarcabil avocat, doctor în drept, stabilindu-se la Cluj, unde a trăit până la sfârșitul vieții. A decedat pe data de 10 aprilie 1958, la vârsta de 75 de ani⁷.

Pe 23 februarie 2018 s-au împlinit 99 de ani de la trecerea în eternitate a lui George Pop de Băsești și am considerat că avem o datorie morală față de memoria marelui nostru înaintaș sălăjean să publicăm integral acest document care prezintă ultimele luni din viața marelui bărbat al Neamului românesc. Redăm textul integral al documentului redactat în limba română:

Din ultimele patru luni din viața lui George Pop de Băsești

Era în luna Noiembrie 1918, luna fatală a Împărăției Austro Ungare. Prăbușirea ei era în plin curs.

Armata ei fu distrusă și potopul de ostași, cari o formase, se scurgea dinspre fronturi spre vetrele familiale... Urgia acestor oameni, deveniți bestii în urma suferințelor de patru ani, s-a îndreptat în primele zile în contra domnilor, pe cari îi învinuiau de război...

A fost un exemplu istoric clasic al statelor întemeiate numai pe armate, cari se desființează odată cu armatele lor – dar totodată a fost și un exemplu istoric clasic că la baza statelor și peste tot a societății omenești operează puteri mai adânci ca armatele, între cari locul de frunte îl țin națiunile.

Problema formării statelor naționale în locul Împărăției prăbușite era deci deschisă după o domnie turco-germano-rusă de veacuri.

Fiecare român ardelean avea datoria a depune munca sa pentru formarea statului națiunii române.

Eram în Odești în primele zile ale lui Noiembrie. Venisem în concediu ca locotenent de la frontul

austro-român, concediu dobândit în urma unei telegrame a mamei mele că e bolnavă. Deja în cursul călătoriei spre Odești am întâlnit valurile revoluției. Sosind acasă, prima mea datorie a fost a potoli în Odești și în comunele vecine spiritele și a le organiza în consilii și garde naționale pentru marele ideal, ceea ce am și izbutit, precum s-a și izbutit peste tot Ardealul spre nepieritoarea mărire a neamului român, care din primele zile ale revoluției a apucat drumul înspre unirea tuturor românilor.

În cursul lunii am vizitat de mai multe ori în Băsești pe marele veteran al cauzei naționale române, George Pop de Băsești, prezident al partidului național român, căruia în această epocă istorică îi revenea rolul de căpetenie. În ciuda vârstei sale octogenare urmărea cu o atenție și însuflețire tinerească cursul evenimentelor și aștepta cu nerăbdare momentul intrării sale în acțiune. Se impunea tot mai imperios ideea unei adunări naționale pentru deciderea unirii cu Regatul de peste Carpați. Bineînțeles, adunarea trebuia să fie pregătită de elemente mai tinere ale partidului. De aceea aștepta nerăbdător știrile. Acestea însă din motive necunoscute nu soseau precis. În sfârșit s-a aflat din publicațiile partidului despre faptul că adunarea națională este fixată la 1 Decembrie 1918 în Alba Iulia, cetatea unde Mihai Viteazul cu 319 ani înainte înfăptuise pentru prima dată unirea tuturor românilor. Care cetate ar fi fost sortită mai mult pentru înfăptuirea unirii pe vecie? De aceea toată suflarea românească a primit cu însuflețire știrea și se pregăteau.

În una din ultimele zile ale lui Noiembrie primesc invitarea lui George Pop de Băsești să-l însoțesc la Alba-Iulia. Nu m-am gândit nici o clipă, ci am plecat cu toate că numai cu câteva zile înainte suferisem o gripă grozavă și înmormântasem pe mama mea, care după o boală de mai multe săptămâni murise tocmai în zilele în care națiunea își făurea viitorul. Călătoria ni-a fost lipsită de comoditate, dar fiind că trenurile nu erau încălzite, feres-trele erau sparte și o îmbulzeală

îngrozitoare paraliza orice mișcare. Cu toate acestea am călătorit fără accident până la gara Răsboieni. Aici s-a petrecut cazul trist că o gardă ungurească, din motiv mie necunoscut, a tras asupra trenului, în care călătoream și a stins viața tânărului moț, Ion Arion.

În ajunul adunării naționale seara, am sosit la Alba Iulia. Acolo am găsit un serviciu de încartiruire destul de slab organizat. După mai multă răbdare am izbutit să ajungem de la stație în oraș. Acolo nu erau odăi disponibile în hotelul Dacia, unde am descălecat. În schimb o lume grozavă de oameni. După o așteptare de ore întregi și după intervenții mai multe am primit în sfârșit o mică odaie cu un pat și o canapea, neîncălzită. Dar ce jertfă ar fi putut fi mare, când e vorba de România Mare?

Organizatorii adunării naționale nu s-au prea îmbulzit în aceea seară în jurul Prezidentului adunării, sosit fără invitarea lor specială. Poate însă că nu au fost puși în cunoștință despre sosirea lui, sau că erau prea ocupați cu pregătirea programei zilei următoare. Ajunge că după impresiile mele, precum și după cele ale Prezidentului, comunicate mie confidențial, n-a fost așteptat.

Sfătuirile organizatorilor, după informațiile mele au urmat toată noaptea, noi însă ne-am culcat, având nevoie de repaos și de puteri noi pentru ziua de mâine. Drept tovarăș de noapte s-a atașat către noi și dl. Francisc Hossu Longhin avocat în Deva, ginerele Prezidentului, care încă atunci sosise din direcția opusă.

În dimineața de 1 Decembrie, îndată ce ne-am îmbrăcat a intrat în odaie dl. Iuliu Maniu care a îmbrățișat și sărutat pe George Pop de Băsești, într-un glas ușurat a declarat acestuia că D-zeu l-a adus, să-i scape de scandal! Pe urmă ne-a salutat și pe noi ceilalți doi și după ce s-a înțeles cu George Pop de Băsești asupra celor de făcut, a plecat.

Vorbele lui Iuliu Maniu pe mine m-au atins cu atât mai adânc, fiindcă nu știam de ce e vorba. De aceea îndată după plecarea lui m-am adresat cu o întrebare către Prezident

asupra numitului scandal, la ceea ce Prezidentul nu mi-a răspuns atunci numai cu un gest de mână. Ulterior, călătorind spre casă, mi-a amintit scurt despre o rivalitate oarecare între unii organizatori ai adunării naționale pe chestia prezidenției, exprimându-și totodată și părerea că poate pentru acest motiv n-a fost așteptat.

Oricum ar fi fost însă premisele, ajunge că sosirea lui George Pop de Băsești la Alba-Iulia a tăiat orice rivalitate la prezidenția adunării naționale, recunoscându-i toată lumea chemarea sa la acest post atât ca prezident al partidului național român, cât și ca cel mai neobosit și cel mai în vârstă apostol al cauzei naționale române de dincoace de Carpați.

Această grea chestie fiind în-lăturată, adunarea națională sub prezidenția lui George Pop de Băsești și-a putut urma liniștită lucrarea sa programată și a putut decreta unirea politică pentru vecie a tuturor românilor de dincoace de Carpați cu cei de dincolo după o viață separată de mai bine de o mie și jumătate de ani.

Felul cum adunarea națională a decurs, este al istoricilor, prin urmare n-are nevoie de descrierea mea, care nici nu ar putea fi exactă, dar fiindcă am jucat numai un rol de privitor. Din parte-mi iară numai două incidente personale țin să desvăluiesc, pe cari asemenea Prezidentul adunării mi le-a comunicat și anume că Ștefan Cicio Pop a fost acel care cu comoditatea sa a provocat întârzierea cu câteva ore a deschiderii adunării naționale și că tot acest domn a fost acel care fără să fi cerut și obținut de la Prezidentul George Pop de Băsești, a ținut o cuvântare de deschidere, stârnind indignarea Prezidentului și a celorlalți inițiați.

Durere, zace în firea românului sau peste tot a omului de a nu-și uita de micile sale ambițiuni nici când e vorba de acțiuni istorice. Încolo însă adunarea națională a fost atât de măreață încât aceste incidente neștiute de lumea mare dispar ca picături în ocean.

A doua zi a avut loc sub prezidenția lui George Pop de

Băsești întrunirea Marelui Sfat Național, care a ales Consiliul Dirigent, guvernul națiunii române de dincoace de Carpați. Dânsul a fost acel care în numele națiunii i-a luat jurământul și i-a predat puterea executivă, încheindu-și istoricul rol cu acele cuvinte evanghelice: „și acum liberează Doamne pe robul Tău că văzură ochii mei mântuirea”!

Cine ar fi crezut în aceea clipă că prorocirea se va îndeplini așa curând?

De la Alba-Iulia, n-am plecat direct la Băsești, ci mai întâi la Deva la fiica sa și la ginerele său, unde am petrecut două zile neuitate în delirul general ce a urmat după marea unire. Cine n-a petrecut acele zile, acela nu este în stare să-și imagine simțămintele lumii românești de atunci. Generația noastră a simțit în aceea epocă bucuria celor 50 de generații ce s-au perindat în cursul robiei naționale de 1 ½ mie de ani, care s-a început cu retragerea legiunilor romane din Dacia.

Din Deva ne-am întors la Băsești prin Teiuș - Cluj. Călătoria înapoi însă asemenea n-a fost fără incidente. Sosind la Teiuș după amiază, am aflat că proximal tren către Cluj va pleca numai în ziua următoare la ora 10. Aveam deci de așteptat cca. 20 de ore. Era un ger aspru, stația tixită de lume, așa că nici în restaurant n-am găsit vre-o masă cu scaune, unde să ne așezăm. Atunci am făcut propunerea să mergem în comună în cartir. Fieertatul însă s-a opus, în schimb însă a dorit o cafea sau un ceai cald. Neservindu-se în restaurant nimic, am plecat în comună la preotul român, care în urma rugării mele a trimis la stație laptele și cafeaua dorită, restul l-a îndeplinit merindea dusă cu noi.

Întrebarea cea mai grea însă era, unde vom petrece noaptea? Pe aceea vreme funcționau încă și gardele naționale ungurești, ba la stație era de pază o trupă ungurească sub comanda unui sublocotenent. Neconținut intrau și ieșeau patru-le ungurești, care controlau când una când alta. În stație staționa un detașament de săcui sub comanda faimosului locotenent săcui Ven Zoltan, care în război dobândise toate ordinele militare până la pin-

tenii de aur. Acuma era vestit de abuzurile ce făcea pe unde trecea. Îmi era teamă să nu fim descoperiți, deoarece urmările puteau fi necalculabile. În această situație nu era altă dezlegare decât a recurge la ajutorul șefului de stație. Acesta însă asemenea era un mare ungur, după cum aflasem. Totuși m-am prezentat la el și în numele unui moșneag de 80 de ani – pe al cui nume nu voiam să-l spun, l-am rugat să ne dea un adăpost undeva peste noapte. Mi-a respins cererea. Atunci văzând că altfel nu merge, i-am descoperit cine este octogenarul, ceea ce a produs efectul dorit, și declarând că întrucât alt local nu are, ne pune la dispoziție chiar biroul său. A mai adăugat însă că deși el ca ungur ar avea destule motive a nu face serviciul marelui adversar al națiunii sale, totuși nu se lasă determinat de șovinism, la ceea ce eu i-am mulțumit, asigurându-l despre aceleași sentimente.

La adevăr însă spunând, toată noaptea am tremurat că va descoperi cuiva secretul biroului său și ne vom pomeni cu vre-o grozăvie. Cu noi se afla și Ion Moldoveanu din Dej.

Ca pe la miazănoapte, o ciocăneală energică la ușă. Nu răspund nimic. Ciocăneala se repetă și mai energic, totodată auz invitarea sinistră, în ungurește, „În numele legii deschideți ușa!” Simțeam cum un zgârci mi se pornește din piept în sus și mă strânge de gât. Nu țin de oamenii care provoacă ușor și mi-e frică de răufăcători, dar cu cât primejdia se ridică mai amenințător în fața mea, cu atât mai calm și mai hotărât stau în fața ei. Așa a fost și în cazul acesta. Am descuiat ușa și au intrat 3 ostași înarmați să ne facă control. La întrebarea mea într-un glas ferm și poruncitor că cum cutează să ne tulbure noaptea, fiind și eu locotenent, s-au mulțumit să-mi ceară numai legitimația mea, dat fiindcă eram dezbrăcat și fără distincții. Totodată mi-au cerut să legitimez pe un oarecare sergent român, care petrecuse pe dr. Teodor Mihali la Alba-Iulia și acuma călătorea înapoi cu noi. Legitimarea mea însă nu i-a împiedicat să nu-i jefuiască blana

zisului sergent.

Dimineața am aflat că patrula de noapte făcea parte din detașamentul locotenentului Ven Zoltan, care era încă tot în stație. La rugarea sergentului nostru, am intrat în vagonul lui Ven Zoltan, pe care l-am găsit culcat pe blana jefuită. L-am invitat să o libereze, dar m-a respins cavalerul pintenilor de aur. Astfel am fost nevoit să mă adresez comandantului stației, un sublocotenent asemenea ungur. La invitarea acestuia, Ven Zoltan s-a prezentat în fața lui și a mea, dar nici somațiile acestuia și nici morala ce i-am ținut eu nu l-au înduplecat să înapoieze blana. Ba când am ieșit din localul unde se petrecuse cazul am văzut o mitralieră îndreptată înspre local, așteptând ordinele cavalerului!

În sfârșit am plecat din Teiuș și cu multă anevoie am sosit la Cluj. Aici am întrerupt călătoria până în altă zi. Noaptea am dormit-o în casa ospitalieră a prietenului meu Dr. Laurean German, atunci director al băncii Vatra. Vila și grădina drăguțe ale acestuia din str. Elisabeta i-au plăcut fieertatului bade George atât de mult, încât și-a exprimat dorința că ar vrea să aibă așa o vilă și grădină.

Ziua următoare am plecat spre Băsești, unde fără deosebite incidente am sosit seara. În tot cursul călătoriei a fost frig, dar în aceea seară s-a lăsat un ger crâncen. Acestui ger i se datorește răceala pe care a căpătat-o de la stație și până la Băsești și care prin urmările ei funeste, după două luni i-a stins viața.

Din clipa ce a reintrat în castelul său de la Băsești n-a mai ieșit din el, decât numai ca marele mort al națiunii, ca să-și ocupe locul de vecie alături de străbunii săi în cimitirul smerit al comunei Băsești, unde și-a trăit toată viața și pe care a trecut-o în paginile istoriei odată cu numele său.

Lunile decembrie și ianuarie au trecut destul de liniștit, dar către sfârșitul lui Ianuarie s-au ivit trupele ungare reorganizate, ocupând linia demarcațională Seini – culmea Codrului – Hodod. De la această dată încolo s-a terminat cu liniștea.

Trupele ungare treceau zilnic linia lor și intrau în zona românească, făcând prăzi și brutalizând populația română. La începutul lui februarie 1919 a trebuit să dezorganizez garda națională din Odești, neavând arme și muniție și să mă retrag la Băsești, care zăcea înăuntrul zonei armatei române. Aici am stat împreună cu soția mea ca oaspeți a lui Badea George până în ziua morții sale.

În acest timp, cu puținele arme aduse de la Odești și cu cele ce se găseau în Băsești, am organizat cu ajutorul preotului și amicului meu Alexandru Achim garda națională comunală, totodată la cererea fiertatului Bade George compania română din Ceul Sălajului a așezat un pluton în Băsești spre paza liniei demarcaționale. Cu toate acestea, invaziunile trupelor ungurești curgeau gârlă. În primele zile ale lui februarie au jefuit comuna Odești, mai bine zis casa mea părintească și pe aceea a preotului comunei Vasiliu Gavriș, noi fiind atătații poporului. Peste câteva zile s-a așezat o ceată de cca. 12 ostași în comuna Stremți, de unde zilnic invadau în Săliște și Băsești. Cu garda și cu plutonul eram ziua – noaptea în tâlpi. Starea aceasta încă neliniștea din cale afară pe bolnavul care (nu) avea voie să iasă nici din odaie.

Pentru a scăpa comuna Băsești cel puțin de lupii așezați la Stremți, m-am decis să-i atac. Am organizat din 10 gardiști și 10 ostași români un detașament și în noaptea premergătoare morții fiertatului Bade George am executat atacul. Am ținut impresurată casa, unde erau, până în zori, am deschis un foc asupra ei și am aruncat câteva bombe înăuntru. N-am permis însă să intre nimeni, voind să înconjur vre-un măcel, în urma căruia ar fi suferit și de-ai mei. Înspre zori însă a trebuit să mă retrag, dat fiindcă trupa ungurească de cca. un

pluton, care staționa în Oarța de Sus putea să ne atace în flanc, ceea ce ne-ar fi fost fatal, neavând mai multă muniție. Atacul însă totuși a avut rezultatul că trupa din Stremți a plecat și precum am auzit ulterior cu câțiva răniți.

Dimineața pe la ora 5-6 am ajuns în Băsești, rupt de oboseală. Nici nu intrasem în odaie, când mi s-a adus vestea că iubitul nostru Bade George agonizează. Știrea m-a consternat cu atât mai mult, cu cât nici chiar în ajun nu observasem semne de grele urmări. Când am intrat în odaia sa, l-am găsit culcat în pat, în neștire, iar lângă el păzea preotul din Băița ... Maior care de altfel tot timpul cât am stat în Băsești și el stătuse acolo. Am stat amândoi câteva clipe și ne-am sfătuit, ce e de făcut? Respirația bolnavului devenea tot mai rară și mai grea. Ni-a răsărit ideea că eventual șezând i s-ar mai ușura respirația. L-am ridicat între noi în pat în stare de ședere. Mișcarea aceasta i-a înviorat respirația, dar durere, numai pentru câteva clipe, după care iarăși a căzut în starea anterioară. Văzând asta l-am culcat din nou și l-am privit neputincioși, cum se stinge fără o vorbă, fără o mișcare, ca o adiere ...

Moartea lui a însemnat o întorsătură și pentru rămânerea mea în Băsești. Simțeam datoria de a mă pune și eu la dispoziția noii organizații de stat, dar cât timp a trăit El, a trebuit să-mi fac datoria lângă El, a cărui afecțiune părintească față de mine m-a făcut totdeauna mândru.

Cele necesare pentru înmormântare trebuiau procurate fără întârziere. Nefiind altul, mie mi-a revenit rolul acesta. Încă în aceeași zi am plecat cu soția mea cu un car de povară la Baia Mare, unde am procurat și expediat cele necesare. Durere însă, la înmormântare nu

m-am mai putut întoarce din pricina soției mele, care de mai mult timp era bolnavă și care după călătoria cu carul căzuse pe pat în Baia Mare, loc străin pentru ea cu desăvârșire.

Astfel, numai în gând am petrecut la mormânt cu pietate fiască pe Acel care a prezidat unirea Ardealului cu Patria Mamă și a cărui gură a rostit acel istoric cuvânt pentru vecie.

Colinele din Băsești, atât de iubite de El, îi îmbrățișează azi cu dragoste și mândrie osemintele spre veșnic repaos!

Cluj, 28 decembrie 1927.

Dr. Alexandru Kiș, avocat.

Note:

1. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, *Colecția Francisc Hossu – Longin*, Manuscris ser-tar 263/4 conținând: Corespondență în legătură cu Adunarea de la Alba-Iulia; memorii despre rolul jucat de George Pop de Băsești la Adunarea de la Alba-Iulia și ultimele lui luni de viață.

2. Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Oradea, Editura Astra, 1935 și ediția a II-a îngrijită și coordonată de Vasile Iuga de Săliște, apărută la Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2013.

3. Vasile Iuga de Săliște, *Monografie ODEȘTI – 810 ANI de atestare documentară 1205 – 2015*, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2015, pp. 159-164.

4. Traian Rus, *Povești din Țara Codrului*, vol. II, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2015, pp. 198-203.

5. Horațiu Năprădean, *Ultimele luni din viața lui Gheorghe Pop de Băsești*, lucrare prezentată în cadrul simpozionului științific „Oameni de seamă din Zona Codrului”, Ediția a III-a, Cehu Silvaniei, 26 noiembrie 2014 și publicată în revista *Caiete Silvane*, nr. 120, ianuarie 2015.

6. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Maramureș, fond Colecția Matricolelor Confesionale, registrul bo-tezaților Odești (1826-1935).

7. *Ibidem*.

Malaxorul de mărtisor

■ **Mircea Popa, *Avanposturi ale Marii Uniri, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017.***

Mircea Popa
AVANPOSTURI
ALE MARI UNIRI

Câteva rânduri ale autorului despre această carte: „Marea Unire a românilor de la 1918, având în vedere întregirea într-un singur stat a tuturor fiilor neamului din Bucovina, Basarabia și Transilvania cu Țara Mamă, a fost un act unic și irepetabil în istoria noastră zbuciumată. El a consfințit aspirația de veacuri a românilor din aceste provincii, dorința lor fermă și irevocabilă de a trăi și crea împreună, «uniți în cugete și simțiri». A fost ceasul auroral al nostru, pregătit prin mari eforturi și jertfe de sânge de către toți combatanții Marelui Război din 1916-1918. A fost un proces îndelung, la care și-au adus contribuția nu numai renumiți și importanți fii din elita țării, ci și gânditori și luptători pentru emanciparea socială și națională aparținând altor neamuri ale Europei care au socotit cauza noastră o cauză dreaptă și conformă cu ideile liberale ale veacului. Am selectat în cartea de față câteva din aceste biografii tulburătoare, socotindu-i pe toți, români și străini deopotrivă, drept «avanposturi ale Marii Uniri». Au-

tor a cca 60 de cărți și îngrijitor și prefăcător a peste o sută de ediții, prestigiosul critic și istoric literar Mircea Popa, „senior al Clujului”, e cetățean de onoare al localităților Lazuri de Beiuși (localitatea natală) și Popești (jud. Bihor). Dintre premiile și distincțiile primite: Premiul N. Iorga al Academiei Române; Ordinul Meritul Cultural în grad de cavaler; Ordinul „Pentru învățământ” în grad de comandor; Crucea Transilvană; Medalia Eminescu și Medalia Corneliu Coposu.

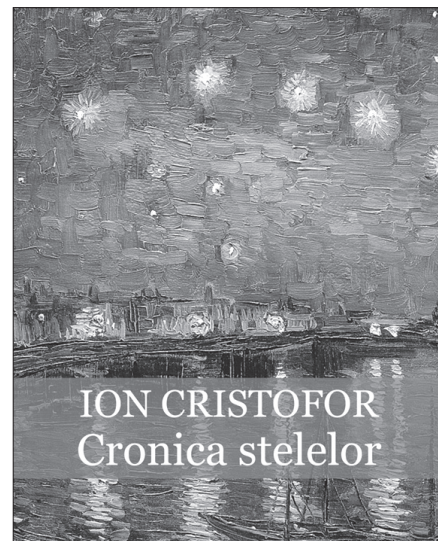
■ **Adi Filimon, *Nuntă în ape, Editura Vinea, București, 2017.***

Autoarea a debutat cu volumul de poeme *Spaimetele* (Editura A.T.U, Sibiu, 2013), reeditat, în 2016, la Editura Vinea. A mai publicat volumele: *Ștefia* (Editura Vinea, 2015); *Ștefia – les eaux du pharaon* (Editura Vinea, 2015); *Sedativ* (Editura Paralela 45, Pitești, 2015) și romanul *Rănilor dimineții* (publicat pe platforma Streamland, selectat din concursul de manuscris al Editurii Univers). Din acest volum, „A fost odată ca niciodată”: „ridic zid peste pantoful/ uitat al cenușăresei/ golul de cristal va închide un strop de aer/ dacă vorbesc mai încet zidul îmi răspunde/ într-o limbă necunoscută și stranie/ ceea ce înțeleg e râsul fericit al copilăriei/ ce se uită la mine de departe/ ca la un străin cu pleoape mecanice”.

■ **Cristina Gloria Oprea, *Țăpărituri cromatice, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018.*** Album apărut cu sprijinul Consiliului Județean Satu Mare prin Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare. „Un scriitor sătmărean spunea într-o carte că oamenii care nu se pot bucura de darul vederii disting vocile celor din jur transformându-le în culori, într-un gen de culori unice, invenții ale ochiului intern. «Țăpăriturile cromatice» ale Cristinei Gloria

Oprea sunt replici la adresa celor care uită să vadă și să se bucure de misterele din jur, sunt invitații adresate celor care întârzie să recunoască frumusețea țăpăriturii, să simtă fiorul doinelor specifice, să «între» în vârtejul *danțurilor*. Ea aduce astfel un omagiu valorilor create în Țara Oașului. Motiv datorită căruia lucrările sale vor intra – altfel nu se poate – în patrimoniul acestor ținuturi” (Ioan Nistor).

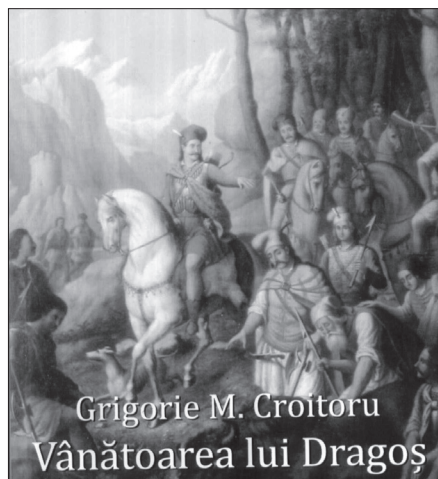
■ **Ion Cristofor, *Cronica stelelor, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017.***

Un scurt poem din acest volum de excepție: „Cineva ne înregistrează tăcerile/ pe cilindri de ceară. // Iarnă și viscol/ și urmele vulpii la marginea unei cărți deschise./ Se luminează ferestrele unei crescătorii de șerpi/ o lumină roșie scrie profeții/ pe pereții de lut ai unei fierării de la țară/ din care un copil/ intră și iese/ beat de fericire/ cu un cui înroșit în mână” („O carte deschisă”). Din volumele de poezie ale autorului: *În odăile fulgerului* (1982); *Cina pe mare* (1988); *Casa cu un singur perete* (2004); *Sărbătoare la ospiciu* (2004); *O cușcă pentru poet* (2007); *Angore et taedio* (2009); *Cine a dat foc Romei* (2010); *Geamantanul de sticlă* (2011); *Noapți de jazz* (2015).

■ **Petr Borkovec, Țara Interiorară, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017;** ediție bilingvă ceho-română, traducere și prefață de Mircea Dan Duță. Volum apărut cu susținerea financiară a Ministerului Culturii din Republica Cehă. Autorul a fost invitat de onoare și a primit distincția „Literatura fără frontiere” pentru opera sa poetică și pentru traduceri, în cadrul Festivalului Internațional de Carte Transilvania (FICT) 2017. Pentru cititorii *Caietelor Silvane*, poemul „În ochii libelulei”: „În ochii libelulei, formele se îmbracă/ în gece decolorate, albastre-cenușii, cu țesătura slăbită,/ iar orice lucru complex și dificil/ seamănă cu o ramură de pin./ Culori amestecate până la brațele evantaiului. // Cea mai neînsemnată mișcare, ezitare, respirație/ înregistrează negru pe alb:/ litera scrisă cu cerneală, firul impregnat/ îmbibă vântul de hârtie”.

■ **Grigorie M. Croitoru, Vânătoarea lui Dragoș, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017.**

Volum apărut cu sprijinul Primăriei comunei Benesat. Din Cuvântul înainte al autorului: „Acțiunea romanului care urmează se desfășoară într-un timp istoric precizat: epoca lui Dragoș, voievodul Maramureșului, și a primului descălecat. Unii îl consideră pe acesta primul descălecător al Moldovei; alții îl consideră pe voievodul Bogdan – plecat în 1359

din Cuhea, împreună cu oștenii săi cei mai credincioși către Moldova – adevăratul întemeietor. Sigur, noi nu ne propunem să facem lumină în această problemă neelucidată de specialiști, ci să creăm o operă literară care să fie citită cu interes...” Grigorie Croitoru, membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj-Napoca, membru ASER (Asociația de Științe Etnologice din România), este un vechi colaborator al revistei și editurii „Caiete Silvane” ale Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, o mare parte din cărțile lui, în special cele etnofolclorice (scrise în colaborare cu Maria V. Croitoru), văzând lumina tiparului la editura acestei instituții.

■ **Maria V. Croitoru, Tainele din burta tumulului, Editura Singur, Târgoviște, 2018.**

Scrie autoarea: „Această povestire îi are ca protagoniști pe aceiași temerari din romanele *Petrecerea vampirilor* și *Salvarea piramidelor*, iar întâmplările sunt la fel de palpante. Eroii sunt convinși că «numai în aventură oamenii reușesc să ajungă să se cunoască pe sine, să se găsească pe sine» (André Gide)”. Din titlurile publicate, în tandem cu Grigorie V. Croitoru, la Editura Caiete Silvane: *Pe unde umblă doru – folclor literar din satul Aluniș* (2004); *Nume de oameni, nume de animale, nume de locuri în satul Aluniș* (2005); *Obiceiul de a chiui și chiuiturile din satul Aluniș,*

județul Sălaj (2007); *Meșteșug și artă populară în satul Aluniș* (2008); *Din folclorul copiilor și al tinerilor din Aluniș* (2008); *Din datinile, eresurile și practicile magice ale alunișenilor* (2010); *Glosar de cuvinte regionale aparținând graiului vorbit în satul Aluniș* (2011); *Cealăii lumi. Basme, povești, snoave, legende, bancuri* (2016); *Elemente de cultură tradițională: despre alimentația locuitorilor din satul Aluniș* (2017). Și de curând i-a apărut, semnată doar de ea, la aceeași editură, o atractivă carte de versuri și de colorat pentru copii: *Nepoțelu-ar vrea să știe puțină astronomie*.

■ **Florin Horvath, Cupa destinului. O altfel de istorie a Ordinului, Editura Ordo Ab Chao, Zalău, 2017.** Din *Precuvântul* autorului: „(...) m-am convins și m-am lăsat convins să scriu despre Cavalerii Templieri tocmai pentru că o seamă de amănunte în legătură cu nașterea Ordinului erau, deși cunoscute, aruncate cu bună știință la «coșul de gunoi» al istoriei. Se cuvenea deci să abordez totul dintr-un unghi nou, din care puteam privi lucrurile cu luciditate și să fac cunoscută întreaga epopee a nașterii Ordinului, mai cu seamă a nașterii cauzelor ce au condus la nevoia de a fi a acelor cavaleri. Nu am nici cea mai mică îndoială că multă lume va fi surprinsă, că alții vor înjura, în gând, sau vor socoti că scrierea de față este «actul de răzbunare» al primului Prior al Transilvaniei, Maramureșului și Sătmăruului, al Crișanei și al Banatului”. De același autor: *O lacrimă pentru Măria Sa* (1987); *Coroana celor 7 maeștri* (2001); *Voievodul albastru* (2001); *Îndreptar francmason* (2004); *125 de ani de lumini și umbre în francmasoneria românească* (2005); *Un templier la Sarmizegetusa* (2008); *Legenda marelui Zalmoxis* (2010); *Ultimul festin* (2011); *Vecernie la amiază* (2013); *Umbrele Nevăzutului* (2015), *De la Zalmoxis la Sarmizegetusa* (2016).

(D.H.)

Cesare Pavese

(9 septembrie 1908 – 27 august 1950)

Va veni moartea și va avea ochii tăi

Va veni moartea și va avea ochii tăi –
 această moarte ce ne-nsoțește
 din zori și până-n noapte, nesomnoroasă,
 surdă, ca o veche remușcare
 sau ca o patimă fără noimă. Ochii tăi
 vor fi o vorbă deșartă,
 un strigăt mut, o tăcere.
 Așa ți-i vezi în fece dimineată
 când de tine însuși te îndoiiești
 în oglindă. O! scumpă nădejde,
 în ziua aceea ști-vom și noi
 că ești viața și ești nimicnicia.

Pentru toți moartea are o privire.
 Va veni moartea și va avea ochii tăi.
 Asta va fi ca și cum te-ai lepăda de-o patimă
 ca și cum ai vedea într-o oglindă
 ivindu-se un chip de mort
 ca și cum ai asculta buze ferecate.
 Vom coborî muți în abis.

(Traducere din italiană de Ion Caraion, în „Secolul
 20”, 7/ 1966)

Traian Vedinaș , Ion Aluaș. Drumul spre casă	p. 1	Daniel Mureșan , Steven Wilson – <i>To The Bone Tour</i>	p. 22
Dumitru Chioaru , Poeme pentru „Caiete Silvane”	pp. 2-3	Marin Pop , Protopopul Vasile L. Pop (1860-1930) – personalitate sălăjeană marcantă din generația Marii Uniri	pp. 27-30
Parodie de Lucian Perța	p. 3	Ileana Petrean-Păușan , Semne din „edenul rustic”...	p. 31
Traian Ștef , Poem pentru „Caiete Silvane”	p. 4	Gheorghe Pop , Obsedanta absurditate	pp. 32-33
Viorel Mureșan , Tablete îngrijorate	pp. 5-6	Mircea Tomuș , Gheorghe Șincai	pp. 34-36
Imelda Chința , De unde (ne) vine răul?	pp. 7-8	Viorel Tăutan , Uitarea	pp. 37-38
Elena Ghiuș , Redefinirea mitului	p. 8	Poeme de Prodomos Markoglou . Prezentare și traducere de Sorina Munteanu	pp. 39-40
Iuliana Clima-Caraghin , „Autoportret” liric: Daniel Săuca	p. 9	Daniel-Victor Săbăceag , Un document privind ultimele luni din viața lui George Pop de Băsești	pp. 41-44
Carmen Ardelean , Simultanul de șah	pp. 10-11	Daniel Hoblea , Malaxorul de mărțișor	pp. 45-46
Alexandru Jurcan , Subterana intimității	p. 11	Arca Poeziei. Cesare Pavese . O rubrică realizată de Viorel Mureșan	p. 47
Marcel Lucaciu , Văpaia cuvintelor	p. 12		
Gheorghe Moga , Poetul impecabil	p. 13		
Alice Valeria Micu , Alambicul cu poezie	p. 14		
Ioan F. Pop , Solilocvii inutile	p. 15		
Ioan-Pavel Azap , Reeditări filmice (X)	p. 16		
Simona Ardelean , Filmografiile Simonei. <i>Nelyubov</i> (2017)	p. 17		
László László , „Am un vis” – într-o bună zi, românii și maghiarii se vor cunoaște mai bine și se vor respecta, cum se cuvine între vecini (II)	pp. 18-21		

Copertele I – IV și paginile 23-26 sunt ilustrate cu fotografii și picturi realizate în cadrul celei de-a șasea ediții a Simpozionului internațional de arte vizuale „Arta în grădină”, 2017.

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028 on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870; e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro; www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XIV, Nr. 3 (158), martie 2018.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 6 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga,
Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
 Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Irina GOLOVANOV, „Flori tropicale”, acrilic /pânză, 100 x 70 cm, 2017

Concerte în cadrul Simpozionului

HORTUS CLOSUS. TOPOGRAFII EDENICE

EXPOZIȚIE DE PICTURĂ

LUCRĂRI REALIZATE DE ARTIȘTI PARTICIPANȚI LA CEA DE A VI-A EDIȚIE A SIMPOZIONULUI INTERNAȚIONAL DE ARTE VIZUALE "ARTA ÎN GRĂDINĂ" DESFĂȘURAT LA GRĂDINA BOTANICĂ "VASILE FATI" DIN JIBOU, ÎN ANUL 2017

Cornel AILINCĂI | Andrei CÂMPAN | Irina GOLOVANOVĂ

Adina MOCANU | Ioan de MOISA | Iuriy PROTASOV

Liviu SUHAR | Mariana ȘERBAN | Radu ȘERBAN

curator:

Ramona NOVICOV

coordonator Simpozion:

RADU ȘERBAN

VERNISAJ:

LUNI, 9 OCTOMBRIE 2017, ORA 18

GALERIA CENTRULUI DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ

PIAȚA 1 DECEMBRIE 1918, NR. 1, ET. 1, ZALĂU

WWW.SIMPOZIONULARTAINGRADINA.RO

Adina MOCANU, „Grădini II”, ulei/pânză, 50 x 70 cm, 2017